

Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ПІДГОТОВЧОГО, 1-4 КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ
ДІТЕЙ СЛІПИХ ТА ЗІ ЗНИЖЕНИМ ЗОРОМ**

Українська мова
Підготовчий, 1-4 класи

**Укладач: к.пед.н., провідний науковий співробітник лабораторії тифлопедагогіки
Вавіна Л.С.**

Київ - 2014

Пояснювальна записка

Курс української мови – важлива складова загального змісту початкової спеціальної освіти, оскільки мова є не тільки окремим навчальним предметом, а й основним засобом опанування всіх інших шкільних дисциплін.

Основна мета цього курсу полягає у формуванні ключової *комунікативної компетентності* молодшого школяра з порушенням зору, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) у процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань.

Навчання української мови має бути спрямоване також на формування *соціо-культурної компетентності*, яка охоплює загальнокультурний розвиток учнів, адаптацію їх до життя в певному соціальному середовищі, громадянське, патріотичне, морально-етичне, естетичне виховання.

У процесі спеціального початкового навчання української мови постійно проводиться робота над формуванням *компетентності уміння вчитися*. Важливо навчити молодших школярів з порушеннями зору організовувати свою навчальну діяльність, сформувати в них почуття відповідальності за виконане завдання, готовність самостійно працювати з новим, доступним за складністю навчальним матеріалом, мати власну думку з приводу обговорюваних питань, обґрунтовувати її.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**, спільних із загальноосвітньою школою:

- вироблення в учнів мотивації навчання української мови; формування комунікативних умінь;
- гармонійний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання і письма);
- опанування найважливіших функціональних складників мовної системи;
- соціально-культурний розвиток особистості;
- формування в учнів уміння вчитися;
- використання мови як дійового компенсаторного засобу розвитку особистості дитини в умовах зорової депривації.

Відповідно до освітньої галузі «Мови і літератури» Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами навчальний предмет «Українська мова» спеціальної початкової освіти будується за такими змістовими лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною, діяльнісною. Зміст навчального матеріалу з цих ліній приведений у відповідність до фізичних та пізнавальних можливостей сліпих учнів та учнів з різними порушеннями зору, які призводять до його зниження.

Мовленнєва змістова лінія, яка є основною, передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів, їхнього вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу. З цією метою розвиваються, удосконалюються усні види мовленнєвої діяльності, якими учні певною мірою оволоділи у дошкільному віці (слухання-розуміння; говоріння), а також формуються, вдосконалюються види мовленнєвої діяльності, пов'язані з писемним мовленням (читання вголос і мовчки, робота з дитячою книжкою, письмові види робіт).

Мовна змістова лінія, маючи спрямованість на засвоєння школярами знань про мову, формування мовних умінь, розробляється з урахуванням того, що в початковому курсі формування в учнів знань про мову, умінь виконувати певні види мовного аналізу є пропедевтичним. Цю роботу слід підпорядковувати розвитку в учнів орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних

умінь.

Соціокультурна змістова лінія передбачає формування в учнів уявлення про мову як форму вияву культури українського народу, як засіб створення творів мистецтва (художньої літератури); розширення уявлень школярів про свою державу Україну, культуру українського народу, про її особливості в різних регіонах; засвоєння малих українських фольклорних форм, національних формул мовленнєвого етикету, етикетних правил спілкування; а також використання набутих знань і вмінь під час виконання соціальних ролей, спілкування із представниками різних вікових груп і статусів, вирішення навчальних і життєвих проблем. Ця робота має органічно поєднуватися з іншими аспектами навчання і реалізовуватися за допомогою дібраних навчальних текстів, тем для побудови діалогів і монологічних зв'язних висловлювань різних видів, використання тематичних груп слів, стійких висловів, у яких відображаються особливості матеріальної і духовної культури народу, його національного характеру.

Діяльнісна змістова лінія спрямована на формування в молодших школярів уміння вчитися, яке дає їм змогу організовувати і контролювати свою навчальну діяльність і забезпечується послідовною мотивацією навчання, здатністю докладати власних зусиль для досягнення результату, виконувати мисленнєві операції і практичні дії, володіти уміннями й навичками самоконтролю та самооцінки.

Програму структуровано за такими розділами:

«Навчання грамоти»;

«Мовленнєва змістова лінія»;

«Мовна змістова лінія»;

«Соціокультурна змістова лінія»;

«Діяльнісна змістова лінія».

Навчання грамоти

Основним методом навчання грамоти, який усталився у вітчизняній школі, є аналітико-синтетичний. Він передбачає реалізацію принципу «від звука до букви». Це означає, що учні повинні спочатку навчатись виконувати різні аналітико-синтетичні дії зі звуками мовлення, що є базовим умінням для формування навичок читання і письма.

Одночасно з аналітико-синтетичним методом можуть частково використовуватися й інші методи, зокрема метод цілих слів. Доцільність його принагідного застосування пояснюється необхідністю навчати школярів (після того, як вони засвоїли читання складами) сприймати графічні образи багатьох добре знайомих слів цілісно, швидко впізнавати їх на основі попереднього досвіду. Таке уміння є обов'язковою умовою цілковито сформованої навички читання.

Найбільш відповідальним є період навчання сліпих і дітей зі зниженим зором грамоти. Цей період включає адаптаційний, підготовчий (добукварний), основний (букварний) і заключний (післябукварний).

Основними завданнями навчання грамоти є наступні:

навчити правильного читання і письма сліпих дітей рельєфним шрифтом Брайля, дітей зі зниженим зором – плоскодруктованим шрифтом;

підготувати базу для успішного опанування ними правопису;

сприяти нагромадженню вражень про оточуючий світ, щоб поширити запас уявлень і конкретизувати мовлення.

На відміну від загальноосвітньої школи, в спеціальній школі вводиться *адаптаційний період*, з якого розпочинається навчання. Він

триває приблизно два тижні, що обумовлено необхідністю дати дітям з важкими порушеннями зору можливість адаптуватися в новому для них шкільному середовищі.

В **адаптаційний** період, окрім ознайомлення зі шкільним середовищем та пристосуванням до нових умов буття, знайомства з учителем та однокласниками, розпочинається робота з розвитку у дітей усного мовлення, слухового і зорового сприймання, просторового орієнтування, підготовка руки до письма.

У **підготовчий (добукварний) період**, як і на наступних етапах навчання, значна увага звертається на розвиток у дітей, навичок мовленнєвої діяльності (слухання-розуміння усного мовлення, говоріння), збагачення і конкретизацію словника, підготовку руки і очей до письма, розвиток фонематичного слуху, дотикового, слухового, зорового сприймання, орієнтування в найближчому просторі.

Для розвитку різних навичок мовленнєвої діяльності важливим є вміння **слухати** і **розуміти** усне мовлення. Введення до змісту програми з української мови завдань з розвитку в учнів цього виду мовленнєвої діяльності зумовлено тим, що в процесі навчання передбачено постійне збільшення їхнього словникового запасу, ускладнення граматичного ладу мовлення, розширення тематики і логіки міркувань у висловлюваннях. При цьому значно підвищуються вимоги до швидкості, точності сприйняття усного мовлення, розуміння прослуханого, зосередження довільної уваги протягом все більш тривалішого часу. Це зумовлює необхідність удосконалювати навичку аудіювання (слухання-розуміння) не лише у початкових, а й у наступних класах спеціальної школи.

Сліпих і слабозорих учнів у зв'язку з цим навчають уважно слухати, розуміти прослухане, розпізнавати у мовному потоці ті чи інші його елементи (звуки, склади, слова, словосполучення, речення), а пізніше адекватно сприймати і розуміти будь-яку інформацію, стежити за розвитком думки, усвідомлювати значення загального тону, темпу, гучності голосу. Це слугуватиме не тільки формуванню знань про мову, мовленнєвих умінь, а й розвитку в учнів довільної уваги, усвідомлення сутності завдань, зосередження на їх виконанні після одного-двох прослуховувань інструкції.

З формуванням навичок звукового аналізу та аудіювання дуже тісно пов'язаний розвиток у сліпих і слабозорих дітей навичок **говоріння**. З цією метою у підготовчий період використовують бесіди на близькі їхньому життєвому досвіду теми, вивчення з голосу вчителя доступних віршованих текстів та їх декламування, спеціальну наочність (рельєфні малюнки, муляжі), а також інші опори (опорні слова, початок або кінець розповіді, реальні предмети та їх зображення (рельєфні, графічні), малюнки, картини, серії картин та ін.), переказ прослуханого, висловлювання на основі прослуханого тощо.

Важливо, щоб в організації мовленнєвої діяльності учнів на уроках створювалися ситуації, які б спонукали їх висловлюватись, ставити запитання. У всіх видах роботи важливо привертати увагу дітей до правильного вимовлення звуків, слів, інтонування речень, змістового поділу речень за допомогою пауз, доречного користування мімікою, гучністю голосу, його темпом, тоном тощо.

Уся ця робота сприятиме подоланню в учнів з вадами зору вербалізму на основі конкретизації в слові уявлень про довкілля, збагачення словникового запасу, активізації діяльності органів чуття, а також уваги, мислення.

Важливою специфічною складовою змісту добукварного періоду є **підготовка руки і очей** дітей до письма.

Основною дидактичною метою уроків письма в цей період є розвиток в учнів дрібної моторики пальців і кисті руки, ознайомлення сліпих дітей з шестикрапкою та приладом для письма рельєфно-крапковим шрифтом, вправлення учнів зі зниженим зором у написанні елементів букв.

У цей період *сліпі діти* навчаються орієнтуватися на письмовому приладі, обстежувати букви розкладної азбуки, знайомляться з

місцем крапок в клітинці, лічбою крапок в шестикрапці. Для цього використовується колодка з висувними штифтами, розкладна азбука, виготовлена рельєфно-крапковим шрифтом. Діти вивчають нумерацію крапок, їх місце, підбирають буквені знаки з однаковою кількістю та положенням крапок, навчаються правильно тримати грифель, розташовувати письмовий прилад і користуватися ним.

Учні з *зниженим зором* ознайомлюють з розташуванням ліній у зошиті, навчають прийомів письма. На всіх уроках підготовчого періоду відводять час на малювання узорів з прямих і похилих ліній, овалів, півовалів і петель, зигзагів, малювання предметів, бордюрів з поєднань вертикальних, горизонтальних і похилих ліній. Для вироблення правильних і ритмічних рухів пальців і кисті руки використовують обведення трафаретів, заштриховування контурів предметів та ін.

Для попередження у дітей зі зниженим зором змішування подібних за накресленням букв проводиться спеціальна пропедевтична робота, спрямована на їх тактильну диференціацію: викладання з паличок, ліплення з пластиліну з наступною трансформацією (перетворенням однієї букви в іншу), складання букв з мозаїки та кубиків, аналіз букв за елементами та ін.

На уроках письма в школі для дітей з порушеннями зору здійснюється також спеціальна корекційно-розвивальна робота з розвитку зорового аналізу, окоміру, просторових уявлень і орієнтування в малому просторі, кольоророзрізнення; в школі для сліпих дітей – з розвитку дотику і залишкового зору, просторового орієнтування, аналізуючого обстеження предметів. Систематично проводиться й розвиток слухового, зорового і дотикового сприймання, вміння організовувати робоче місце, формування гігієнічних навичок письма.

Основний зміст роботи з розвитку фонематичного слуху спрямований на формування вміння вслухатися в слово, яке звучить, впізнавати і виділяти з нього окремі звуки, правильно артикулювати всі звуки, розрізняти їх на слух.

Оскільки сліпі й діти з різко зниженим зором не бачать артикуляції губ під час вимови звуків, сприймаючи їх лише на слух, доцільно привертати їхню увагу до того, як цей звук вимовляє вчитель і контролювати самостійну вимову (участь голосу, положення губ, язика). Чітка вимова кожного звука активізує слухове сприймання, покращує його взаємодію з артикуляційно моторикою. Це сприятиме усвідомленому засвоєнню звукових і мовнорухових якостей кожного звука, розвитку уваги до звукового ладу мовлення.

Упродовж **основного (букварного) періоду** сліпі й діти зі зниженим зором ознайомлюються з усіма звуками і буквами, що їх позначають. Вони навчаються складати слова і речення із букв і складів розрізної (розкладної) азбуки, правильно їх писати відповідним шрифтом, списувати слова, а потім і цілі речення з книги.

Основним методом навчання грамоти залишається *аналітико-синтетичний*. Він передбачає реалізацію принципу „від звука до букви”. Це означає, що учні повинні спочатку навчитися виконувати різні аналітико-синтетичні дії зі звуками мовлення, що є базовим умінням для формування навички читання і письма.

Процес рельєфного письма *сліпих дітей* ускладнюється труднощами безпосереднього контролю написаного, бо для цього потрібно витягти з приладу написаний текст. Тому з самого початку важливо привчати їх писати охайно, не поспішаючи, старанно обдумуючи букви і слова, не допускати переколів і недоколів. На перших порах під керівництвом учителя слово поділяють на склади і звуки, встановлюють їх послідовність у слові. Потім пригадують, як розташовані крапки у кожній букві, після чого записують.

Процес письма ускладнюється тим, що він є дзеркальним відносно читання. Через це для міцного засвоєння учнями кожної букви потрібна достатня кількість різноманітних вправ з письма і читання.

Під кінець букварного періоду необхідно розпочати навчання в сліпих учнів переречитування грифелем написаного, не відкриваючи письмового приладу.

У дітей зі зниженим зором мають місце труднощі фонетико-фонематичного та артикуляційного характеру, зумовлені недосконалістю зорового сприймання. Зокрема, учні неправильно вимовляють слова, гублять і повторюють склади, слова, рядки, не дочитують рядків, не помічають розділових знаків тощо. У зв'язку з неповнотою зорового сприймання у слабозорих дітей іноді виникають й лексико-граматичні та семантичні утруднення.

Щоб попередити появу цих труднощів, необхідно в процесі навчання грамоти застосовувати спеціальні прийоми, наприклад, складання слів з букв розрізної азбуки після ретельного звуко-буквеного аналізу; утворення з даних слів нових способами нарощування, відкидання або заміни приголосного (віти – квіти, риби – гриби, грак – рак, зірка – сірка) та ін.

Враховуючи вікові, психічні та фізичні особливості розвитку сліпих і слабозорих семирічних учнів, не рекомендується форсувати навчання їх письма. Зокрема, опанування письмом великих літер складної конфігурації в школі для дітей зі зниженим зором може відбуватись не одночасно з вивченням рядкових (малих) букв, а через певний час. У процесі навчання письма необхідно дбати й про засвоєння гігієнічних правил, зокрема навчити дітей правильно тримати ручку, грифель, правильно сидіти та ін.

У **заклучний (післябукварний) період** передбачається закріплення набутих умінь і навичок письма та використання їх для різного роду письмових робіт. Відбувається подальше удосконалення читання вголос – виробляється навичка читання легких слів цілими словами.

У букварний і післябукварний періоди в учнів з порушеннями зору формуються вміння, які є основою правописної грамотності: уважно вслухатися і при можливості вдивлятися в написання слова; слідом за вчителем вимовляти слово орфоепічно правильно, а потім так, як потрібно його написати; записувати під диктовку слова, написання яких відповідає вимові або не у всьому відповідає вимові (легкі випадки).

Програма не передбачає обов'язкового навчання учнів зі зниженим зором безвідривного письма – за винятком тих випадків, де безвідривні поєднання букв є природними (*ми, не*) і не потребують повторного проведення по одній і тій самій лінії чи руху руки у зворотному напрямку по цій самій лінії (*ол, по, оо*). Поєднання з овальними та півовальними елементами відбувається за допомогою коротких прямих чи дугоподібних ліній.

Важливим завданням **читання** в підготовчому (з II семестру) та I класах є пробудження у школярів інтересу до дитячої книжки, формування початкових умінь самостійно з нею працювати.

У добукварний і букварний періоди навчання, коли учні ще недостатньо опанували грамоту, вони з допомогою вчителя вчать сприймати текст на слух (аудіювання). Поступово педагог залучає школярів до самостійного прочитування знайомих складів, слів на обкладинці книжки, в кінці букварного та в післябукварний період – до самостійного читання.

Першокласники засвоюють також найпростіші структурні елементи дитячої книжки, основні правила гігієни читання і розглядання книжки, накопичують досвід спілкування з однолітками та дорослими на основі прослуханого (прочитаного). Навчальним матеріалом на таких заняттях слугують дитячі книжки, які добираються з урахуванням вікових особливостей учнів, їхніх читацьких інтересів, уподобань, видо-жанрового, тематичного, авторського розмаїття, санітарно-гігієнічних вимог до видань для першокласників з порушеним зором. Це доступні дитячі книжки у типовому оформленні – основні написи (прізвище автора, назва книжки) розташовані на звичних місцях, виконані шрифтом, що легко прочитується, зміст ілюстрації на обкладинці відповідає назві книжки.

Бажано, щоб до кожного заняття добиралася нова книжка, і до кінця навчання в I класі учні здобули уявлення про те, що

книжковий світ багатий і розмаїтий, у ньому кожна дитина може задовольнити свої пізнавальні інтереси, з книжкою можна цікаво проводити дозвілля.

У процесі навчання відбувається поступове ускладнення навчального матеріалу за такими показниками: кількість уміщених у книжці творів (від одного до трьох і більше), тип видання (книжка-твір, книжка-збірка; авторська, тематична, збірка народних казок тощо), обсяг текстів, що опрацьовуються на одному занятті.

У 1 класі на роботу з дитячою книжкою рекомендується відводити до 20 хвилин уроку навчання грамоти (*один раз на 2 тижні*). Якщо учні класу мають достатній рівень розвитку навички читання, учитель може проводити заняття з дитячою книжкою протягом усього уроку.

I. Мовленнєва змістова лінія

Програма передбачає набуття учнями елементарних знань про мовлення: усне і писемне, діалогічне й монологічне; про особливості висловлювань, зумовлені їх комунікативними завданнями, ситуацією спілкування. Однак основну увагу в навчанні слід приділяти розвитку вмінь здійснювати всі види мовленнєвої діяльності: **слухання-розуміння** (аудіювання), **говоріння, читання, письмо**. З цією метою необхідно використовувати спеціальні види роботи, забезпечувати регулярний контроль за сформованістю відповідних умінь.

В основі розвитку різних навичок мовленнєвої діяльності лежить уміння слухати і розуміти усне мовлення. Учні, для яких українська мова є рідною, безумовно, володіють цим умінням на побутовому рівні. Однак у шкільному навчанні постійно збільшується лексичний запас, ускладнюється граматичний лад мовлення, розширюється тематика й поглиблюється логіка міркувань у висловлюваннях, що пропонуються для слухання. При цьому значно підвищуються вимоги до швидкості, точності сприйняття усного мовлення, розуміння прослуханого, уміння зосереджувати довільну увагу протягом більш тривалих відрізків часу. Усе це зумовлює необхідність удосконалювати навичку **аудіювання** не тільки в початкових, а й у наступних класах школи.

Школярів з порушеннями зору необхідно вчити стежити за розвитком думки, адекватно сприймати емоційно-оцінну інформацію; помічати в тексті слова, найважливіші для розуміння висловлювання; усвідомлювати значення загального тону, тембру, темпу, сили голосу.

Розвиток уміння уважно слухати, розуміти прослухане, виконувати після одного-двох прослуховувань певні завдання відбувається на матеріалі зв'язних (діалогічних і монологічних) висловлювань, а також на складеному з окремих одиниць різних мовних рівнів. У вправленні з аудіювання, як правило, використовують фронтальні види роботи; для неї плануються завдання, виконання яких не вимагає (чи майже не вимагає) від учня усних чи письмових висловлювань. До таких завдань належать: виконання дії, описаної у тексті, малюнка за текстом; вибір правильної відповіді на запитання до тексту із кількох пропонованих варіантів тощо.

Формування та розвиток навичок мовленнєвої діяльності передбачає роботу над побудовою діалогічних і монологічних висловлювань – усних і письмових. Мається на увазі переказ готових текстів і побудова власних висловлювань на добре знайомі учням теми: на основі прочитаних чи прослуханих творів, розповідей родичів, знайомих про ті чи інші події, про випадки із повсякденного життя школярів тощо. Необхідно пропонувати учням складати усні і письмові висловлювання з безпосередньою комунікативною метою (запрошення, вітання, вибачення, оголошення).

Ця робота виконується учнями спершу з допомогою вчителя, надалі – самостійно з опорою на різні допоміжні матеріали,

пропоновані вчителем, план, ключові словосполучення, речення, початок чи кінець майбутнього висловлювання, малюнок чи серія малюнків тощо. Характер, кількість допоміжного матеріалу залежать від ступеня підготовленості школярів, від мети роботи.

Важливо, щоб в організації мовленнєвої діяльності учнів на уроках складалися такі ситуації, які спонукали б їх до **говоріння**. З цією метою використовуються сюжетно-рольові ігри, в яких умовно визначається місце дії (у класі, автобусі, парку, магазині), співрозмовник (товариш, молодший брат, мама, гість з іншого міста, села), мета висловлювання (про щось розповісти, повідомити, переконати, виправдатися тощо).

У розвитку усного (діалогічного, монологічного) мовлення доцільно широко використовувати роботу в парах і невеликих групах, яка дає можливість висловитись більшості учнів класу. При цьому важливо прищеплювати школярам культуру спілкування, яка виявляється не тільки в доречному використанні форм мовленнєвого етикету, а й у вмінні уважно слухати співрозмовника, призупиняти своє мовлення, щоб дати можливість висловитись іншому, погоджувати власні репліки з тим, що сказав співрозмовник, в умінні сказати йому добре слово, висловити критичне зауваження в такій формі, щоб не образити.

Важливе місце в системі роботи над розвитком мовленнєвої діяльності учнів відводиться окремим урокам розвитку зв'язного мовлення, які рекомендується проводити один раз на два тижні: у 2-4 класах - це окремий урок (*17 годин на рік*), а в 1 класі - фрагмент уроку протягом 15-20 хвилин. Основна мета цих уроків у 1 класі – ознайомлення учнів із тематичними групами слів («Навчальне приладдя», «Явища природи», «Ввічливі слова» та ін.); збагачення їхнього лексичного запасу словами – назвами предметів, ознак, дій; формування уміння будувати з вивченими словами словосполучення і речення, пов'язувати 2-3 речення у зв'язну розповідь. У 1 класі зв'язні висловлювання будуються усно. Важливо, щоб теми для них були цікавими дітям, торкалися подій з їхнього повсякденного життя. Уже з першого року навчання слід спонукати учнів до висловлювання власних думок, своїх оцінних суджень, висновків, порад тощо.

Уроки розвитку зв'язного мовлення в 2 класі присвячують ознайомленню школярів із виражальними засобами мови: порівняннями, епітетами, метафорами (без уживання термінів). Учні повинні навчитися правильно їх розуміти і доречно вживати у своєму мовленні. У другокласників також формуються вміння редагувати деформовані речення і тексти, будувати розповіді, описи за малюнком і запитаннями, серією малюнків, даним початком, опорними словами. Творчі роботи, як правило, виконуються усно. Однак, починаючи з II семестру, учням потрібно пропонувати самостійно записувати в зошити невеликі висловлювання (3-4 речення).

У 3 класі на всіх уроках розвитку зв'язного мовлення в учнів формуються вміння будувати письмові висловлювання. А саме: перекази текстів, розповіді, описи, міркування з використанням певних допоміжних матеріалів – запитань, опорних слів, даного початку, плану тощо. Перед виконанням кожної письмової творчої роботи обов'язковим має бути підготовчий етап уроку. Він передбачає лексичну роботу (тлумачення значення окремих слів, добір синонімів, виражальних засобів мови, образних слів і словосполучень та ін.); складання плану майбутнього переказу чи твору; іншу підготовчу роботу (повторення правил пунктуації, правопису окремих слів, структури тексту тощо). У доборі тематики текстів для переказів і учнівських творів необхідно враховувати інтереси дітей, практичне спрямування та виховне значення текстів. Важливо навчити третьокласників письмово висловлювати своє ставлення до того, про що вони пишуть.

Робота на уроках розвитку мовлення в 4 класі передбачає формування в учнів умінь писати твори на основі своїх спостережень, вражень від екскурсії, з обґрунтуванням власної думки, аргументацією свого вибору, власною оцінкою героїв прочитаного тексту чи переглянутого фільму тощо. Значна частина уроків розвитку мовлення відводиться на формування умінь писати докладний переказ тексту, можливе також ознайомлення з іншими видами переказів: стислим, вибіркоким, творчим. Складання плану і написання творчої

роботи кожний учень здійснює самостійно. Колективно клас працює лише на підготовчому етапі уроку. Індивідуальна допомога вчителя у формі консультації, додаткової інструкції, поради можлива окремим учням, які цього потребують.

Одним із найважливіших видів мовленнєвої діяльності, робота над яким відбувається в початкових класах, є **читання**. У 2-4 класах для роботи з читання відведено спеціальні уроки, але й на уроках української мови цьому виду мовленнєвої діяльності важливо приділяти належну увагу.

Насамперед треба мати на увазі, що у навчанні мови широко використовуються тексти, робота над якими має розпочинатися з читання (вголос або мовчки), побіжної перевірки розуміння й обговорення окремих фрагментів. Специфікою роботи з читання на уроках мови є те, що увагу дітей слід особливо привертати до правильного вимовляння, усвідомлення значення слів; інтонації речень, різних за структурою; змістового поділу речень за допомогою пауз, мелодики та ін. Ці аспекти залишаються у сфері уваги і на уроках читання, але там акценти частково переміщуються в бік елементарного літературознавчого аналізу.

Загалом формування, розвиток навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності, будучи головною метою початкового навчання, займає не менше половини навчального часу на уроках мови.

III. Мовна змістова лінія

Учні одержують загальні уявлення про мову як засіб спілкування, пізнання, впливу; про існування у світі різних мов (споріднених і неспоріднених), про державну мову та інші мови, що функціонують в Україні.

Початкове навчання мови передбачає пропедевтичну роботу з формування у школярів з порушеннями зору знань про одиниці різних мовних рівнів (текст, речення, слово в його лексичному і граматичному значеннях, звуки мовлення).

Основна увага має приділятися практичним аспектам: роботі над значенням слова і кількісному нарошуванню словникового запасу учнів, збагаченню їхнього мовлення різними граматичними формами, розвитку вміння користуватись мовними засобами відповідно до норм літературної мови (орфоепічних, лексичних, граматичних); умінню аналізувати, оцінювати власну мовленнєву творчість, удосконалювати її.

Практична спрямованість початкового навчання виявляється і в тому, що навчальні досягнення молодших школярів з мови оцінюються не стільки за знаннями про мову, скільки за мовними вміннями: будувати речення, різні за структурою (прості і складні, з однорідними членами речення, звертанням та ін.), за метою висловлювання та інтонацією; уміння правильно утворювати форми слова і будувати словосполучення; дотримуватися норм лексичної сполучуваності, норм вимови, наголошування слів.

Важливим навчальним умінням, яке підлягає обов'язковому контролю, є вміння застосовувати українську абетку (алфавіт) для відповідного розташування списків слів, користування доступними словниками та іншою довідковою літературою.

В опануванні української мови важливо враховувати те, що вона є не тільки предметом навчання, а й засобом засвоєння інших предметів шкільної програми. Тому на уроках української мови необхідно опрацьовувати і мовний матеріал, який використовується на уроках з інших предметів, щоб забезпечити загальну мовленнєву культуру учнів. Так, на уроках мови доцільно регулярно пропонувати для практичних завдань складання словосполучень, речень зі слів, що належать до тих частин мови, поглиблена робота над якими не передбачається програмою початкових класів, але якими учні часто користуються, починаючи з 1 класу. Це числівники в різних відмінках (*до шістдесяти п'яти додати п'ять...*), прислівники, прикметники вищого й найвищого ступенів порівняння (*швидко – швидше – найшвидше; великий – більший – найбільший* і под.), займенники різних розрядів (*цей, той, всякий, самий* та ін.).

Одним із важливих завдань початкового навчання мови є формування елементарних умінь **орфографічно правильно писати слова, вживати пунктуаційні знаки**.

Основою орфографічної грамотності є вміння співвідносити фонетичний і графічний образи слова, позначати звуки слова відповідними буквами без їх пропусків, заміन, вставлянь і переставлянь. Учні початкових класів мають оволодіти цими умінями і безпомилково писати слова за фонетичним принципом. Крім того, вони мають засвоїти і самостійно користуватись у процесі письма тими правилами правопису, алгоритм застосування яких є простим (1-2 кроки у міркуванні, наприклад, уживання знака пом'якшення в кінці слова, прописної літери у власних назвах; написання *не* з дієсловом тощо).

Інші правила, які передбачають складний алгоритм застосування, засвоюються на пропедевтичному рівні; ознайомлення з ними та їх застосування здійснюється під керівництвом учителя. Це, наприклад, правила про написання слів із ненаголошеними голосними [є], [и], дзвінками і глухими приголосними, які піддаються взаємній асиміляції, правопису ненаголошених відмінкових та особових закінчень та ін.

До текстів контрольних і перевірних робіт на знання правил, що передбачають певний алгоритм застосування, вносяться тільки ті слова, які попередньо були опрацьовані на уроках у різних видах навчальних завдань.

Важливою частиною роботи з орфографії в початкових класах є засвоєння списку слів, вимову і написання яких школярі мають запам'ятати. Перевірка засвоєння цих слів (за попередні і поточний роки навчання) є обов'язковою частиною контролю за сформованістю правописних умінь.

Робота над правописом охоплює також засвоєння правил використання зазначених у програмах пунктуаційних знаків.

Визначальним умінням, яке має бути сформоване на початковому етапі навчання мови, є орфографічна і пунктуаційна зіркість: бачити (тактильно відчувати) в тексті особливості графічної форми слова, помічати пунктуаційні знаки у простих випадках, усвідомлювати їх роль у реченні, а також самостійно виправляти допущені помилки, зіставляючи написане зі зразком. Це уміння формується у процесі виконання школярами системи відповідних вправ на списування, різних видів навчальних диктантів, у роботі над помилками.

Важливим складником початкового навчання мови є **формування графічних навичок, техніки письма**. Необхідно прагнути, щоб письмо молодших школярів було охайним, розбірливим; його швидкість має задовольняти навчальні потреби учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Робота над технікою письма не обмежується періодом навчання грамоти, а продовжується в наступних класах. Увага до цього аспекту письма необхідна не тільки під час виконання школярами спеціальних вправ у написанні (наколюванні) окремих літер, їх елементів, буквосполучень, слів, а й під час виконання всіх інших письмових робіт (списування, письмо під диктування, з пам'яті та ін.).

Важливим завданням учителя школи для дітей зі зниженим зором є формування в учнів умінь писати на дошці з орієнтацією на її площину, регулювати розміри букв, дотримуватися горизонтальності рядків, доцільно розташовувати матеріал тощо.

Робота з письма передбачає формування у школярів культури оформлення письмових робіт (відступ від попередньої роботи чи від верхнього краю сторінки, розташування на рядку заголовка, дотримання абзаців, полів, охайність підкреслень, виправлень тощо).

IV. Соціокультурна змістова лінія

Реалізація змісту соціокультурної лінії передбачає загальнокультурний розвиток молодших школярів і їхню підготовку до

життєдіяльності в українському соціумі. Загальнокультурний розвиток здійснюється шляхом використання у процесі навчання української мови народознавчого матеріалу; текстів, у яких розкриваються сторінки історичного минулого України; інформації про відомих українців минулого і сьогодення; підготовки і залучення дітей до проведення народних та релігійних свят, обрядів, ознайомлення з історією їх виникнення;

використання текстів на морально-етичну тематику для побудови переказів, репродукцій картин для написання творів за картиною тощо.

Підготовка до життя в українському соціумі передбачає засвоєння учнями назви рідної держави та її столиці, ознайомлення з державними символами України, усвідомлення значення державної мови, якою в нашій державі є українська, виховання патріотичних почуттів, толерантне ставлення до інших націй, які проживають в Україні, і їхніх мов.

Належне місце на уроках української мови повинно займати використання краєзнавчого й особливо лінгвокраєзнавчого матеріалу. У процесі опрацювання малих фольклорних форм доцільно пропонувати школярам записувати усталені вислови, прислів'я, приказки, співанки, які вживають у своєму мовленні мешканці рідного краю. Для побудови зв'язних висловлювань варто обирати тематику, пов'язану з рідною місцевістю: складати описи рідної природи, писати про події і людей того міста чи села, в якому діти проживають, тощо.

Для формування культури поведінки в сім'ї доцільно ознайомлювати учнів з українськими традиціями в родинних стосунках, традиційними формами звертання членів родини один до одного, зі ставленням до старших і молодших членів сім'ї.

Для забезпечення успішної адаптації в шкільному середовищі дітей потрібно вчити спілкуватися з учителями, однокласниками, старшими і молодшими школярами, зі службовим персоналом школи; дотримуватися правил поведінки на уроці і перерві, в класі, коридорі, спортзалі, їдальні, актовій залі, на стадіоні, подвір'ї школи тощо.

На уроках української мови доцільно готувати молодших школярів до виконання соціальних ролей: читача бібліотеки, глядача театру чи кінотеатру, покупця, пішохода, пасажера, перехожого, відвідувача різноманітних культурних заходів та ін. З цією метою слід використовувати тексти, у яких мовиться про поведінку людей у громадських місцях, з обов'язковим аналізом дій персонажів текстів. Для вправлення учнів у правильному і доречному вживанні формул мовленнєвого етикету та формування в молодших школярів етики спілкування їм пропонують складати діалоги за ситуативними малюнками, словесно описаними ситуаціями на теми: «*У театрі*», «*На виставці*», «*У магазині*», «*На вулиці*», «*У транспорті*», «*В їдальні*», «*У гостях*» і подібні.

V. Діяльнісна змістова лінія

Діяльнісна лінія передбачає формування в молодших школярів загальнонавчальних умінь і навичок:

♦ *навчально-організаційних* (розуміти визначену вчителем мету навчальної діяльності, організовувати робоче місце, раціонально розподіляти час, планувати послідовність виконання завдання, організовувати навчальну діяльність у взаємодії з іншими її учасниками (у парі, малій групі);

♦ *навчально-інформаційних* (самостійно працювати з підручником, шукати нову інформацію з різних джерел, користуватися довідниковою літературою, зосереджено слухати матеріал, зв'язно, послідовно, доказово відповідати, вести діалог);

♦ *навчально-інтелектуальних і творчих* (аналізувати мовні явища, порівнювати, виділяти головне, узагальнювати, встановлювати і пояснювати причиново-наслідкові зв'язки, вилучати зайве, групувати й класифікувати за певними ознаками, висловлювати

аргументовані критичні судження, доводити власну думку, переносити знання і способи діяльності в нові обставин застосовувати аналогію);

♦ *контрольно-оцінних* (використовувати різні способи перевірки та контролю своєї діяльності, знаходити і виправляти помилки, оцінювати власні навчальні досягнення).

Ця робота здійснюється у процесі реалізації інших змістових ліній шляхом настанов учителя, використання різних алгоритмів навчальної діяльності, пам'яток, зразків, інструкцій, застосування парних і групових форм роботи, інтерактивних методів і прийомів навчання тощо.

Підготовчий клас

(245 год.; 7 годин на тиждень)

Для забезпечення синхронності у навчання читання й письма в букварний період доцільно здійснити розподіл годин протягом навчального року не за семестрами, як у 2-4 класах, а за тижнями: на одному тижні планувати 4 години на читання і 3 години на письмо, а на наступному тижні – 3 години на читання і 4 години на письмо. У результаті час, відведений на читання і письмо, буде розподілено порівну.

Процес навчання грамоти учнів сліпих і зі зниженим зором традиційно поділяється на три періоди: **добукварний, букварний і післябукварний**. У підготовчому класі вводиться ще й **адаптаційний період**, з якого розпочинається навчання й триває приблизно два тижні, що обумовлено необхідністю дати дітям з важкими порушеннями зору можливість адаптуватися в новому для них шкільному середовищі. Після нього відбувається добукварний і букварний періоди навчання грамоти. Післябукварний період переноситься до 1 класу.

В **адаптаційний** період, окрім ознайомлення зі шкільним середовищем та пристосуванням до нових умов буття, знайомства з учителем та однокласниками, розпочинається робота з розвитку у дітей усного мовлення, слухового і зорового сприймання, просторового орієнтування, підготовка руки до письма.

У **добукварний період** – розвиток усного мовлення, конкретизація та збагачення словникового запасу, уявлень про предмети та явища довкілля, формування елементарних аналітико-синтетичних умінь у роботі над текстом, реченням, словом, звуками мовлення, продовжувати готувати дітей до письма.

Протягом **букварного періоду** діти з порушеннями зору оволодівають початковими вміннями читати за букварем, писати плоским у спеціальних зошитах, підбір яких для дітей зі зниженим зором вчитель здійснює індивідуально з врахуванням гостроти зору, а сліпі діти – у спеціальних приладах для письма рельєфно-крапковим шрифтом. Продовжується робота з розвитку усного мовлення.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до загальноосвітньої підготовки учнів	Спрямування корекційно-розвиткової роботи та очікувані результати
<p>Адаптаційний період (14 годин)</p> <p>Знайомство з вчителем, однокласниками, спеціалістами, обслуговуючим персоналом школи.</p> <p>Орієнтування в малому просторі: практичне ознайомлення з класом, з робочим місцем, іншими шкільними приміщеннями, шкільним подвір'ям. Правила поведінки в школі, класі,</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>знає ім'я, по-батькові вчителя, своє ім'я та прізвище, імена та прізвища інших учнів класу; імена по-батькові інших працівників школи;</p> <p>знаходить в школі свій клас, їдальню, спальню, інші шкільні приміщення;</p> <p>знає і виконує правила поведінки в школі, завдання та доручення вчителя;</p> <p>знає і використовує при потребі слова</p>	<p>Розвиток усного мовлення, адекватної поведінки в колективі, самоконтролю.</p> <p>Розвиток навичок спілкування з дорослими, однокласниками.</p> <p>Розвиток слухового і зорового сприймання, зорової пильності, просторового орієнтування в незнайомому середовищі.</p> <p>Формування загально навчальних умінь і навичок.</p>

<p>їдальні. Культура поведінки.</p> <p>Орієнтування на робочому столі: місце розташування олівця, грифеля, аркуша, зошита, книжки (посередині, вгорі, внизу, ліворуч, праворуч від середини). Опанування навичками користування письмовим приладдям.</p> <p>Удосконалення та розвиток слухового сприймання.</p> <p>Удосконалення та розвиток зорового сприймання (у дітей зі зниженим зором), залишкового зору (в осліплених дітей).</p> <p>Удосконалення та розвиток дотикового сприймання. Правила дотикового обстеження різних об'єктів.</p> <p>Розвиток дрібної моторики (рухів пальців, кисті руки).</p>	<p>ввічливості, подяки; <i>орієнтується</i> на робочому місці: правильно розміщує потрібне письмове приладдя, <i>вміє</i> правильно ним користуватися;</p> <p><i>розрізняє</i> на слух мовлення педагога, голоси інших учнів, звуків природи, навколишнього середовища, оточуючих предметів; <i>розуміє і правильно виконує</i> словесні інструкції вчителя; <i>продуктивно</i> користується зором (залишковим зором) зблизька, вдалину, під час ознайомлення з предметами та явищами довкілля, роботи з роздатковим матеріалом; <i>правильно виконує</i> вправи на розвиток зорового сприймання, відпочинок зору; <i>вільно користується</i> дотиком під час просторового орієнтування, спостережень, обстеження об'єктів, виконання різних завдань (проведення і наведення ліній, малювання, розфарбування та ін.); <i>знає</i> способи утримання пальцями правої руки олівця, грифеля; пальцями лівої руки – притримування аркуша, зошита, книжки, лінійки та іншого приладдя); <i>правильно виконує</i> під керівництвом учителя і самостійно вправи на розвиток рухів руки, кисті, пальців (пальчикову гімнастику);</p>	<p>Формування навичок правильного виконання вказівок і завдань учителя. Виховання культури поведінки. Конкретизація уявлень про найближче оточення, збагачення словникового запасу назвами письмового приладдя, просторових відношень.</p> <p>Розвиток полісенсорного сприймання. Розвиток дотикового сприймання, навичок його використання в різних видах діяльності. Виховання бережливого ставлення до свого органу зору, засобів його корекції (окулярів, луп).</p> <p>Розвиток прослідковуючої функції зору під час виконання графічних завдань. Розвиток діалогічного мовлення, вмінь словесно описувати свої відчуття, спостережувані об'єкти, виконувати рухові вправи, спостережувані явища та ін. Розвиток усного зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток і корекція навичок графомоторики.</p> <p>Розвиток дотикового праксису.</p>
---	--	--

<p>Формування та конкретизація в слові уявлень про предмети, об'єкти та явища довкілля, збагачення словника, розвиток усного діалогічного мовлення</p>	<p><i>адекватно сприймає і позначає словом предмети оточуючого середовища; приймає участь в бесідах.</i></p>	<p>Збагачення словникового запасу. Переборення вербальності уявлень. Розвиток комунікативних умінь.</p>
<p>Навчання грамоти (276 годин)</p> <p>Добукварний період (50 годин) Мовленнєва змістова лінія</p> <p>1. Слухання-розуміння (аудіювання) усного мовлення (протягом року) Сприймання на слух матеріалу, що складається з кількох звуків складів, слів, словосполучень, виділення серед них тих, які відповідають зазначеним прикметам.</p> <p>Сприймання на слух, розуміння, запам'ятовування з 1-2 прослуховувань змісту невеликих (подібних до букварних) текстів, що належать до художнього й розмовного стилів (казка, розповідь, вірш) .</p>	<p>Учень/учениця: <i>сприймає на слух і розрізняє мовні одиниці: звуки, склади, слова, словосполучення, речення (після декількох прослуховувань); виявляє серед звуків, складів, слів ті, які є „зайвими”, відповідають зазначеним прикметам, наприклад, починаються певним звуком;</i></p> <p><i>слухає і розуміє усне висловлювання (сюжетний текст), звучання якого триває до 1 хвилини (60-80 слів); виокремлює в почутому слові із заданими ознаками (після кількох, а в кінці року – після 1-2) прослуховувань; фіксує початок і кінець тексту; визначає на слух кількість речень (2-4) у тексті, кількість слів у реченні (до 4 слів); відповідає на запитання за змістом</i></p>	<p>Розвиток слухового сприймання чужого мовлення. Розвиток запам'ятовування. Розвиток образної та рухової пам'яті, утримання в пам'яті доступної інформації. Конкретизація і збагачення словникового запасу учнів. Формування здатності до виділення характерних властивостей предметів. Поступове формування вміння порівнювати предмети за характерними властивостями (2-3). Формування граматично правильної побудови речень у висловлюваннях.</p> <p>Розвиток умінь співпереживати події, які</p>

<p>Сприймання на слух інструкцій, що стосуються виконання навчальних дій чи ігрових завдань.</p>	<p>прослуханого (<i>хто? що? де? коли? як?</i>); <i>розповідає</i>, про що мовиться у тексті, який прослуховується; <i>висловлює співпереживання</i> з діючими особами у процесі слухання тексту; виконує навчальні та ігрові дії відповідно до прослуханої інструкції</p>	<p>відбуваються з діючими особами у розповідях вчителя або прочитаних ним текстах. Розвиток загальнонавчальних умінь і навичок.</p>
<p>2. Говоріння (<i>протягом року</i>) Формування уміння регулювати дихання, силу голосу, темп мовлення.</p> <p>Вироблення чіткої артикуляції усіх звуків, уточнення їх звучання. Читання напам'ять віршів, загадування загадок, промовляння скоромовок тощо.</p> <p>Відтворення (за ролями) діалогів із прослуханих казок, розповідей за допомогою вчителя). Побудова запитань і відповідей на них за прослуханим текстом, малюнком, діафільмом, навчальною ситуацією у класі та ін. Складання, розігрування діалогів за темами, близькими до життєвого досвіду дітей – після попередньої підготовки (обговорення змісту, роботи з словами, етикетними мовленнєвими формулами, що використовуються у діалогах). Повторення зразка зв'язного висловлювання, пропонуваного вчителем.</p>	<p>Учень/учениця: <i>регулює</i> дихання, силу голосу і темп мовлення у процесі виконання навчальних завдань; <i>чітко, правильно вимовляє і наголошує</i> слова; <i>читає</i> напам'ять вивчені з голосу вчителя твори (з Букваря або інших джерел); <i>відтворює</i> за зразком інтонацію речень, різних за метою висловлювання; <i>відтворює</i> в особах (з іншим учнем або вчителем) прослуханий діалог; <i>уважно слухає</i> співрозмовника й адекватно <i>відповідає</i> на його запитання; <i>формулює</i> з допомогою вчителя репліки (запитання) до співрозмовника за змістом попередньо підготовленої короткої розмови на добре знайому тему;</p> <p><i>повторює</i> услід за вчителем зразок зв'язного висловлювання зі збереженням змісту та інтонаційних особливостей висловлювання; <i>правильно вимовляє</i> слідом за вчителем прості фрази, різні за метою висловлювання, дотримуючи відповідну</p>	<p>Формування чіткої артикуляції всіх вимовлюваних звуків, уточнення і виправлення їх вимови.</p> <p>Практичний розвиток виразності усного мовлення: наголошування слів, правильна вимовою, гучність голосу, темп мовлення. Розвиток виразності усного мовлення.</p> <p>Розвиток діалогічного мовлення.</p> <p>Збагачення усного мовлення дітей етикетними формами діалогічного мовлення. Збагачення словникового запасу учнів.</p> <p>Розвиток комунікативних навичок.</p> <p>Розвиток змістовної та логічної послідовності висловлювання.</p>

<p>Переказування невеликого прослуханого тексту з опорою на подані словосполучення, запитання, план (на початку року подані усно, в кінці року – і в письмовій формі).</p> <p>Побудова зв'язного висловлювання за поданим початком і малюнком серією малюнків (в роботи з дітьми зі зниженим зором) на основі прослуханого тексту, випадку з життя.</p> <p>3. Читання (протягом року)</p> <p>Роль уміння читати в житті школярів і дорослих людей. Усвідомлення читання доступних текстів. Правильне інтонування речень, у кінці яких стоять різні розділові знаки</p> <p>Робота з дитячою книжкою Формулювання початкових умінь розглядати дитячу книжку. Практичне ознайомлення учнів з книжкою: назва книжки, обкладинка, написи на ній</p>	<p>інтонацію; <i>переказує</i> сюжетний текст букварного типу з опорою на допоміжні матеріали; <i>робить спроби</i> самостійно переказувати зв'язне висловлювання за поданим початком (малюнком, ілюстрацією, серію малюнків), на основі прослуханого тексту або випадку з життя;</p> <p><i>усно складає</i> зв'язні висловлювання з опорою на допоміжні матеріали; <i>самостійно вживає</i> у власному мовленні нову лексику.</p> <p>Учень/учениця: <i>виявляє</i> обізнаність зі значенням читання в житті людини і прагнення опанувати ним; <i>читає</i> вголос букварні тексти цілими словами, окремі слова ускладненої структури – по складах (в темпі розмовної мови); <i>розуміє</i> зміст прочитаного; правильно інтонує речення, різні за метою висловлювання та інтонацією, відповідно до розділових знаків; <i>розглядає</i> дитячу книжку, висловлює припущення, про що може розповісти ця книжка; <i>практично розрізняє і називає</i> структурні елементи дитячої книжки: обкладинка,</p>	<p>Формування пізнавальних інтересів на основі предметно-практичних дій з наступною вербалізацією інформації.</p> <p>Виховання в учнів настирності в опануванні читання. Формування та вдосконалення техніки читання: темпу, правильності, виразності, усвідомленості.</p> <p>Розширення уявлень дітей про різноманітність книжок для дітей та їх тематику. Удосконалення вмінь учнів правильно користуватися книжкою, виявляти</p>
--	--	---

<p>(автор, назва), корінець, сторінка, ілюстрації. Формулювання умінь правильно називати книжку (твір): спочатку прізвище автора, потім назву. Ознайомлення учнів з основними правилами гігієни читання-розглядання книжки, її збереження.</p> <p>4. Письмо (протягом року)</p> <p>Формування в учнів уявлення про переваги письма перед іншими засобами передачі інформації (жести, умовні знаки, звукові сигнали). Роль письма в житті людини. Переваги грамотної людини над неграмотною. Записування складів, слів, словосполучень речень за завданням учителя.</p>	<p>корінець, сторінка; <i>виділяє, показує</i> на обкладинці та в середині книжки назву (заголовок) твору, прізвище автора (письменника), ілюстрації; <i>дотримується</i> (під керівництвом учителя) вивчених правил користування книжкою.</p> <p>Учень/учениця: <i>розуміє</i> роль і значення вміння писати для спілкування між людьми на відстані і в часі; <i>усвідомлює</i> переваги грамотної людини над неграмотною; <i>записує і робить спроби скласти</i> самостійно та з допомогою вчителя речення на основі різних допоміжних засобів (за ілюстраціями, навчальною ситуацією та ін.).</p>	<p>бережливе ставлення до користування нею. Практичне формування вмінь добирати цікаву для себе книжку з числа наявних у класній бібліотеці.</p> <p>Розширення уявлень учнів про засоби передачі інформації у спілкуванні між людьми: телефон, телепередача, друковане і рукописне слово, мультиплікація та ін. Виховання наполегливості в опануванні письмом. Розвиток та удосконалення усного і писемного мовлення.</p>
<p>Добукварний період (50 годин) Практичне ознайомлення зі словами – назвами предметів, ознак, дій, граматичними питаннями до них. Розрізнення назв предметів за питаннями <i>хто це? що це?</i> Умове позначення слів. Практичне ознайомлення з реченням.</p> <p>Спосіб умовного позначення речень. Складання речень за заданою графічною схемою.</p> <p>Поділ слів на склади. Поняття про наголос, наголошений склад.</p>	<p>Учень/учениця: <i>має уявлення</i> про номінативну роль слова; <i>розрізняє</i> назви істот і неживих предметів; <i>розрізняє</i> слова – назви ознак, дій, ставить до них питання; <i>позначає</i> слова умовними значками; <i>виокремлює</i> речення з мовного потоку, аналізує їх за кількістю слів;</p> <p><i>будує</i> (за допомогою вчителя) графічні схеми речень; <i>складає</i> речення за поданою графічною схемою (за допомогою вчителя); <i>правильно вимовляє</i> слова по складах; <i>визначає на слух</i> склад, який вимовляється</p>	

<p>Мовні і немовні звуки. Уявлення про голосні і приголосні звуки, тверді і м'які приголосні, умовне позначення їх на письмі.</p> <p>Звуковий аналіз простих за буквеною будовою слів. Побудова звукової схеми слова. Позначення звуків буквами.</p> <p>Підготовка руки і очей до письма</p>	<p>з більшою силою голосу; <i>має уявлення про мовні і немовні звуки; розрізняє</i> голосні і приголосні звуки, тверді і м'які приголосні, <i>умовно позначає</i> їх на письмі; <i>робить звуковий аналіз</i> простих за звуковою будовою слів; <i>будує</i> їх звукову схему, використовуючи умовні позначення звуків.</p>	
<p>Для дітей зі зниженим зором: Гігієнічні правила письма. Сітка зошита, назви рядків, орієнтування в ньому Способи утримання олівця. Малювання прямих і похилих ліній та узорів з них. Малювання предметів з поєднань вертикальних, похилих і горизонтальних ліній (ялинка, драбинка). Малювання овалів, півовалів, кола, петельок та узорів з них. Вироблення правильних і ритмічних рухів пальців і кисті руки під час письма.</p>	<p><i>дотримує</i> гігієнічних правил письма; <i>знаходить</i> основний рядок і додаткові лінії у сітці зошита для письма; <i>правильно утримує</i> олівець, ручку в руці, <i>розташовує</i> зошит на парті, <i>орієнтується</i> в ньому; <i>проводить</i> прямі лінії: вертикальні, горизонтальні, похилі (вліво, вправо); <i>пише</i> лінії подібні до елементів літер перервним і неперервним рухом рук (у межах можливого); <i>обводить</i> трафарети знайомих предметів і заштриховує їх; <i>контролює</i> одночасно графічні дії і виконання гігієнічних правил письма.</p>	<p>Формування прагнень до опанування грамоти, пізнавальних інтересів.</p> <p>Розвиток дрібної моторики (м'язового тонусу, сили утримання предмета, точності дрібних рухів). Розвиток орієнтування в малому просторі. Формування потреби в практичній діяльності. Стимуляція до зорової пошукової діяльності.</p> <p>Розвиток в учнів образної уяви. Розвиток свідомої довільної поведінки.</p>

<p>Для сліпих дітей: Розвиток дрібних рухів пальців рук. Вправляння в утриманні пальцями грифеля. Наколювання ліній. Ознайомлення з шестикрапкою (на моделі). Вивчення місць шестикрапки. Орієнтування на приладі для письма рельєфно-крапковим шрифтом. Закладання паперу до приладу. Правила постави під час письма. Наколювання крапок у заданому порядку.</p>	<p><i>правильно користується</i> грифелем при виконанні завдань рельєфно-крапковим шрифтом; <i>правильно утримує</i> пальцями правої руки грифель; <i>наколює</i> крапки довільно і на картках шестикрапки; <i>визначає</i> верх і низ картки за міткою; <i>орієнтується</i> з допомогою долонь рук на картці; <i>впізнає</i> рельєфне (контурне) зображення знайомих предметів, називає їх; <i>розпізнає</i> 6 крапок в різних комбінаціях; <i>„читає”</i> крапку, лінію, геометричні фігури (трикутник, квадрат, круг), виконані крапками й аплікаційно; <i>розрізняє</i> вертикальні і горизонтальні лінії, виконані крапками, та їх напрям; <i>рухає</i> руки по лінії, не втрачаючи напрямку</p>	<p>Розвиток тактильної чутливості, активного дотику. Виховання культури дотикового обстеження. Розвиток дрібної моторики (м'язового тонусу, сили утримання грифеля, точності дрібних рухів). Розвиток орієнтування в малому просторі. Розвиток самостійного сприймання долонями і пальцями рук рельєфного зображення на картці. Розвиток одночасних рухів усіх пальців руки. Формування аналітико-синтетичної діяльності. Виховання звички обдумувати способи виконання роботи, вчасно звертатись за допомогою до вчителя. Виховання акуратності, організованості, наполегливості, віри у власні сили.</p>
---	--	--

<p>Букварний період (226 годин) 1. Навчання читання Ознайомлення з буквами, які позначають голосні і приголосні звуки. Навчання основного прийому читання прямого складу з орієнтацією на букву, що позначає голосний звук. Практичне ознайомлення зі способами позначення м'якості приголосних звуків. Ознайомлення з апострофом ('). Використання апострофа для того, щоб показати, що наступні</p>	<p>Учень/учениця: <i>впізнає і розрізняє</i> букви на позначення голосних і приголосних звуків; <i>читає</i> прямі склади типу „ПГ”, „ПТ”; <i>читає</i> склади і слова з буквами <i>і, я, ю, є, ь</i> у різних позиціях: на початку слова, складу, після букв на позначення приголосних звуків; <i>читає</i> слова з апострофом;</p>	<p>Розрізнення на слух різних звуків.</p>
--	---	---

<p>за ним букви <i>я, ю, є, ї</i> позначають два звуки: [й] + відповідний голосний.</p> <p>Ознайомлення з буквами та буквосполученнями <i>г, щ, дж, дз</i> і їх звуковими значеннями. Читання слів із ними.</p> <p>Читання слів із поступовим ускладненням їх звуко-складової структури.</p> <p>Складове читання і читання цілими словами.</p> <p>Навичка миттєвого впізнавання найбільш уживаних у букварі слів з 2-4 літер (<i>ти, де, та, так, дім, хто, мама, вона, стіл, брат</i>) і коротких словосполучень (<i>я був, я і ти</i> і под.).</p> <p>Читання речень, коротких текстів із вивченими буквами. Правильне інтонуювання речень, у кінці яких стоять різні розділові знаки. Практичне засвоєння розділових знаків: крапка, кома, знак питання, знак оклику.</p>	<p><i>читає</i> слова з буквами українського алфавіту і буквосполученнями – <i>г, щ, дж, дз</i>;</p> <p><i>читає</i> слова складами (окремі слова нескладної структури – цілком);</p> <p><i>швидко впізнає і читає злито</i> найбільш уживані в текстах букваря слова з 2-4 літер;</p> <p><i>читає</i> букварні тексти цілими словами (окремі слова ускладненої структури – за одиницями читання), правильно інтонуючи речення, різні за метою висловлювання та інтонацією – розповідні, питальні, спонукальні, окличні (<i>без уживання термінів</i>) з орієнтацією на відповідні розділові знаки.</p>	<p>Розвиток довільної пам'яті і уваги.</p> <p>Виховання правильної звуковимови.</p> <p>Розвиток навичок аналітико-синтетичної діяльності</p> <p>Розвиток техніки читання.</p> <p>Удосконалення виразності читання.</p>
--	---	--

<p>2. Навчання письма Дітей зі зниженим зором:</p> <p>Посадка учнів під час письма. Положення ручки, олівця в руці, розташування зошита під час письма на парті.</p> <p>Правила поєднання елементів букв.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>свідомо приймає</i> правильну позу перед початком письма;</p> <p><i>показує</i> правильне положення ручки в руці, тримає її великим, середнім і вказівним пальцями;</p> <p><i>кладає правильно</i> зошит на парту перед початком письма і зберігає таке його положення у процесі письма;</p> <p><i>поєднує</i> елементи букв природного злиття,</p>	<p>Корекція дотикової чутливості та дрібної моторики рук, гнучкості рухливості пальців.</p> <p>Формування дій обстеження (перцептивних дій).</p> <p>Впізнавання предметів після їх обстеження.</p> <p>Конкретизація уявлень дітей про предмети довкілля, подолання їх фрагментарності.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів.</p>
---	--	---

<p>Правила письма малих і великих букв українського алфавіту. Типи поєднань малих, великих і малих букв.</p> <p>Позначення звуків, сприйнятих на слух, відповідними рукописними буквами, практичне розрізнення оптично схожих букв.</p>	<p>букви за типами поєднань верхнє, середнє, нижнє; <i>пише</i> слова, дотримуючись правил письма великих і малих букв та їх поєднань; <i>має</i> усвідомлений зоровий образ кожної букви; <i>розрізняє</i> оптично схожі букви; <i>намагається розташовувати</i> слова і речення в основному рядку; <i>списує</i> склади, слова, речення з рукописного і друкованого тексту;</p>	<p>Розвиток аналізуючого сприймання. Розвиток окоміру.</p> <p>Розвиток просторової уваги, корекція просторового сприймання. Удосконалення дрібної моторики пальців та кисті руки.</p>
---	--	---

III. Соціокультурна змістова лінія

1. Тематичні групи слів, що називають державу, її столицю, державну символіку, реалії життя народу (протягом року)		
<p>Початкові відомості про державу Україну, її столицю, державні символи України.</p> <p>Національні символи України — <i>верба, калина, вишитий рушник</i> та ін.</p> <p>Народні і релігійні свята, обрядові дійства під час цих свят</p>	<p>Учень/учениця: <i>знає</i> назву рідної держави і її столиці; державних символів України (Прапор, Герб, Гімн); <i>має</i> уявлення про українські національні символи (<i>верба, калина, вишитий рушник</i> та ін.); <i>знає</i> найвідоміші народні і релігійні свята (Новий рік, Різдво, Великдень, Трійця, свято Миколая та ін.), обрядові дійства, якими вони супроводжуються</p>	
2. Фольклорні твори великої і малої форм (протягом року)		
<p>Слухання українських народних казок, визначення позитивних і негативних персонажів. Відтворення діалогічного</p>	<p>Учень/учениця: <i>виразно переповідає</i> українські народні казки; передаючи голосом і мімікою характер персонажів;</p>	

мовлення персонажів. Відгадування і вивчення загадок. Вивчення закличок, лічилок, мирилок, дитячих пісень, колядок, щедрівок	<i>відгадує</i> доступні загадки, <i>знає</i> напам'ять найпростіші з них; <i>знає напам'ять</i> дякії прості заклички, лічилки, мирилки, дитячі пісні, колядки, щедрівки і <i>використовує</i> їх при потребі, в години дозвілля	
3. Особливості національного мовленнєвого етикету. Правила мовленнєвої поведінки під час спілкування (протягом року)		
Вивчення різних варіантів українських формул мовленнєвого етикету вітання Добір формул мовленнєвого етикету залежно від віку і статусу особи, з якою відбувається спілкування	Учень/учениця: <i>знає і вживає</i> українські формули мовленнєвого етикету вітання, прощання, прохання, вибачення; <i>обирає</i> з допомогою вчителя відповідні формули мовленнєвого етикету у спілкуванні з різними людьми, залежно від їхнього віку, статусу, родинних стосунків тощо	
4. Соціальні ролі (протягом року)		
Правила поведінки на природі. Ставлення до природи. Родинні стосунки Виконання соціальної ролі учня Правила етикетної поведінки у	Учень/учениця: <i>виявляє інтерес</i> до оточуючої природи рідного; <i>бережливо ставиться</i> до неї; <i>словесно описує</i> свої враження, спостереження у природі <i>дотримується</i> правил етикету в стосунках із членами родини (батьками, бабусями-дідусями, братами-сестрами); <i>підтримує</i> дружні стосунки з однокласниками; <i>поважає</i> вчителів; вчителів;	

<p>громадських місцях на ігровому майданчику, на днях народження, під час відвідування хворого).</p> <p>вмінь спостерігати за природними явищами для їх словесного опису</p>	<p><i>встановлює</i> елементарні комунікативні контакти з іншими вчителями, технічним персоналом школи;</p> <p>належним чином <i>поводиться</i> на ігровому майданчику, днях народження під час відвідування хворого; <i>доцільно</i> <i>вживає</i> формули мовленнєвого етикету;</p>	
<p>IV. Діяльнісна змістова лінія</p> <p>1. Формування навчально-організаційних умінь і навичок (протягом року)</p>		
<p>Організація робочого місця.</p> <p>Організація навчальної діяльності</p> <p>Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>підтримує порядок</i> на робочому місці; <i>дбайливо ставиться</i> до своїх і чужих навчальних речей;</p> <p><i>розуміє</i> визначену вчителем мету навчальної діяльності; <i>дотримується</i> певної послідовності виконання завдання під керівництвом учителя (з чого почну, що зроблю потім, чим закінчу); <i>переключається</i> з одного виду роботи на інший; <i>орієнтується</i> в часі, відведеному на виконання поставленого завдання;</p> <p><i>уважно слухає і виконує</i> всі настанови вчителя <i>слухає і доповнює</i> відповіді однокласників; <i>співпрацює</i> з однокласниками в парі</p>	
<p>2. Формування навчально-інформаційних умінь і навичок (протягом року)</p>		
<p>Робота з підручником.</p> <p>Користування додатковими навчальними</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>самостійно користується</i> підручником;</p>	

<p>посібниками.</p> <p>Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу</p>	<p><i>говорить без поспіху, чітко і послідовно у процесі діалогічного і монологічного мовлення; уважно слухає вчителя та однокласників; відповідає зв'язно на поставлені запитання; відтворює послідовність подій і явищ у прослуханому тексті; ставить запитання за змістом речень, до уривків тексту</i></p>	
<p>3. Формування навчально-інтелектуальних і творчих умінь та навичок (протягом року)</p>		
<p>Виконання мисленнєвих операцій</p> <p>Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових умовах (обставинах)</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>виокремлює у мовному потоці певні мовні одиниці (слова в реченнях, звуки і склади у словах); виділяє у предметах, мовних одиницях (звуках, складах, словах, реченнях) певні характерні ознаки; порівнює предмети, мовні одиниці; знаходить у двох предметах, мовних одиницях одного рівня однакові, схожі і різні ознаки; вилучає «зайвий» із групи об'єднаних за певною ознакою двох-трьох об'єктів (предметів, мовних одиниць); робить (із допомогою вчителя) висновку-узагальнення після виконання навчального завдання; виконує мисленнєві операції за аналогією під час самостійної роботи</i></p>	
<p>4. Формування контрольно-оцінювальних умінь і навичок (протягом року)</p>		

<p>Учень/учениця: <i>фіксує помилки в усних відповідях однокласників; оцінює словесно результати своєї навчальної діяльності за орієнтирами, даними вчителем (правильно, красиво, що саме; якщо помилився, то в чому, що треба змінити, як уникати подібних помилок у наступній роботі та ін.)</i></p>		
---	--	--

1 клас
(280 год; 4/3 год на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до загальноосвітньої підготовки учнів	Спрямування корекційно-розвиткової роботи та очікувані результати
1. Аудіювання — слухання-розуміння усного мовлення (протягом року)		
<p>Слухання-розуміння вказівок, завдань та інструкцій вчителя.</p> <p>Говоріння</p>	<p><i>запам'ятовує, повторює і виконує</i> вказівки, завдання й інструкції вчителя.</p> <p>Учень/учениця:</p>	<p>Розвиток довільної уваги, спостережливості. Виховання старанного і сумлінного ставлення до виконання завдань вчителя.</p>

<p>Правильна звуковимова та наголошування слів під час говоріння.</p> <p>Засоби виразності усного мовлення: сила голосу, темп мовлення, його інтонування.</p> <p>Слухання-розуміння співрозмовника і формулювання ініціативних реплік під час діалогів.</p> <p>Етикетні норми культури мовлення і спілкування.</p> <p>Зв'язне висловлювання на основі випадку з життя, прослуханого або прочитаного тексту, за даним усно планом, опорними словами і словосполученнями, за поданим початком і малюнком (серією малюнків) тощо.</p>	<p><i>говорить</i> в помірному темпі, чітко, виразно, з відповідною силою голосу; бере активну участь в розігруванні діалогів на близькі теми (після попередньої підготовки);</p> <p><i>уважно слухає і розуміє</i> співрозмовника під час спілкування;</p> <p><i>вживає і адекватно будує</i> ініціативні репліки під час діалогів;</p> <p><i>переказує</i> прослухане, прочитане самостійно або з опорою на допоміжні матеріали;</p> <p>самостійно або з певною допомогою зв'язно логічно <i>висловлюється</i> на доступі та близькі досвіду теми;</p> <p><i>адекватно використовує</i> під час висловлювань нову лексику;</p> <p><i>граматично правильно будує</i> фрази; з повагою <i>звертається</i> до вчителя, дорослих, однокласників.</p>	<p>Виховання звукової культури мовлення.</p> <p>Розвиток інтонаційної виразності монологічного мовлення.</p> <p>Розвиток в учнів діалогічного мовлення, культури спілкування.</p> <p>Поступове включення дітей в систему міжособистісних стосунків, спонукання до обміну думками, враженнями.</p> <p>Формування логічної послідовності побудови висловлювань.</p> <p>Виховання толерантності (розуміння і поваги до інших, терпимості).</p>
<p>Читання і письмо (протягом року)</p> <p>Роль читання і письма у житті школярів і дорослих людей.</p> <p>Письмо як важливий винахід людства, поширений засіб передачі інформації.</p> <p>Різні види шрифтів для письма: друкований, рукописний, крапково-рельєфний.</p> <p>Переваги грамотної людини над неграмотною.</p> <p>Значення періоду опанування грамоти для подальшого навчання.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>розуміє</i> роль читання і письма в отриманні освіти;</p> <p><i>розуміє</i> значущість вивчення рідної мови;</p> <p><i>пояснює</i> переваги грамотної людини над неграмотною;</p> <p><i>має уявлення</i> про різні шрифти письма;</p>	<p>Формування мотивів опанування грамоти, бажання вчитися.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів.</p> <p>Розвиток усного зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток тямущості, допитливості.</p> <p>Виховання старанного, витривалого, сумлінного ставлення до виконуваної роботи.</p>

Заклучний (післябукварний) період

П и с ь м о

Значення мови в житті людини.

Звуки мовні і немовні.

Смислорозрізнявальна роль звуків.

Позначення звуків буквами.

Звуки голосні і приголосні.

Приголосні тверді і м'які. Позначення м'якості приголосних буквами *і, я, ю, є, ь*.

Апостроф після *б, п, в, м, ф* перед *я, ю, є, і*.

Букви *й, і*. Перенос слів з *й, ь*.

Буквосполучення *йо, ьо, дж, дз*.

Знання про мову, мовлення

Звуки і букви

Голосні і приголосні звуки.

Приголосні тверді і м'які, глухі і дзвінкі (практичне ознайомлення). Найпростіші випадки написання глухих приголосних в кінці слова (*зуб – зуби, гриб – гриби*) – для слабозорих дітей).

Алфавіт. Алфавітні назви букв.

Слово

Учень/учениця:

пояснює значення мови в житті людини; *правильно співвідносить* звуки з відповідними буквами (друкованими, рукописними, рельєфними);

складає, перетворює слова з розрізної азбуки (в школі для сліпих – з розкладної азбуки) після звуко-буквеного і складового аналізу;

розпізнає голосні і приголосні звуки;

розуміє роль голосного звука в утворенні складу;

Учень/учениця:

правильно вимовляє слідом за вчителем звук чи ряд звуків певної групи (голосні, приголосні, приголосні тверді і м'які);

знає алфавітні назви букв;

правильно називає букви в написаному слові.

Учень/учениця:

Розвиток стійкості довільної уваги, доцільного її розподілу, вчасного переключення.

Розвиток способів запам'ятовування, швидкості запам'ятовування навчального матеріалу.

Розвиток сенсомоторної координації, просторового орієнтування.

<p>Загальне уявлення про слова як назви предметів, явищ дійсності, їх ознак.</p> <p>Тематичні групи слів (навчальне приладдя, посуд, іграшки, овочі, фрукти та ін.). Їх групування за спільними ознаками.</p> <p>Українські загальновживані слова замість засвоєних раніше російських слів (олівець, гумка, рядок, зошит, смужка, малюнок, крапка, кишень, лялька та ін.).</p> <p>Склад як частина слова. Одно-, дво-, трискладові слова.</p> <p>Наголос у слові. Наголошений склад.</p> <p>Перенос слів по складах (практично).</p> <p>Перенос слів з ь.</p> <p>Послідовний ряд звуків і складів у слові.</p> <p>Велика буква в іменах людей, кличках тварин, назвах міст, сіл, річок.</p>	<p><i>визначає</i> кількість і послідовність складів у слові;</p> <p><i>повторює</i> за вчителем і самостійно вимовляє слова, правильно наголошуючи;</p> <p><i>складає</i> ряди слів за спільною ознакою;</p> <p><i>правильно вимовляє</i> українські слова, відрізняє їх від слів інших близьких мов;</p> <p><i>вилучає</i> з ряду слів „зайве”;</p> <p><i>правильно вимовляє</i> українські слова, використовує їх під час відповідей, висловлювань;</p> <p>правильно за складами <i>переносить</i> слова з рядка в рядок (практично);</p> <p><i>дотримує</i> правила вживання великої букви під час письма.</p>	<p>Збагачення словникового запасу учнів назвами предметів різних тематичних груп українською мовою.</p> <p>Розвиток слухового сприймання</p> <p>Розвиток узагальнюючої функції слова.</p> <p>Розвиток складового і звуко-буквеного аналізу.</p> <p>Закріплення правильної української вимови слів, особливо тих, які вживаються російською мовою.</p> <p>Розвиток розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення.</p> <p>Розвиток самоконтролю власного мовлення, виконання різних дій.</p>
<p>Речення</p>	<p>Учень/учениця:</p>	
<p>Загальне поняття про речення.</p> <p>Зміст та інтонація речення. Структура речення. Наявність в структурі речення таких слів за допомогою яких можна правильно побудувати речення (<i>на, в, по, до, над, під, у, із, і, та, чи</i> та ін.).</p> <p>Смисловий зв'язок слів у реченні (практично).</p> <p>Речення завершене і незавершене.</p> <p>Велика буква на початку речення, розділові знаки в кінці речення (крапка, знак питання, знак оклику).</p>	<p><i>виділяє</i> речення з усного мовлення і з тексту;</p> <p><i>визначає</i> про кого або про що йдеться у реченні, що саме говориться;</p> <p><i>інтонаційно правильно вимовляє</i> слідом за вчителем речення різної структури і мети висловлювання;</p> <p><i>зображає</i> графічну схему речення (в школі для дітей зі зниженим зором);</p> <p><i>доповнює</i> незавершене речення 1-2 словами;</p> <p><i>самостійно складає</i> речення;</p> <p><i>визначає на слух</i> кількість і послідовність слів у реченні з 1-4 слів;</p>	<p>Розвиток аналітико-синтетичної діяльності</p> <p>Розвиток навичок слухової диференціації.</p> <p>Формування лексико-граматичного боку мовлення.</p> <p>Розвиток зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток виразності мовлення.</p> <p>Активізація полісенсорного сприймання.</p> <p>Формування зорових і чуттєвих образів на основі роботи зі схемами, моделями речення.</p> <p>Формування самоаналізу і самооцінки власних дій.</p> <p>Розширення можливостей сліпих учнів у користуванні залишками зору.</p>

	<p><i>упорядковує</i> деформовані речення; <i>поширює</i> речення за запитаннями; <i>списує</i> слова, речення з рукописного тексту (слабозорий учень); <i>пише</i> під диктовку слова короткі речення, якщо те написання не відрізняється від вимови (слабозорий учень); <i>самостійно записує</i> слова і невеликі речення з 2-3 слів) після попереднього опрацювання з учителем (слабозорий учень); <i>користується</i> вивченими способами перевірки написаного (слабозорий учень).</p>	
<p>Текст. Зв'язне мовлення Загальне уявлення про зв'язне висловлювання в усній або письмовій формі (про текст).</p> <p>Зміст, заголовок тексту. Відповідність заголовка змісту тексту.</p> <p>Поділ зв'язного висловлювання (тексту) на речення. Встановлення меж речення на слух і за графічними ознаками (велика літера в першому слові, розділові знаки у кінці – для дітей зі зниженим зором).</p>	<p><i>усно відповідає</i> на запитання за змістом прослуханого або прочитаного тексту;</p> <p><i>складає</i> з допомогою вчителя та з опорою на допоміжні матеріали 2-3 речення, об'єднаних однією темою (про свої ігри, забави, працю тощо);</p> <p><i>упорядковує</i> деформований текст (з 3-5 речень);</p> <p><i>вибирає</i> з поданих або добирає самостійно заголовок до тексту букварного типу;</p> <p><i>усно переказує</i> сюжетний текст букварного типу;</p> <p><i>складає і записує</i> (з допомогою вчителя і самостійно) речення за малюнком (в школі для дітей зі зниженим зором), ситуацією у класі (слабозорий учень);</p> <p><i>доповнює</i> 2-3 незавершені речення у зв'язному висловлюванні, записує їх (Я</p>	<p>Розвиток зв'язного мовлення. Формування умінь застосовувати набуті знання в нових ситуаціях</p> <p>Формування лінгвістичних понять (текст, заголовок, інтонація, речення, слово–склад, звук–буква).</p> <p>Розвиток лексико-граматичного аналізу.</p> <p>Стимулювання учнів до самостійних висловлювань, творення власних текстів різних жанрів.</p> <p>Розвиток цілісного сприймання змісту текстів та його конкретизація у заголовках.</p> <p>Розвиток в учнів орфографічної пильності.</p>

	<p>навчаюсь в ... класі. Я вже вмію ...) – для слабозорого учня, <i>правильно вживає</i> велику літеру в іменах людей, кличках тварин, назвах міст, сіл, річок, на початку речення; крапку у кінці речення під час письма (для дітей зі зниженим зором).</p>	
	<p>На кінець навчального року Для сліпих дітей: Учень/учениця: <i>знає</i> український алфавіт, алфавітні назви букв; вміє їх писати; <i>дотримується</i> правил гігієни письма; <i>слухає і розуміє</i> усне висловлювання (сюжетний текст) – час звучання до 1 хвилини; <i>визначає на слух і під час читання</i> кількість слів у реченні, кількість речень у невеликому тексті (з 2-4 речень); <i>усно складає</i> речення за опорами (даними словами, малюнком, графічним зображенням, виконаною дією тощо); <i>розрізняє</i> голосні і приголосні звуки; <i>проводить</i> звуковий аналіз слів; <i>самостійно поділяє</i> на склади слова з відкритими складами (двома-трьома); <i>вимовляє</i> по складах слідом за вчителем слова зі збігом приголосних (типу <i>дзві-нок, вліт-ку</i>); <i>правильно відтворює</i> ланцюжок звуків у почутому слові з 2-4 звуків (без явищ асиміляції); <i>називає</i> перший і останній звуки у будь-якому слові з букваря; Для дітей зі зниженим зором:</p>	<p>На кінець навчального року Учень/учениця: <i>адекватно сприймає і відтворює</i> інформацію з різних джерел; <i>користується</i> усіма збереженими аналізаторами; <i>зв'язно і логічно послідовно висловлюється</i>; <i>культурно спілкується</i> з іншими; <i>достатньо швидко сприймає і запам'ятовує</i> навчальний матеріал; <i>адекватно самостійно використовує</i> при потребі аналіз, порівняння, узагальнення, інші розумові операції; <i>логічно мислить і послідовно переказує</i> почуте, побачене, прочитане; <i>приймає активну участь у</i> бесідах, спілкуванні з однолітками, дорослими з близького оточення; <i>самостійно контролює</i> власне мовлення, виконувані дії, правильність письма, свої вчинки, поведінку; <i>достатньо орієнтується</i> в класі, в зошиті, книжці на приладі для письма шрифтом Брайля; <i>пише</i> старанно, акуратно, правильно, самостійно;</p>

	<p><i>правильно називає</i> букви у написаному слові;</p> <p><i>читає і складає схеми</i> звукового складу знайомих слів;</p> <p><i>списує</i> рукописний і друкований текст обсягом 10-15 слів;</p> <p><i>пише</i> під диктовку слова і короткі речення, невеликі тексти з них (15-20 слів), коли їх написання відповідає вимові (інші слова записуються на дошці або проговорюються орфографічно);</p>	дисциплінований, відповідально ставиться до навчання, виконання завдань учителя.
--	--	--

III. Соціокультурна змістова лінія

1. Тематичні групи слів, що називають державу, її столицю, державну символіку, реалії життя народу (протягом року)

<p>Закріплення і розширення знань про державу Україну, її столицю.</p> <p>Характерні особливості державних символів України. Значення української мови як державної.</p> <p>Мала батьківщина.</p> <p>Національні символи України — <i>верба, калина, вишитий рушник</i> та ін.</p> <p>Народні і релігійні свята, обрядові дійства під час цих свят</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>знає і записує</i> назву рідної держави і її столиці;</p> <p><i>розпізнає</i> державні символи України (Прапор, Герб, Гімн);</p> <p><i>пояснює</i> значення української мови як державної;</p> <p><i>розрізняє</i> велику і малу батьківщини; <i>знає і записує</i> назву рідного міста чи села, вулиці, на якій мешкає; <i>знає</i> свою домашню адресу;</p> <p><i>має</i> уявлення про українські національні символи (<i>верба, калина, вишитий рушник</i> та ін.);</p> <p><i>знає</i> найвідоміші народні і релігійні свята (Новий рік, Різдво, Великдень, Трійця, свято Миколая та ін.), обрядові дійства, якими вони супроводжуються</p>	
2. Фольклорні твори великої і малої форм (протягом року)		
Читання в особах уривків з українських на-	Учень/учениця:	

<p>родних казок, визначення позитивних і негативних персонажів. Відтворення діалогічного мовлення персонажів. Відгадування і вивчення загадок. Вивчення закличок, лічилок, мирилок, дитячих пісень, колядок, щедрівок, ознайомлення з особливостями їх вживання</p>	<p><i>виразно читає і розповідає українські народні казки; аналізує вчинки персонажів; відтворює діалог персонажів, передаючи голосом і мімікою їхній характер; відгадує доступні загадки, знає напам'ять найпростіші з них; знає напам'ять заклички, лічилки, мирил-ки, дитячі пісні, колядки, щедрівки і використовує заклички, а колядки та щедрівки під час Різдвяних свят лічилки, мирилки й пісні в години дозвілля,</i></p>	
<p>3. Особливості національного мовленнєвого етикету. Правила мовленнєвої поведінки під час спілкування (протягом року)</p>		
<p>Вивчення різних варіантів українських формул мовленнєвого етикету вітання Добір формул мовленнєвого етикету залежно від віку і статусу особи, з якою відбувається спілкування</p>	<p>Учень/учениця: <i>знає і вживає українські формули мовленнєвого етикету вітання, прощання, прохання, вибачення; свідомо обирає відповідні формули мовленнєвого етикету у спілкуванні з різними людьми, залежно від їхнього віку, статусу, родинних стосунків тощо</i></p>	
<p>4. Соціальні ролі (протягом року)</p>		
<p>Родинні стосунки.</p> <p>Виконання соціальної ролі учня. Правила етикетної поведінки у громадських місцях (у бібліотеці, на ігровому майданчику, на днях народження, під час відвідування хворого).</p> <p>Правила поведінки на природі. Ставлення до природи. Формування вмінь спостеріга-</p>	<p>Учень/учениця: <i>дотримується правил етикету в стосунках із членами родини (батьками, бабусями-дідусями, братами-сестрами); підтримує дружні стосунки з однокласниками; поважає вчителів; встановлює елементарні вчителів; встановлює елементарні комунікативні контакти зі старшими школярами, технічним персоналом школи;</i></p>	

ти за природними явищами для їх словесного опису	<p>належним чином <i>поводиться</i> в бібліотеці, на ігровому майданчику, днях народження під час відвідування хворого; <i>доцільно</i> <i>вживає</i> формули мовленнєвого етикету;</p> <p><i>цікавиться</i> природою рідного краю; <i>бережливо</i> <i>ставиться</i> до неї; <i>словесно</i> <i>описує</i> втрати своїх спостережень у природі</p>	
IV. Діяльнісна змістова лінія 1. Формування навчально-організаційних умінь і навичок (протягом року)		
<p>Організація робочого місця.</p> <p>Організація навчальної діяльності</p> <p>Взаємодія з іншими учасниками</p>	<p>Учень/учениця: <i>своєчасно готується</i> до уроку; <i>самостійно</i> <i>добирає</i> необхідне навчальне приладдя; <i>підтримує</i> <i>порядок</i> на робочому місці; <i>дбайливо</i> <i>ставиться</i> до своїх і чужих навчальних речей; <i>розуміє</i> визначену вчителем мету навчальної діяльності; <i>дотримується</i> певної послідовності виконання завдання під керівництвом учителя (з чого почну, що зроблю потім, чим закінчу); <i>переключається</i> з одного виду роботи на інший; <i>орієнтується</i> в часі, відведеному на виконання поставленого завдання; <i>дотримується</i> режиму розумової праці під час виконання домашніх завдань;</p> <p><i>уважно слухає і виконує</i> всі настанови вчителя</p>	

навчального процесу	<i>слухає і доповнює</i> відповіді однокласників; <i>співпрацює</i> з однокласниками в парі	
2. Формування навчально-інформаційних умінь і навичок (протягом року)		
Робота з підручником. Користування додатковими навчальними посібниками. Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу	Учень/учениця: <i>самостійно користується</i> підручником; <i>орієнтується</i> в умовних позначеннях; <i>знаходить</i> потрібний за змістом матеріал; <i>матеріалом; користується</i> навчальними словниками; <i>працює</i> в зошитах із друкованою основою; <i>говорить</i> без поспіху, чітко і послідовно у процесі діалогічного і монологічного мовлення; <i>уважно слухає</i> вчителя та однокласників; <i>відповідає</i> зв'язно на поставлені запитання; <i>відтворює</i> послідовність подій і явищ у прослуханому тексті; <i>ставить запитання</i> за змістом речень, до уривків тексту	
3. Формування навчально-інтелектуальних і творчих умінь та навичок (протягом року)		
Виконання мисленнєвих операцій	Учень/учениця: <i>виокремлює</i> у мовному потоці певні мовні одиниці (слова в реченнях, звуки і склади у словах); <i>виділяє</i> у предметах, мовних одиницях (звуках,	

Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових умовах (обставинах)	складах, словах, реченнях) певні характерні ознаки; <i>порівнює</i> предмети, мовні одиниці; <i>знаходить</i> у двох предметах, мовних одиницях одного рівня однакові, схожі і різні ознаки; <i>вилучає</i> «зайвий» із групи об'єднаних за певною ознакою трьох-чотирьох об'єктів (предметів, мовних одиниць); <i>робить</i> (із допомогою вчителя) висновки-узагальнення після виконання навчального завдання; <i>виконує</i> мисленнєві операції за аналогією під час самостійної роботи	
4. Формування контрольно-оцінювальних умінь і навичок (протягом року)		
Перевірка і самоперевірка усних висловлювань і письмових робіт. Оцінювання результатів навчання	Учень/учениця: <i>фіксує</i> помилки в усних відповідях однокласників; <i>знаходить</i> орфографічні й пунктуаційні помилки у власних письмових роботах, <i>виправляє</i> їх; <i>оцінює</i> словесно результати своєї навчальної діяльності за орієнтирами, даними вчителем (правильно, красиво, що саме; якщо помилився, то в чому, що треба змінити, як уникати подібних помилок у наступній роботі та ін.)	

Ч и т а н н я

(140 годин; 4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до загальноосвітньої підготовки учнів	Спрямування корекційно-розвиткової роботи та очікувані результати
Повторення і закріплення вивченого		
<p>Значення мови, мовлення, книжки в житті людини.</p> <p>Робота над правильністю, усвідомленістю, плавністю читання вголос букварних текстів.</p> <p>Вправлення в читанні діалогів, слів ускладненої структури (типу <i>тра, трам, стріч, ння, дзві, джмі</i> тощо).</p> <p>Переказ прочитаного за запитаннями вчителя і самостійно.</p> <p>Коло читання</p> <p>Усна народна творчість: малі фольклорні форми – загадки, скоромовки, лічилки, дитячий ігровий фольклор, казки про тварин, приказки, прислів'я.</p> <p>Твори доступної дитячої літератури (вірші, оповідання, народні казки).</p> <p>Вивчення напам'ять 6-7 віршів (протягом року) за вибором учителя.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>пояснює</i> значення мови, мовлення і книжки в житті людини;</p> <p><i>читає</i> правильно, плавно букварні тексти по складах, знайомі слова – в цілому;</p> <p><i>читає злитно</i> склади ускладненої структури;</p> <p><i>знаходить</i> в тексті відповідь на запитання вчителя;</p> <p><i>правильно відповідає</i> на запитання за змістом прочитаного;</p> <p><i>робить спроби</i> самостійно (або з деякою допомогою вчителя) переказати невеликий за обсягом букварний текст</p> <p>Учень/учениця:</p> <p><i>має початкове уявлення</i> про те, які твори за жанровим, тематичним спрямуванням опрацьовувалися на уроках читання;</p> <p>правильно називає кілька українських народних казок, прізвиська українських письменників та їхні твори, з якими неодноразово зустрічався під час навчання</p>	<p>Виховання звукової культури мовлення учнів.</p> <p>Формування умінь слухати, сприймати й розуміти зв'язне прослухане чи прочитане.</p> <p>Удосконалення дотикового відчуття та узгоджених рухів обох рук у сліпих учнів під час читання.</p> <p>Розвиток різних способів сприймання (слухового, зорового, тактильно-слухового, зорово-тактильно-слухового).</p> <p>Розвиток сенсомоторної координації, просторового орієнтування.</p> <p>Уточнення лексичного значення окремих слів.</p> <p>Удосконалення вимови тих звуків, які становлять певні вимовні труднощі: <i>т, дж, дз, ц, ц', ч, ш</i> та ін.</p> <p>Розвиток пізнавального інтересу до різних жанрів художніх текстів, фольклорних форм для дітей.</p> <p>Врахування пізнавальних та</p>

<p>1. Спосіб читання. Формування навичок правильного, усвідомленого, плавного читання вголос.</p> <p>2. Темп читання. Розвиток темпу читання вголос, його співвідношення зі змістом твору.</p> <p>3. Правильність читання. Розвиток чіткої дикції, правильної вимови звуків рідної мови, правильного наголошування слів.</p> <p>4. Усвідомленість читання. Смислове розуміння слів у тексті. Цілісне сприймання і розуміння тексту. Усвідомлення смислових зв'язків між реченнями тексту.</p>	<p>Формування і розвиток навички читання</p> <p>Учень/учениця: <i>читає</i> наприкінці навчального року вголос правильно, свідомо, плавно читає вголос по складах і добре знайомі слова цілим словом; прискорює чи уповільнює темп читання (за вказівкою вчителя); <i>виконує</i> за завданням учителя вправи з розвитку оперативного поля читання, зорового (дотикового) і смислового сприймання слів, читання у різному темпі; <i>виконує</i> за завданням вчителя вправи з тренування мовленнєвого апарату, правильної артикуляції звуків рідної мови (на матеріалі скоромонок, чистомонок, багатоскладових слів); <i>правильно наголошує</i> слова під час читання;</p> <p><i>розуміє</i>, може <i>пояснити</i> значення слів, ужитих у тексті у прямому і переносному значеннях (крім слів з високим ступенем образності); <i>знаходить</i> в тексті незрозумілі слова і вирази; <i>виявляє розуміння</i> цілісного змісту твору, <i>пояснює</i> зв'язки між фактами, подіями;</p>	<p>індивідуальних особливостей учнів з порушенням зору. Розвиток стійкості довільної уваги, доцільного її розподілу, вчасного переключення. Розвиток способів запам'ятовування навчального матеріалу. Забезпечення умов для читання дітей зі зниженим зором (освітленість робочого місця, використання указок, трафаретних закладок, засобів збільшення шрифту). Дотримання режиму зорового навантаження для дітей зі зниженим зором. Цілеспрямоване формування читацької діяльності учнів.</p> <p>Розвиток правильної звуковимови, дикції, наголошування слів.</p> <p>Розвиток повноцінного сприймання і розуміння художнього твору (на основі взаємодії мотиваційного, змістового і операційного компонентів читацької діяльності). Розвиток запам'ятовування і відтворення вивченого напам'ять тексту. Розширення оперативного поля</p>
---	---	--

<p>5. Виразність читання. Дотримання пауз між реченнями на розділових знаках, інтонсування кінця речення, регулювання темпу читання сили голосу (за завданням учителя).</p> <p>Тема та основна думка твору</p> <p>Тема твору: про кого, про що йдеться у творі? Послідовність подій у творі, їх причинно-наслідкові зв'язки. Назва твору (заголовок), його зв'язок зі змістом твору.</p> <p>Герой (персонаж) твору, його вчинки.</p> <p>Автор твору (початкове уявлення про те, як пов'язані автор - твір – тема).</p> <p>Мова художнього твору (образність і</p>	<p><i>користується</i> найпростішими інтонаційними засобами виразності: <i>дотримується</i> пауз, обумовлених розділовими знаками; правильно <i>інтонує</i> кінець речення; регулює темп читання та силу голосу (з допомогою вчителя); <i>декламує</i> вивчені напам'ять вірші після попередньої підготовки</p> <p>Учень/учениця: <i>уважно слухає</i> читання вчителем твору, <i>відповідає</i> на запитання про те, що і ньому зображено, про що він написаний; <i>відповідає</i> на запитання <i>про кого, про що</i> йдеться у творі? Що основне хотів сказати автор твору? (з допомогою вчителя); <i>визначає</i> в оповіданні основні частини сюжету: початок, основну частину, кінцівку; <i>усвідомлює</i> наявність персонажа (персонажів) як дійової особи (дійових осіб) у будь-якому епічному творі; розрізняє їх за характером поведінки, вчинків (позитивні, негативні); <i>має уявлення</i> про один зі способів зображення персонажів – опис його зовнішності; <i>має уявлення</i> про автора як творця; <i>правильно називає</i> твір (прізвище автора, заголовок); <i>виявляє розуміння</i> того, що кожний твір написаний на ту чи іншу тему; <i>має уявлення</i> про зображувальні можливості художнього слова як засобу створення художнього образу: людини, природи, тварини; що за допомогою слова можна уявити те, про що мовилося в творі;</p>	<p>читання у дітей зі зниженим зором (в тому числі за допомогою спеціальних засобів корекції зору, трафаретних закладок з прорізами). Удосконалення звукової культури усного мовлення і правильності читання.</p> <p>Розвиток зв'язного усного мовлення. Розвиток пізнавальної діяльності учнів (встановлення смислових зв'язків, істотних ознак, узагальнених висновків тощо). Розвиток смислового аналізу тексту в процесі його перечитування. Розвиток словникового запасу учнів, його збагачення образною та оцінною лексикою. Розвиток адекватних емоційних реакцій на події, що відбуваються в творі. Спонування до виявлення своїх вражень, почуттів від прослуханого, прочитаного твору. Формування інтересу до книжки, до самостійного читання. Розвиток зв'язного мовлення учнівЗбагачення загального і розумового розвитку дітей з порушенням зору. Виховання читацької активності,</p>
--	---	--

<p>точність слововживання, слова і речення про певні події, місця дії, опис природи, героя тощо).</p> <p>Жанр твору (практичне ознайомлення з доступними жанрами творів та їх жанровими особливостями: дитячий ігровий фольклор, загадки, казки, вірша, оповідання).</p> <p>Робота з дитячою книжкою Практичне ознайомлення з дитячими книжками в читанні вчителя (обсяг від 8 до 10 стор.), у звукозапису. Практичне перше ознайомлення із книгознавчими поняттями: титульний лист, автор, заголовок, зміст, збірка авторська, збірка тематична. Ознайомлення учнів зі зниженим зором із розстановкою дитячих книжок у фондї шкільної бібліотеки. Формування умінь добирати книжки на певну тему дитячого читання.</p> <p>Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного Розвиток репродуктивної і творчої уяви (придумування словесних картин, розповіді за ілюстраціями, читання за ролями (автор, персонажі), участь в інсценізації окремих творів, уривків з них).</p>	<p><i>розрізняє</i> найпростіші жанрові особливості малих фольклорних форм (дитячі народні ігри, мирилки, співаночки, скоромовки, загадки), а також літературних форм (казки, оповідання, вірші)</p> <p><i>розуміє</i> в прослуханому або самостійно прочитаному тексті всі слова; <i>відповідає</i> на запитання за змістом прочитаного; <i>запитує</i> вчителя про значення незнайомих слів; <i>виділяє і називає, показує</i> елементи дитячої книжки: титульний лист, автор, заголовок, зміст; <i>розповідає</i>, як розташовані дитячі книжки на полицях шкільної бібліотеки (наприклад, за алфавітом, тематикою);</p> <p>за завданням педагога <i>добирає</i> дитячі книжки на певну тему дитячого читання: казки про тварин, вірші про природу і т. ін.;</p> <p><i>уміє придумувати</i> словесні картини до епізодів з твору, розповіді за ілюстраціями, за своїми спостереженнями, з власного досвіду; за опорними словами;</p> <p><i>бере участь</i> у групових і колективних інсценізаціях прочитаного (читання за ролями, передача голосом, жестами, ходом, мімікою характеру персонажів;</p>	<p>допитливості, потреби в нових знаннях. Естетичний розвиток учнів. Виховання любові до рідної мови, своєї причетності до української нації.</p> <p>Виявлення своїх вражень, почуттів від прослуханого, прочитаного твору. Розвиток в учнів здатності відчувати радість, задоволення від прочитаного твору.</p> <p>Розвиток самовираження у творчій діяльності на основі прочитаного.</p>
--	--	---

	<p><i>складає з певною допомогою вчителя оповідання за аналогією з прочитаним, власні загадки, лічилки, віршує.</i></p> <p>На кінець навчального року учень/учениця: <i>знає</i> всі звуки і букви української мови, усвідомлює їх основну відмінність (звуки вимовляємо, букви пишемо і читаємо); <i>виконує</i> звуковий і звуко-буквений аналіз слів; <i>розрізняє</i> голосні, приголосні звуки: тверді-м'які, дзвінкі-глухі; <i>членує</i> речення на слова; <i>самотійно складає</i> невеликі речення; <i>дотримується</i> в усному мовленні та під час читання відповідних пауз та інтонацій; <i>читає</i> букварні й доступні дитячі тексти по складах і цілим словом в межах 15-20 слів на хвилину; <i>відповідає</i> на запитання за змістом прочитаного; <i>переказує</i> почуте, побачене, прочитане; <i>передає зміст</i> прослуханого, малюнка, ілюстрації, описує знайомі предмети; <i>бере</i> активну участь у бесідах, спілкуванні з однолітками, дорослими з близького оточення; <i>самотійно контролює</i> власне мовлення, виконувати дії, свої вчинки, поведінку; <i>достатньо орієнтується</i> в класі, в зошиті, книжці на приладі для письма шрифтом Брайля; <i>знає</i> напам'ять 5-6 віршів; <i>називає</i> 5-6 назв казок, дитячих оповідань, <i>знає</i> їх зміст, авторів.</p>	<p>На кінець навчального року учень/учениця: <i>адекватно сприймає і відтворює</i> інформацію з різних джерел; <i>користується</i> усіма збереженими аналізаторами; <i>достатньо орієнтується</i> в найближчому середовищі; <i>достатньо швидко сприймає і</i> запам'ятовує навчальний матеріал; <i>адекватно самотійно використовує</i> при потребі аналіз, порівняння, узагальнення, інші розумові операції; <i>зв'язно і логічно послідовно</i> висловлюється; <i>успішно опановує</i> звукову культуру мовлення, культурно спілкується з іншими; <i>ширше вживає</i> у власному мовленні нову лексику, зокрема образну й оцінну; <i>адекватно емоційно реагує</i> на події, які відбуваються в творах і в повсякденному житті; <i>намагається виявляти</i> свої почуття від прослуханого, прочитаного, побаченого; <i>пише</i> старанно, акуратно, правильно, самотійно; <i>прагне до самовираження</i> в різних видах творчої діяльності;</p>
--	--	---

		виявляє дисциплінованість, відповідальне ставлення до навчання, виконання завдань учителя
--	--	---

2 клас

119 годин

(І семестр — 64 години (4 години на тиждень); II семестр — 55 годин (3 години на тиждень))

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів	Корекційно-розвивальна спрямованість
I. Мовленнєва змістова лінія		
1. Аудіювання — слухання-розуміння усного мовлення (протягом року)		
<p>Сприймання на слух рядів із кількох звуків, складів, слів, словосполучень.</p> <p>Зіставлення ряду прослуханих слів із малюнком (для дітей зі зниженим зором), на якому зображено один із названих предметів; з предметом (для дітей сліпих), який знаходиться в ряду з іншими знайомими предметами</p> <p>Поділ прослуханих слів на групи за поданою вчителем чи обраною самостійно ознакою.</p> <p>Сприймання на слух текстів художнього, розмовного або науково-художнього стилів на зразках таких жанрів: казка, художня розповідь, сюжетна розповідь пізнавального характеру, вірш.</p> <p>Робота над усвідомленням елементів фактичного змісту (хто? що? де? коли?), запам'ятовування з одного прослуховування послідовності подій;</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>встановлює кількість почутих звуків, складів, слів у реченні (до 5), речень у мікротексті (до 4);</p> <p>розуміє значення почутих слів, словосполучень, зміст речень;</p> <p>виявляє в усному мовленні слова, які належать не до української, а до іншої, спорідненої, мови;</p> <p>розуміє після 1—2 прослуховувань художній текст, звучання якого триває 1—2 хвилини (120-200 слів);</p> <p>запам'ятовує персонажів, послідовність подій;</p> <p>відтворює елементи фактичного змісту прослуханого;</p> <p>розуміє й адекватно виконує сприйняті на слух інструкції щодо виконання поставлених</p>	<p>Розвиток швидкості й точності сприйняття усного мовлення.</p> <p>Розвиток слухової уваги та пам'яті.</p> <p>Збагачення лексичного запасу учнів.</p> <p>Розвиток запам'ятовування і адекватного відтворення інформації.</p> <p>Упорядкування граматичного ладу усного мовлення учнів.</p> <p>Розвиток змістовного і логічного зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток довільності уваги, спостережливості.</p> <p>Виховання старанного і сумлінного ставлення до виконання завдань учителя.</p>

висловлювання власної думки про персонажів, факти, події. Сприйняття на слух інструкцій, що стосуються виконання навчальних дій	учителем навчальних завдань	
2. Говоріння (протягом року)		
<p>Розвиток уміння регулювати дихання, силу голосу, темп мовлення</p> <p>Відтворення, розігрування діалогів із прослуханих, прочитаних казок, розповідей. Складання діалогічного висловлювання на задану тему за пропонуваними вчителем допоміжними матеріалами та без них.</p> <p>Вивчення формул мовленнєвого етикету, правил спілкування.</p> <p>Переказування прослуханого чи прочитаного тексту за поданим планом.</p> <p>Самостійне переказування епізоду з переглянутого фільму, телепередачі і т. ін., виявлення свого ставлення до подій, персонажів.</p> <p>Складання розповіді на основі спостережень, власного досвіду, за малюнком, серією малюнків, заданим початком, початком і кінцівкою</p>	<p>Учень/учениця: <i>регулює</i> дихання, силу голосу, темп мовлення відповідно до вимог навчальної діяльності; <i>створює</i> (спільно з однокласником (однокласницею) з попереднім обдумуванням протягом 2—3 хвилин) діалог на задану тему— 3-4 репліки для двох учасників без урахування вступних і прикінцевих етикетних формул; <i>використовує</i> у власному мовленні формули мовленнєвого етикету; <i>дотримується</i> правил спілкування; <i>усно переказує</i> текст обсягом 40-50 слів із опорою на допоміжні матеріали (ілюстрація, план, опорні слова, словосполучення); <i>висловлює</i> своє ставлення до подій, персонажів тексту; <i>розповідає</i> про свої спостереження, події з власного життя, за ілюстраціями, поданими частинами тексту</p>	<p>Виховання звукової культури мовлення.</p> <p>Корекція інтонаційної виразності монологічного мовлення.</p> <p>Розвиток в учнів діалогічного мовлення, культури спілкування.</p> <p>Поступове включення учнів у систему міжособистісних стосунків, спонукання до обміну думками, враженнями.</p> <p>Формування логічної послідовності побудови висловлювань.</p> <p>Виховання толерантності (розуміння і поваги до інших, терпимості).</p>
3. Читання (протягом року)		

<p>Розвиток навичок читання цілими словами. Розвиток навичок миттєвого впізнавання найуживаніших слів, що складаються з 2-3 букв, і коротких сполучень слів (<i>хто ти, ми тут</i> і подібне). Формування уміння миттєво (не читаючи всього підряд) розпізнавати окремі характеристики тексту: наявність або відсутність заголовка, загальна кількість абзаців. Читання, правильне інтонування речень, що містять звертання, однорідні члени речення. Читання, розуміння значення 2—3 речень, які відрізняються одним словом (у тому числі прийменником, сполучником). Читання, розуміння речень, подібних за значенням, але відмінних за формою (наприклад, замість <i>зошит без підпису</i> сказано <i>непідписаний зошит</i> і т. ін.). Читання кількох речень, знаходження серед них тих, у яких йдеться про певний предмет, місце, де відбувається дія, про причину події і т. ін. Читання матеріалів, які мають комунікативне навантаження: достатньо розгорнутих (порівняно з попереднім роком навчання) інструкцій до ігрових чи навчальних завдань; листів, записок різного змісту, написаних учителем чи учнями; взаємне читання учнями виконаних творчих робіт.</p>	<p>Учень/учениця: <i>читає</i> цілими словами на кінець I семестру — 35—45 слів за хвилину; на кінець II семестру — 50-60 слів за хвилину; <i>виявляє</i> змістові і структурні ознаки навчального тексту;</p> <p><i>правильно інтонує</i> речення, різні за метою висловлювання, окличні речення у монологічному і діалогічному текстах; речення зі звертанням, однорідними членами речення;</p> <p><i>читає й адекватно розуміє</i> тексти-інструкції до виконання завдань у підручниках, підготовлених учителем на картках тощо з різних предметів (рідної мови, читання, математики, природознавства тощо); інструкції до ігор, зміст листів, записок тощо</p>	<p>Забезпечення умов для читання дітей зі зниженим зором (освітленість робочого місця, використання указок, трафаретних закладок, оптичних засобів збільшення шрифту тощо). Дотримання режиму зорового навантаження дітей зі зниженим зором. Удосконалення звукової культури усного мовлення і правильності читання. Розширення уявлень учнів про засоби виразного читання та усного мовлення. Розвиток усного зв'язного мовлення. Збагачення словникового запасу учнів. Переборення вербалізму уявлень у сліпих дітей.</p> <p>Розвиток просторового орієнтування.</p> <p>Розвиток та удосконалення комунікативних умінь. Здійснення міжпредметних зв'язків. Розвиток навчальних дій.</p>
--	---	---

4. Писемне мовлення (17 годин протягом року)

<p>Складання, записування підписів під серією малюнків (назв малюнків – для дітей зі зниженим зором), предметів (іграшок, муляжів – для дітей сліпих), які можуть слугувати планом розповіді. Побудова і записування речень, що передають зміст малюнка, ситуації, виду з вікна класу; дії, які виконуються на уроці мови чи з інших предметів.</p> <p>Складання 2—3 речень на теми, подібні до зазначених вище; пов'язування їх між собою; записування складеного зв'язного висловлювання.</p> <p>Складання записок, адресованих батькам, однокласникам, учителю, що вміщують якусь інформацію, прохання тощо. Використання в них слів ввічливості.</p> <p>Добір до тексту заголовка; удосконалення тексту із часто повторюваними словами.</p> <p>Обговорення письмових робіт у парах, невеликих групах; формування умінь</p>	<p>Учень/учениця: <i>самостійно добирає</i> назву і <i>підписує</i> малюнок (серію малюнків – діти зі зниженим зором) за його змістом; <i>самостійно відбирає</i> з числа даних вчителем і <i>записує</i> назви запропонованих предметів; <i>записує</i> речення за змістом серії малюнків або спостережуваних дій;</p> <p><i>складає і записує</i> 2-3 зв'язаних між собою речення за змістом ілюстрації, виконуваних дій (враховується зміст і граматична правильність побудови речень); наприкінці навчального року <i>створює і записує</i> коротке (близько 40 слів) зв'язне висловлювання за ілюстрацією (серією малюнків), навчальною ситуацією; <i>використовує</i> в ньому виражальні засоби мови; <i>складає</i> тексти з метою письмового спілкування з батьками, вчителем, однокласниками з дотриманням формул звертання, подяки тощо;</p> <p><i>добирає і записує</i> заголовок до тексту; <i>удосконалює</i> текст із часто повторювальними словами шляхом їх заміни лексичними синонімами (<i>без терміна</i>) та словами <i>він, вона, воно, вони, цей, ця, це, ці</i> в різних</p>	<p>Конкретизація в слові уявлень учнів з порушеним зором про предмети і явища оточуючого світу. Розвиток самостійних висловлювань за завданням учителя. Розвиток полісенсорного сприймання.</p> <p>Розвиток логічно зв'язного писемного мовлення. Формування умінь „читати” ілюстрації та рельєфні малюнки. Формування умінь розповідати про спостережуваний об'єкт, дії за певним планом, послідовно передавати основний зміст висловлювання.</p> <p>Розвиток навичок писемного спілкування та його культури.</p> <p>Збагачення словникового запасу. Удосконалення власних текстів.</p>
--	---	---

<p>бачити позитивне в роботі, давати поради щодо її доопрацювання, уміння вдосконалювати написане.</p> <p>Робота з деформованим текстом: перестановка окремих речень; вилучення речення, що не відповідає темі. Записування поновленого тексту</p> <p>Добір до тексту заголовка; удосконалення тексту із часто повторюваними словами.</p>	<p>формах; <i>бере участь</i> (робота в парах, групах) в обговоренні навчальних текстів та складених самостійно іншими учнями з метою редагування, удосконалення тексту;</p> <p><i>відновлює і записує</i> навчальний деформований текст, який складається з 3-4 речень</p>	<p>Формування умінь аналізувати та оцінювати власну роботу, роботи однокласників, давати поради щодо їх удосконалення.</p> <p>Розвиток мовленнєвої та творчої активності. Розвиток акуратності, охайності всіх записів. Удосконалення графічної культури записів.</p>
<p>II. Мовна змістова лінія 1. Звуки і букви (37 годин)</p>		
<p>Звуки слова. Відтворення слідом за вчителем і самостійно ланцюжка звуків слова, що складається з 4-5 звуків. Заміна, додавання, вилучення одного зі звуків слова так, щоб вийшло інше слово (<i>сон — слон</i>).</p> <p>Українська абетка (алфавіт). Назви літер за абеткою. Розташування слів за абеткою з орієнтацією на першу літеру. Уміння користуватися абеткою в роботі з навчальним словником.</p> <p>Склад. Вимовляння слів, «розтягуючи» їх по складах (<i>ба-бу-ся</i>).</p> <p>Перенос частин слів із рядка в рядок по складах. Правила перенесення слів зі збігом двох і кількох приголосних звуків. Правила перенесення частин слів із</p>	<p>Учень/учениця: <i>виконує</i> усно звуковий і звуко-буквений аналіз слів із 4-5 звуків; <i>виконує</i> під керівництвом учителя аналітико-синтетичні і конструктивні навчальні дії зі словами на звуковому (буквеному) рівні; <i>правильно читає</i> (напам'ять або із запису) українську абетку; <i>розташовує</i> 5-6 слів за абеткою з орієнтацією на першу букву</p> <p><i>ділить</i> дво-, трискладові слова на склади;</p> <p><i>не розриває</i> злиття приголосного з голосним при перенесенні частини слова з рядка в рядок;</p>	<p>Розвиток звуко-буквеного аналізу. Корекція звуковимови. Розвиток фонематичного сприймання. Конкретизація в слові уявлень про предмети і явища довкілля. Запобігання вербалізму знань.</p> <p>Виховання орфографічної грамотності, уваги до вимови і написання слова. Розвиток спостережливості.</p> <p>Удосконалення слухової уваги, фонематичного слуху.</p>

<p>літерами <i>й</i> та <i>ь</i> у середині слів.</p> <p>Голосні звуки [а], [о], [у], [и], [і], [е]. Спостереження за роботою мовленнєвих органів під час промовляння голосних звуків. Букви, що позначають голосні звуки.</p> <p>Наголос. Вправляння у правильному вимовлянні слів, у яких допускають помилки в наголосі (список слів складається учителем з урахуванням реальної мовленнєвої ситуації).</p> <p>Спостереження за словами з ненаголошеними голосними, в яких вимова не повністю відповідає написанню (<i>листу</i>—<i>лист</i>, <i>земля</i> — <i>землі</i>). Відпрацювання правильної вимови слів із ненаголошеними голосними [е], [и].</p> <p>Приголосні звуки. Спостереження за роботою мовленнєвих органів (язик, губи, зуби) під час вимови приголосних звуків. Правильне вимовляння (за зразком учителя), розрізнення на слух дзвінких— глухих, твердих — м'яких приголосних звуків.</p> <p>Практичне засвоєння і вдосконалення нормативної (неоглушеної) вимови дзвінких приголосних у кінці слова і</p>	<p><i>застосовує</i> правило перенесення слів зі збігом приголосних (<i>шап-ка, ша-пка</i>); <i>не відриває</i> при переносі літер <i>ь, й</i> від попередньої літери; <i>перелічує</i> голосні звуки (шість) і <i>називає</i> букви на їх позначення (десять); <i>впізнає</i> голосні звуки на слух та за вимовною ознакою (відсутність перешкоди на шляху видихуваного повітря); <i>вимовляє</i> слова так, щоб чітко було чути наголошений звук (не розтягуючи слово по складах); <i>правильно наголошує</i> слова, передбачені програмою;</p> <p><i>правильно вимовляє</i> (самостійно або слідом за вчителем) слова з ненаголошеними голосними [е], [и];</p> <p><i>впізнає і розрізняє</i> на слух та за способом вимовляння приголосні звуки (утворення перешкоди на шляху видихуваного повітря); <i>розрізняє</i> на слух та за способом вимовляння тверді і м'які, дзвінкі і глухі приголосні (<i>самостійно або з допомогою вчителя</i>); <i>правильно вимовляє</i> слова із дзвінками приголосними звуками в кінці слова і складу перед глухим; <i>правильно вимовляє, читає і списує</i> слова з апострофом у процесі виконання навчальних вправ під керівництвом учителя</p>	<p>Виховання првильної звуковимови та вчасне виправлення її недоліків.</p> <p>Розвиток аналізуючого спостереження вимовних явищ.</p> <p>Виховання і закріплення орфоепічно правильної вимови.</p> <p>Формування правописних навичок.</p>
---	--	--

<p>складу: дуб, сад, сядь, віз, ложка, казка, берізка. Удосконалення вимови слів з апострофом перед я, ю, є, ї. Записування слів з апострофом під диктування та правильне їх читання (твердо вимовляючи приголосні звуки [б], [п], [в], [м], [ф], [р] перед сполученнями [йа], [йу], [йе], [йі])</p>		
<p>2. Слово (31 година і протягом року)</p>		
<p>Спостереження за лексичним значенням слова. Розвиток уявлень про те, що слово служить для назви предмета, якості, дії.</p> <p>Тематичні групи слів. Розподіл слів на тематичні групи за такими ознаками, як колір, матеріал, форма та ін. Складання рядів слів за певною змістовою ознакою (видовою або родовою).</p> <p>Добір слів для доповнення речення, складання речень зазначеного змісту (скласти речення, яке можна було б використати під час обговорення письмової роботи однокласника, використати слова, потрібні для визначення позитивного в роботі). Слова, близькі за значенням. Слова, протилежні за значенням.</p> <p>Формування початкових уявлень про частини мови; про те, що слова поділяються на групи залежно від того, на яке питання вони відповідають.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>розрізняє</i> слова, що називають предмети, ознаки, дії; <i>добирає самостійно</i> 4-6 слів, які відповідають на різні питання (<i>хто? що? що робить? що роблять?</i> та ін.);</p> <p><i>розподіляє</i> ряд слів на 2 групи за смисловою ознакою; доповнює кожен групу 2-3 словами;</p> <p><i>доповнює</i> речення одним-двома словами за змістом;</p> <p><i>розпізнає</i> слова, близькі і протилежні за значенням; <i>виявляє</i> в ряду слів ті, що є близьким або протилежними за значенням;</p> <p><i>розподіляє</i> слова на групи за значенням та</p>	<p>Збагачення активного словника учнів словами різного лексичного значення (назвами предметів, їх ознак, дій). Розвиток умінь класифікувати слова за тематичними групами.</p> <p>Формування способів обстеження предметів за участю збережених аналізаторів.</p> <p>Використання чуттєвого досвіду, практичної діяльності, наочного (рельєфного) матеріалу у з'ясуванні лексичного значення слова.</p> <p>Удосконалення умінь класифікувати слова-назви предметів за питаннями, на які вони відповідають, та лексичним значенням.</p> <p>Розвиток узагальнюючої функції слова.</p>

<p>Слова, які відповідають на питання <i>хто?</i> (іменники). Постановка до слова одного з цих питань (використовуються слова із предметним та абстрактним значенням: <i>книжка, зима, радість</i>). Складання груп слів із пропонованим лексичним значенням (слова, що позначають осіб, які працюють у школі; предмети, розміщені у класі; почуття учня, який добре виконав роботу і т. ін.). Знаходження серед слів тих, що подібні чи протилежні за лексичним значенням. Змінювання слів, які відповідають на питання <i>хто? що?</i>, за числами (<i>один — багато</i>). Утворення множини іменників (у простих випадках, без уживання терміна). Правильне вживання іменника у множині чи однині у складеному реченні.</p> <p>Слова, що відповідають на питання <i>який? яка? яке? які?</i> (прикметники). Зв'язок прикметників з іменниками. Практичне змінювання цих слів за числами. Складання груп слів цієї категорії, які мають різне лексичне значення: назви кольорів, розміри предметів, ознаки за відношенням до пори року, матеріалу, з якого виготовлено предмет, інші ознаки. Виявлення серед прикметників слів, подібних чи протилежних за значенням. Утворення сполучень слів, які відповідають на питання <i>хто? що?</i> та <i>який? яка?</i> Добір слів, які відповідають реальним ознакам того чи іншого</p>	<p>питаннями (за частинами мови); <i>розрізняє</i> іменники, які відповідають на питання <i>хто? І що?</i>;</p> <p><i>змінює</i> (за зразком) іменники за числами (<i>один — багато</i>);</p> <p><i>впізнає</i> слова, які відповідають на питання <i>який? яка? яке? які?</i>, окремо та в реченнях, у тексті; <i>правильно ставить</i> питання до прикметників різного роду й числа;</p> <p><i>знаходить</i> серед прикметників слова з подібним і протилежним значенням; <i>добирає</i> такі слова з допомогою вчителя та самостійно;</p> <p><i>утворює</i> словосполучення іменників із прикметниками; <i>добирає</i> до відомого предмета відповідні ознаки; <i>впізнає</i> слова-назви дій самостійно або з допомогою вчителя; <i>ставить</i> до них</p>	<p>Збагачення активного словника учнів словами-назвами ознак предметів і явищ довкілля. Формування алгоритму дій порівняння предметів за певними ознаками.</p> <p>Розхвоток образного мислення і виразного усного мовлення.</p> <p>Уточнення правильного вживання назв предметів в усному мовленні.</p> <p>Удосконалення виразності усного мовлення. Формування граматичного правильного ладу висловлювання.</p> <p>Формування слухової уваги, мовного слуху, орфографічної грамотності. Розвиток самостійності виконання усних і письмових завдань.</p>
---	--	--

<p>предмета. Слова, які відповідають на питання: <i>що робити? що зробити? що робив? що буде робити?</i> (дієслова). Складання груп дієслів із певним лексичним значенням дії: слова, що позначають говоріння, навчальні дії, виявлення почуттів та ін. Знаходження серед дієслів тих, які подібні чи протилежні за значенням.</p> <p>Службові слова, до яких не ставлять питань, але без яких майже неможливо побудувати речення: <i>на, в, із, по, до, у, над, під, а, але, і, чи, тому що</i>. Практичне ознайомлення із прийменниками, їх роллю в реченні</p>	<p>питання;</p> <p><i>виявляє і добирає</i> синоніми й антоніми (без уживання термінів) зі значенням дії;</p> <p><i>впізнає</i> в реченні, тексті службові слова, пише їх окремо від інших слів; <i>пов'язує</i> між собою слова, частини складного речення за допомогою службових слів; впізнає в реченні, тексті загальноновживані прийменники, використовує їх у мовленні</p>	
<p>Зміст і завершене інтонаційне оформлення речення. Речення, у яких є повідомлення, запитання, прохання або наказ, спонукання до дії. Спостереження за інтонацією таких речень.</p> <p>Розділові знаки у кінці речення (?!), велика літера у першому слові речення. Інтонація речень, різних за метою висловлювання.</p> <p>Поширення речення за питаннями, поданими вчителем.</p>	<p>4. Речення (12 годинн і протягом року)</p> <p>Учень/учениця: <i>характеризує</i> речення за його основними ознаками; <i>розрізняє</i> на слух завершене і незавершене речення; <i>виділяє</i> на слух окремі речення у висловлюванні; <i>визначає</i> кількість речень у тексті з 4-5 речень; <i>дотримується</i> розстановки розділових знаків у кінці речень під час списування, самостійного складання тексту, у диктанті; <i>правильно відтворює</i> інтонацію розповідних,</p>	<p>Удосконалення слухового сприймання, слухової уваги.</p> <p>Розвиток граматично правильного та інтонаційно виразного висловлення думки.</p> <p>Розширення словникового запасу.</p> <p>Стимулювання учнів до активного мовлення завершеними фразами (реченнями). Розвиток аналізуючого спостереження.</p> <p>Удосконалення поля зору в учнів зі зниженим зором, дотикового сприймання у сліпих учнів.</p>

<p>Об'єднання двох простих речень в одне складне— за зразком, без уживання термінів. Використання безсполучникових зв'язків, а також сполучників <i>а, і</i>. (<i>Дме вітер, іде дощ. Батько читає газету, а я готую уроки</i> і т. ін.).</p> <p>Розуміння змісту речення. Встановлення різниці у змісті подібних речень, які розрізняються одним-двома словами</p>	<p>питальних і спонукальних речень; речень, у яких виражено сильні почуття (з додатковою окличною інтонацією); <i>поширює</i> речення словами за поданими питаннями; <i>об'єднує з допомогою вчителя</i> або в колективній роботі два прості речення в одне складне; <i>розрізняє</i> зміст двох подібних, але не тотожних між собою речень</p>	<p>Розвиток та вдосконалення орієнтувальної діяльності. Формування навички змістовного, логічно послідовного, виразного самостійного мовлення. Стимулювання учнів до активнішого використання в мовленні складних речень.</p>
<p>5. Текст (5 годин і протягом року)</p>		
<p>Заголовок тексту. Удосконалення вміння добирати заголовок відповідно до змісту тексту.</p> <p>Спостереження за побудовою тексту: речення-зачин, у якому повідомляється, про що мовитиметься в тексті; основна частина, де викладено зміст висловлювання; речення-кінцівка, яке свідчить про те, що висловлювання завершено. Спостереження за роллю абзаців у тексті.</p> <p>Дотримування абзаців, які відповідають трьом основним частинам висловлювання (зачин — основна частина — кінцівка). Спостереження за використанням слів (<i>він, вона, вони, цей, ця, це, ці, тоді, після того</i>) для зв'язку речень у тексті. Удосконалення текстів шляхом заміни в них окремих слів, що повторюються, на близькі за значенням та ті, що були вжиті раніше</p>	<p>Учень/учениця: <i>добирає</i> або <i>вибирає</i> з-поміж запропонованих учителем заголовок до навчального тексту, відповідний його темі або меті; <i>визначає</i> в тексті зачин, основну частину, кінцівку;</p> <p><i>пояснює</i> самостійно та за допомогою вчителя наявність абзаців у навчальних текстах; <i>дотримується</i> абзаців у процесі списування текстів; <i>використовує</i> займенники, прислівники, контекстні синоніми (<i>без уживання термінів</i>) для зв'язку речень у тексті; <i>удосконалює</i> навчальні і власні тексти, усуваючи лексичні повтори</p>	<p>Формування в учнів умінь логічно послідовно будувати власне висловлювання (текст), використовуючи всі складові частини.</p> <p>Формування вмінь дотримуватися абзаців під час запису текстів.</p> <p>Розвиток умінь аналізувати власне і чуже висловлювання з точки зору його будови, логічності, стилістичного оформлення. Формування інтересу до словесної творчості.</p>

	6. Мова і мовлення (4 години і протягом року)	
<p>Уявлення про мову як засіб людського спілкування. Ознайомлення з мовними і немовними знаками.</p> <p>Українська мова і споріднені з нею мови. Спостереження за звучанням, написанням і значенням слів у споріднених мовах. Старі і нові слова в мові. Поповнення мови новими словами.</p> <p>Усне і писемне мовлення (говоріння і письмо). Культура мовлення і культура спілкування. Практичне ознайомлення зі слова-ми-звертаннями. Слова ввічливості. Сила голосу і темп мовлення у процесі читання, говоріння, діалогічного спілкування</p>	<p>Учень/учениця: <i>пояснює</i>, для чого людині потрібна мова; <i>розрізняє</i> мовні і немовні знаки; <i>розрізняє</i> на слух та під час читання висловлювання українською мовою та висловлювання іншими, у т. ч. спорідненими, мовами; <i>пояснює</i>, коли використовується усне та писемне мовлення; <i>вживає</i> у своєму мовленні і спілкуванні слова ввічливості, слова-звертання; <i>володіє</i> у процесі читання монологічних і діалогічних текстів силою голосу і темпом мовлення, наближеними до природного говоріння і спілкування</p>	<p>Розвиток змістовного зв'язного усного і писемного мовлення.</p> <p>Удосконалення слухового сприймання і розуміння змісту сприйнятого на слух та під час читання.</p> <p>Виховання культури усного і писемного мовлення, культури спілкування.</p> <p>Виховання звички контролювати під час висловлювання свою силу голосу, темп мовлення.</p> <p>Виховання художнього смаку, змістової здогадки, уваги до краси слова та рідної мови.</p>
7. Повторення вивченого за рік (4 години)		
Виконання навчальних і контрольних завдань	<p>Учень/учениця: <i>використовує</i> здобуті протягом навчального року мовні знання і мовленнєві вміння у процесі виконання навчальних і контрольних завдань</p>	Вправлення учнів у застосуванні здобутих знань та вмінь.
8. Правопис (протягом року)		
<p>Позначення звуків буквами у тих випадках, коли написання відповідає вимові.</p> <p>Використання знака м'якшення (ь) та букв <i>я, ю, є, і</i> для позначення м'якості</p>	<p>Учень/учениця: <i>правильно записує</i> сприйняті на слух слова підруничкової лексики, вимова і написання яких не розходяться; <i>правильно позначає</i> на письмі м'якість</p>	<p>Удосконалення звуковимови, правильного інтонування речень, зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p> <p>Використання орфографічного проговорювання</p>

<p>приголосних звуків.</p> <p>Зіставлення вимови (читання) і написання слів (використовуються слова з ненаголошеними голосними, з апострофом перед <i>я, ю, є, ї</i>).</p> <p>Уживання слів в усному і писемному мовленні за правилами вимови і написання. «Орфографічне» промовляння (само-диктування) слів за правилами написання у процесі контрольованого письма. Уживання великої букви на початку речення, в іменах людей, кличках тварин, назвах міст, сіл.</p> <p>Уживання розділових знаків (крапка, знак питання, знак оклику) у відповідних за метою висловлювання та інтонацією реченнях, сприйнятих на слух. Списування навчальних друкованих і рукописних текстів із дотриманням правил оформлення письмових робіт.</p>	<p>приголосних звуків; <i>пояснює</i> різницю між вимовою і написанням слів, що пишуться за вивченими правилами; <i>коментує</i> правильне написання слова відповідно до опрацьованого орфографічного правила;</p> <p><i>знає і дотримується</i> правил вживання великої літери на початку речення та у власних назвах; <i>правильно вживає</i> розділові знаки під час списування та запису на слух речень, різних за метою висловлювання та інтонацією; <i>списує</i> текст (30-50 слів) із друкованого шрифту, дотримуючись правил каліграфії; <i>перевіряє</i> написане, <i>виправляє</i> допущені помилки;</p>	<p>під час списування, самостійного письма Корекція й удосконалення фонематичного сприймання. Розвиток мовленнєвої активності. Формування вміння застосовувати вивчені правила під час списування, письма на слух. Застосування (при потребі) допоміжних засобів (лінійки, трафаретів), оптичних і технічних засобів корекції зору під час списування речень, текстів. Удосконалення рухових дій пальців, кисті руки під час письмв плоским і рельєфно-крапковим шрифтом.</p>
<p>Письмо під диктування: навчальні диктанти, матеріалом для яких є слова, речення, тексти. Контрольний диктант.</p> <p>Слова, значення, вимову і написання яких учні мають засвоїти: <i>алфавіт і алфавіт, Батьківщина, ведмідь, вересень, вулиця, герой, диктант, диван, дитина, духмяний, дятел, жайворонок, завдання, заєць, календар, килим, медаль, метро,</i></p>	<p><i>пише</i> диктант обсягом 30—40 слів, написання яких здійснюється за фонетичним принципом та за вивченими правилами (інші складні для написання слова записуються вчителем на дошці);</p> <p><i>правильно вимовляє, наголошує і записує</i> слова, передбачені програмою</p>	

неділя, ознака, помилка і помилка, понеділок, портфель, предмет, середа, театр, учитель, читання, червоний, черговий, черевики, четвер, шофер, ясен (34 слова		
9. Графічні навички письма. Техніка письма. Культура оформлення письмових робіт (протягом року)		
<p>Для учнів зі зниженим зором Закріплення графічних, гігієнічних навичок письма.</p> <p>Вільні розчерки. Письмо великих, рядкових букв та їх поєднань у розчерках і окремо. Безвідривне поєднання 2-3 букв. Поступове прискорення письма в міру індивідуальних можливостей учнів.</p> <p>. Письмо на дошці</p> <p>Культура оформлення письмових робіт</p> <p>Розташування в рядку заголовка, підпису під малюнком.</p> <p>Підкреслення слів лініями заданої форми.</p> <p>Зображення форми умовного позначення</p>	<p>Учень/учениця: дотримується гігієнічних і технічних правил письма: сидить прямо за столом, дотримуючись відстані 3-4 см від краю столу до грудей; дотримується відстані 25-30 см між очима і зошитом; розташовує зошит на столі прямо, утримуючи його лівою рукою і пересуваючи догори в міру заповнення сторінки; пише букви без нахилу, правильно поєднуючи їх між собою; <i>знає (описує вголоос)</i>, де розпочинати писати кожну букву, куди вести кінчик ручки, де зробити поворот, відрив, яким способом поєднати з наступною буквою; пише великі і малі літери алфавіту (після попереднього зорового сприймання форми літери та її аналізу за елементами), дотримуючись відповідних їх поєднань у словах; пише безвідривно (в міру можливості швидко) буквосполучення типу: <i>ди, ви, вм, ту, ем, цу, ли</i> і под.; дотримується поля правого краю сторінки, вертикальності лівого її краю, абзаців; робить акуратні виправлення;</p> <p>Учень/учениця:</p>	<p>Розвиток чуттєвої основи письма (слуху, зору, кінестезій, моторики). Корекція правильної постави під час письма. Удосконалення і корекція дрібних рухів руки, моторики в цілому. Розвиток просторової орієнтації. Удосконалення і корекція звуковимови. Формування фонематичних уявлень. Розвиток просторового орієнтування під час виконання графічних завдань. Розвиток коментуючого мовлення. Розвиток уважності, довільної уваги. Розвиток порівняльних умінь на основі аналізу написання букв, слів. Розвиток смислового боку самостійного мовлення.</p> <p>Розвиток аналітико-синтетичної діяльності. Використання наочної опори з фонематичною метою.</p> <p>Удосконалення системи „око-рука”, автоматизація рухів руки під час письма. Формування графічних навичок та техніки письма.</p>

<p>під час виділення частин слова</p> <p><i>Для сліпих учнів</i></p> <p>Гігієнічні навички письма: правильна посадка за столом під час письма, користування приладом для письма рельєфно-крапквим шрифтом, грифелем.</p> <p>Запобігання змішуванню рельєфного написання дзеркальн букв, які івідрізняються протилежним розташуванням крапок.</p> <p>Прискоренн темпу рельєфно-крапкового нисьма учнів.</p> <p>Техніка списування шрифтом Брайля з підручника.</p> <p>Культура оформленн письмових робіт</p>	<p>правильно і в міру охайно <i>оформляє</i> письмову роботу згідно вимог до ведення зошита в школі для дітей з зниженим ором; <i>розташовує</i> самостійно заголовок у рядку; правильно <i>розташовує</i> підпис під малюнком, <i>вписує</i> пропущені в слові букви, буквосполучення, склади, в реченні – слова; <i>підкреслює</i> від руки чи під лінійку слова під час розбору речення; <i>зображує</i> умовні позначки під час виділення частин слова (наголос, склад та ін.); <i>виконує</i> письмові завдання на дошці, зберігаючи пропорційність літер</p> <p>Учень/учениця:</p> <p><i>сидить</i> за столом прямо, поклавши на нього руки; <i>розташовує</i> прилад для письма перед собою трохи навскоси; правильно <i>вкладає і закріплює</i> в приладі аркуш для письма; <i>утримує</i> грифель перпендикулярно до приладу; <i>пише справа наліво</i>, дотримуючи дзеркальний спосіб наколювання літер; <i>контролює</i> пальцями лівої руки грифель всередині клітинки і вздовж рядка; <i>знає</i> місце розташування крапок дзеркальних букв, намагається їх не змішувати (з допомогою вчителя);</p> <p><i>виявляє наполегливість</i> у поступовоому</p>	<p>Формування під час написання букв з'єднувальних рухів. Закріплення навичок читання, співставлення записаного з текстом, зразком. Удосконалення графічних навичок.</p> <p>Розвиток просторового орієнтування на аркушах зошита. Удосконалення рухів очей, руки. Формування фонематичних уявлень. Виховання самостійності, охайності письма, наполегливості у виконанні завдань учителя і виправленні Власних помилок. Формування культури записів та оформлення письмових робіт.</p> <p>Розвиток чуттєвої основи письма (слуху, дотику, кінестезій, моторики в цілому). Розвиток просторового орієнтування на столі, приладі для письма. Корекція правильної постави. Удосконалення і корекція дотикової чутливості пальців обох рук. Формування фонематичних уявлень.</p>
--	--	--

<p>Навчання плоского письма. Вивчення плоско друкованого шрифту за системою Гебольда у наступній послідовності: <i>О, п, с, г; н, ч, у, е, р, ь, б; л, а, в, з; т, ф, ш; д, ц, щ, є; и, я, к, й; х, ж, м; и. Ю.</i></p>	<p>прискоренні темпу рельєфно-крапкового письма;</p> <p><i>списує з підручника слова, речення, невеликі за обсягом тексти, дотримуючись відповідних правил списування;</i></p> <p>правильно, охайно <i>оформляє</i> письмову роботу; <i>використовує</i> шестикрапку як знак закреслення неправильного написання букви, три шестикрапи на початку рядка для викреслення всього рядка, записуючи після них слово чи речення правильно;</p> <p>ознайомлений з умовними позначеннями вчителем помилок, допущених у письмливих роботах;</p> <p>Учень/учениця: <i>розпізнає на дотик</i> букви друкованого шрифту, які зображено рельєфом; <i>пише</i> друкованим шрифтом за системою Герольда в приладі для письма вивчені букви; <i>записує</i> плоскодрукованим шрифтом окремі слова (спершу за зразком, потім по пам'яті)</p> <p>На кінець навчального року: Учень/учениця: <i>уважно слухає і розуміє</i> після одного прослуховування текст, звучання якого</p>	<p>Удосконалення звуковимови. Формування навичок самоконтролю, умінь самостійно виправляти неправильно витиснену букву. Виховання стереотипності рухів обох рук з метою контролю написаного: розкрити прилад, перевернути аркуш, читати написане зліва направо за участю обох рук. Розвиток аналітико-синтетичної діяльності, дії порівняння (зіставлення) дзеркальних букв. Попередження помилок, пов'язаних зі повторенням букв (переколив, недоколив, змішуванням місця крапок тощо). Формування техніки письма за системою Гебольда. Розвиток фонематичних уявлень, звукового аналізу. Диференціація фонем за артикуляційною подібністю. Розвиток уваги, слухового сприймання, слухової пам'яті. Розвиток чутливості пальців рук, рухів руки в цілому. Розвиток просторової орієнтації.</p> <p>На кінець навчального року: Учень/учениця: <i>користується</i> переважною більшістю збережених аналізаторів під час вивчення мовних одиниць і граматичного матеріалу;</p>
--	---	--

	<p>триває 2-3 хв.;</p> <p><i>бере участь</i> в діалозі на задану тему, ініціюючи 2-3 репліки;</p> <p><i>усно переказує</i> прослуханий текст обсягом 4-5 слів з опорою на допоміжні матеріали (опорні слова, словосполучення, ілюстрації тощо), тривалість звучання якого – до 2 хвилин;</p> <p><i>складає</i> невеликі за обсягом повідомлення (з 2-3 речень), розповіді на близькі теми з навчальної, ігрової та практичної діяльності, повсякденного життя;</p> <p><i>упорядковує і записує</i> деформований текст з 3-4 речень;</p> <p><i>удосконалює</i> текст із часто повторюваними словами шляхом їх заміни близькими за значеннями словами та словами <i>він, вона, воно, вони, цей, ця, це, ці</i> в різних формах;</p> <p><i>розрізняє</i> в усному мовленні розповідні, питальні і спонукальні речення, правильно їх інтонує; <i>складає</i> самостійно ці типи речень;</p> <p><i>поширює</i> речення поданими словами;</p> <p><i>групує</i> слова за лексичним значенням, доповнюючи кожну групу 1-2 словами;</p> <p><i>добирає</i> 4-5 слів-назв предметів, їх ознак, властивостей, дій;</p> <p><i>узгоджує</i> в реченні слова, пов'язуючи їх між собою словами <i>на, в, і, до, із, у, під, над</i>;</p> <p><i>утворює</i> з двох простих складне речення, використовуючи безсполучниковий зв'язок або сполучники <i>і, а</i>;</p> <p><i>стискує</i> з підручника текст обсягом 20-25 слів, самостійно знаходить і виправляє допущені помилки;</p>	<p><i>здійснює</i> з допомогою вчителя дії аналізу, співставлення, групування, узагальнення мовних одиниць;</p> <p><i>має чітку звуковимову</i>, орфоепічно правильно вимовляє слова у вивчених випадках;</p> <p><i>має конкретні уявлення</i> про предмети і явища довкілля, співвідносить слово з конкретним предметом, його ознаками, діями;</p> <p><i>висловлюється</i> змістовно, послідовно, виразно, використовуючи вивчені тематичні групи слів і типи речень;</p> <p><i>орієнтується</i> в найближчому просторі, в зошиті, підручнику, приладі для письма шрифтом Брайля;</p> <p><i>виявляє</i> активність у спілкуванні з вчителем і однокласниками, приймає участь у бесідах;</p> <p><i>застосовує</i> під час спілкування правила мовного етикету, належну культуру спілкування;</p> <p><i>виявляє</i> творчу активність у самостійних висловлюваннях на близькі теми, в різних видах творчих робіт, словотворенні;</p> <p><i>виявляє</i> наполегливість і допитливість під впливом стимулювань учителя до виконання граматичних завдань;</p> <p><i>прагне опанувати</i> влучністю і образністю рідної мови, виявляє інтерес до її вивчення.</p>
--	--	--

	<p><i>пише під диктовку</i> текст обсягом 30-40 слів, написання яких співпадає з їх вимовою, з вивченими орфограмами, з словами, передбаченими програмою для запам'ятання; <i>самостійно розташовує</i> слова в алфавітному порядку, орієнтуючись на першу літеру; <i>пише</i> друковані букви, короткі слова (із залишковим зором) за системою Гебольда (тотально сліпий); <i>вимовляє</i> слово так, щоб чітко було чути наголошений звук.</p>	
--	--	--

III. Соціокультурна змістова лінія

1. Тематичні групи слів, що називають державу, її столицю, державну символіку, реалії життя народу (протягом року)

<p>Закріплення і розширення знань про державу Україну, її столицю. Характерні особливості державних символів України. Значення української мови як державної. Мала батьківщина. Національні символи України — <i>верба</i>, <i>калина</i>, <i>вишитий рушник</i> та ін. Народні і релігійні свята, обрядові дійства під час цих свят</p>	<p>Учень/учениця: <i>знає і записує</i> назву рідної держави і її столиці; <i>розпізнає</i> державні символи України (Прапор, Герб, Гімн); <i>пояснює</i> значення української мови як державної; <i>розрізняє</i> велику і малу батьківщини; <i>знає і записує</i> назву рідного міста чи села, вулиці, на якій мешкає; <i>знає</i> свою домашню адресу; <i>має</i> уявлення про українські національні символи (<i>верба</i>, <i>калина</i>, <i>вишитий рушник</i> та ін.); <i>знає</i> найвідоміші народні і релігійні свята (Новий рік, Різдво, Великдень, Трійця, свято Миколая та ін.), обрядові дійства, якими вони супроводжуються</p>	
2. Фольклорні твори великої і малої форм (протягом року)		

<p>Читання в особах уривків з українських народних казок, визначення позитивних і негативних персонажів. Відтворення діалогічного мовлення персонажів. Відгадування і вивчення загадок. Вивчення закличок, лічилок, мирилок, дитячих пісень, колядок, щедрівок, ознайомлення з особливостями їх вживання</p>	<p>Учень/учениця: <i>виразно читає і розповідає українські народні казки; аналізує вчинки персонажів; відтворює діалог персонажів, передаючи голосом і мімікою їхній характер; відгадує доступні загадки, знає напам'ять найпростіші з них; знає напам'ять заклички, лічилки, мирил-ки, дитячі пісні, колядки, щедрівки і вико-ристовує заклички, а колядки та щедрівки під час Різдвяних свят лічилки, мирилки й пісні в години дозвілля,</i></p>	
<p>3. Особливості національного мовленнєвого етикету. Правила мовленнєвої поведінки під час спілкування (протягом року)</p>		
<p>Вивчення різних варіантів українських формул мовленнєвого етикету вітання</p> <p>Добір формул мовленнєвого етикету залежно від віку і статусу особи, з якою відбувається спілкування</p>	<p>Учень/учениця: <i>знає і вживає українські формули мовленнєвого етикету вітання, прощання, прохання, вибачення; свідомо обирає відповідні формули мовленнєвого етикету у спілкуванні з різними людьми, залежно від їхнього віку, статусу, родинних стосунків тощо</i></p>	
<p>4. Соціальні ролі (протягом року)</p>		
<p>Родинні стосунки.</p> <p>Виконання соціальної ролі учня. Правила етикетної поведінки у громадських місцях (у бібліотеці, на ігровому майданчику, на днях народження, під час відвідування хворого).</p>	<p>Учень/учениця: <i>дотримується правил етикету в стосунках із членами родини (батьками, бабусями-дідусями, братами-сестрами); підтримує дружні стосунки з однокласниками; поважає вчителів; встановлює елементарні вчителів; встановлює елементарні комунікативні контакти зі старшими школярами, технічним</i></p>	

Правила поведінки на природі. Ставлення до природи. Формування вмінь спостерігати за природними явищами для їх словесного опису	персоналом школи; належним чином <i>поводиться</i> в бібліотеці, на ігровому майданчику, днях народження під час відвідування хворого; <i>доцільно вживає</i> формули мовленнєвого етикету; <i>цікавиться</i> природою рідного краю; <i>бережливо ставиться</i> до неї; <i>словесно описує</i> ьтати своїх спостережрезулень у природі	
IV. Діяльнісна змістова лінія 1. Формування навчально-організаційних умінь і навичок (протягом року)		
<p>Організація робочого місця.</p> <p>Організація навчальної діяльності</p> <p>Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу</p>	<p>Учень/учениця: <i>своєчасно готується</i> до уроку; <i>самостійно добирає</i> необхідне навчальне приладдя; <i>підтримує порядок</i> на робочому місці; <i>дбайливо ставиться</i> до своїх і чужих навчальних речей; <i>розуміє</i> визначену вчителем мету навчальної діяльності; <i>дотримується</i> певної послідовності виконання завдання під керівництвом учителя (з чого почну, що зроблю потім, чим закінчу); <i>переключається</i> з одного виду роботи на інший; <i>орієнтується</i> в часі, відведеному на виконання поставленого завдання; <i>дотримується</i> режиму розумової праці під час виконання домашніх завдань; <i>уважно слухає і виконує</i> всі настанови вчителя <i>слухає і доповнює</i> відповіді однокласників; <i>співпрацює</i> з однокласниками в парі</p>	

2. Формування навчально-інформаційних умінь і навичок (протягом року)		
<p>Робота з підручником.</p> <p>Користування додатковими навчальними посібниками.</p> <p>Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>самостійно користується підручником; орієнтується в умовних позначеннях; знаходить потрібний за змістом матеріал; матеріалом; користується навчальними словниками; працює в зошитах із друкованою основою; говорить без поспіху, чітко і послідовно у процесі діалогічного і монологічного мовлення; уважно слухає вчителя та однокласників; відповідає зв'язно на поставлені запитання; відтворює послідовність подій і явищ у прослуханому тексті; ставить запитання за змістом речень, до уривків тексту</i></p>	
3. Формування навчально-інтелектуальних і творчих умінь та навичок (протягом року)		
<p>Виконання мисленнєвих операцій</p> <p>Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових умовах (обставинах)</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>виокремлює у мовному потоці певні мовні одиниці (слова в реченнях, звуки і склади у словах); виділяє у предметах, мовних одиницях (звуках, складах, словах, реченнях) певні характерні ознаки; порівнює предмети, мовні одиниці; знаходить у двох предметах, мовних одиницях одного рівня однакові, схожі і різні ознаки; вилучає «зайвий» із групи об'єднаних за певною ознакою трьох-чотирьох об'єктів (предметів, мовних одиниць) робить (із допомогою вчителя)</i></p>	

	висновок-узагальнення після виконання навчального завдання; <i>виконує</i> мисленнєві операції за аналогією під час самостійної роботи	
4. Формування контрольно-оцінювальних умінь і навичок (протягом року)		
Перевірка і самоперевірка усних висловлювань і письмових робіт. Оцінювання результатів навчання	Учень/учениця: <i>фіксує</i> помилки в усних відповідях однокласників; <i>знаходить</i> орфографічні й пунктуаційні помилки у власних письмових роботах, <i>виправляє</i> їх; <i>оцінює</i> словесно результати своєї навчальної діяльності за орієнтирами, даними вчителем (правильно, красиво, що саме; якщо помилився, то в чому, що треба змінити, як уникати подібних помилок у наступній роботі та ін.)	

3 КЛАС

119 годин (3 години на тиждень)

Третій клас є особливим щодо змісту й організації навчальної діяльності молодших школярів на уроках української мови. Саме тут відбувається активне становлення графічної навички письма: учні набувають умінь скоропису, що є необхідним для виконання ними об'єктивно більшої кількості письмових вправ; удосконалюються їхні знання і вміння щодо опанування важливого для початкової мовної освіти розділу «Звуки і букви»; третьокласники засвоюють найважливіші правила української літературної вимови і грамотного письма; на дещо вищому рівні узагальнення знань і вмінь, порівняно з 2 класом, опановують розділи «Мова і мовлення», «Текст», а також відповідно до нової мети шкільного мовного курсу — формування комунікативного мовлення - вивчають розділи «Речення», «Лексичне значення слова», «Частини мови».

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи та очікувані результати
I. Мовленнєва змістова лінія		

1. Аудіювання — слухання-розуміння усного мовлення (протягом року)		
<p>Сприймання на слух текстів художнього, розмовного або науково-популярного стилів, різних жанрів (казка, оповідання, вірш) і типів (розповідь, опис, міркування). Робота над усвідомленням елементів фактичного змісту (дійові особи, місце і час дії, тема і мета) висловлювань. Запам'ятовування послідовності подій.</p> <p>Відтворення змісту прослуханого «своїми словами». Вираження власної думки щодо змісту прослуханого, персонажів, фактів чи подій.</p> <p>Слухання, сприймання і розуміння навчальних інструкцій і настанов із боку вчителя</p>	<p>Учень/учениця: <i>слухає і розуміє</i> після одного прослуховування усне висловлювання (художній чи науково-популярний текст) — час звучання якого триває 2—3 хвилини (220—300 слів); <i>фіксує</i> початок і кінець висловлювання (тексту); <i>розрізняє</i> типи висловлювань— розповідь, опис, міркування; <i>запам'ятовує</i> персонажів; <i>передає</i> зміст почутого «своїми словами» з відтворенням послідовності подій; <i>визначає</i> тему і мету почутого (тексту); <i>виявляє</i> своє ставлення до дійових осіб, їхніх учинків; <i>розуміє</i> й адекватно виконує навчальні дії відповідно до прослуханої інструкції, настанови вчителя</p>	<p>Удосконалення слухового сприймання. Виховання довільної та цілеспрямованої уваги. Уточнення та збагачення активного словника учнів. Конкретизація уявлень про довкілля. Попередження вербалізму уявлень про навколишній світ. Формування усвідомлення й розуміння фактичного змісту почутого та прочитаного. Удосконалення й розвиток процесів пізнавальної діяльності (аналізу, порівняння, групування, синтезу, класифікації та ін.). Розвиток оцінних суджень, висновків. Розвиток самостійного зв'язного мовлення.</p>
2. Говоріння (протягом року)		
<p>Регулювання дихання, сили голосу, темпу мовлення Читання напам'ять віршів та прозових текстів.</p> <p>Відтворення, розігрування діалогів за прослуханим або прочитаним твором; складання діалогу за малюнком, описаною ситуацією — з опорою на допоміжні матеріали і без них.</p> <p>Розширення уявлень про культуру мовлення і культуру спілкування: етичні норми мовлення, правила культури спілкування</p>	<p>Учень/учениця: мовлення у процесі навчального говоріння; <i>виразно читає</i> напам'ять вірші, прозові уривки, вивчені протягом навчального року; <i>бере участь</i> у відтворенні і складанні діалогу обсягом 4-5 реплік для двох учасників, без урахування етикетних формул початку і кінця розмови, (одним із учасників діалогу може бути вчитель); <i>дотримується</i> етичних норм мовлення, культури спілкування: <i>вживає</i> правильні</p>	<p>Удосконалення навичок самостійного виразного мовлення, читання вголос. Розвиток умінь володіти і правильно користуватися артикуляційним апаратом. Виховання культури самостійного мовлення та спілкування. Удосконалення правильної звуковимови, інтонації мовлення. Розвиток й удосконалення навичок</p>

<p>Переказування тексту з опорою на поданий план або опорне сполучення слів. Переказування епізоду із переглянутого фільму, розповіді, почутої в позакласний час від близьких, знайомих.</p> <p>Висловлення своєї думки про певні предмети, явища, події.</p> <p>Повторення зразка зв'язного висловлювання, поданого вчителем, внесення деяких доповнень, змін у текст. Складання усних зв'язних висловлювань (розповідь, опис, міркування) самостійно та за поданою вчителем дидактичною опорою: даним початком, основною частиною та кінцем з орієнтацією на ситуацію мовлення, за даним або колективно складеним планом.</p> <p>Використання виражальних засобів мови (епітетів, порівнянь тощо). Орієнтування мовлення на слухача (співрозмовника), врахування ситуації, теми і мети повідомлення (повідомити про щось нове, поділитися радістю, звернутися з проханням, висловити співчуття, підтримати у скруті).</p> <p>Оцінювання складеного діалогу або зв'язного висловлювання, відзначення в ньому достоїнств, виявлення того, що потребує доопрацювання.</p> <p>Удосконалення тексту</p>	<p>форми звертань (за зразком), слів, що виражають прохання, пропозицію, побажання, вибачення у процесі спілкування; <i>усно переказує</i> текст (докладно і вибірково) — обсяг початкового матеріалу 50-70 слів;</p> <p><i>висловлює</i> власну думку про предмети, явища, події (почуті, прочитані, сприйняті у фільмі тощо); <i>повторює</i> зразок короткого висловлювання (3—4 речення), поданого вчителем; <i>вносить</i> свої доповнення, міркування; <i>повторює</i> зразок короткого висловлювання (3—4 речення), поданого вчителем; <i>вносить</i> свої доповнення, міркування; <i>будує</i> усне зв'язне висловлювання (усний твір типу розповіді, опису або міркування — орієнтовний час звучання 1-2 хвилини) за малюнком, ситуацією та з опорою на допоміжні матеріали (частиною тексту, планом, опорними словами, словосполученнями); <i>використовує</i> виражальні засоби мови; <i>висловлює</i> своє ставлення до предмета, явища, ситуації;</p> <p>дає загальну оцінку діалогу, в якому взяв участь, та сприйнятому на слух <i>азначає</i> моменти, які потребують удосконалення; <i>бере свідомо регулює</i> дихання, силу голосу та темп <i>участь</i> у колективному удо-</p>	<p>відтворення змісту почутого та прочитаного.</p> <p>Розвиток власного оцінного ставлення до фактів і подій, вчинків персонажів прослуханих і прочитаних творів та інших людей.</p> <p>Опанування невербальних засобів спілкування.</p> <p>Розвиток пам'яті та опанування прийомів запам'ятовування почутого</p> <p>Розвиток творчого ставлення до мовлення власного та інших людей.</p> <p>Формування уважного, добро зичливого ставлення до співрозмовника.</p> <p>Розвиток й удосконалення різних типів самостійного усного зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток умінь адекватно, правильно користуватися різними допоміжними матеріалами для змістовного, логічно послідовного, образного самостійного мовлення</p> <p>Удосконалення вмінь користуватися усіма збереженими аналізаторами для отримання необхідної ін формації.</p> <p>Удосконалення і розвиток оцінних суджень, висновків.</p> <p>Розвиток умінь вдосконалювати власне висловлювання за змістом, точністю, влучністю вжитих слів, граматично правильною побудовою речень і текстів.</p> <p>Виховання самостійності, наполегливості, настирливості в досягненні поставленої мети і продукуванні висловлювань на різні теми.</p>
--	---	--

	сконаленні тексту	
3. Читання (протягом року)		
<p>Удосконалення навичок миттєвого впізнавання добре відомих частотних слів та словосполучень</p> <p>Розвиток навичок плавного (вільного) читання зв'язних текстів. Розпізнавання в тексті речень, з'ясування мети їх висловлювання за змістом та кінцевими розділовими знаками, використання під час їх озвучування відповідної інтонації. Правильне інтонування речень зі звертаннями, однорідними членами.</p> <p>Виділення силою голосу (логічним наголосом) слів, найважливіших для висловлення думки. Орфоепічні норми під час читання слів, написання яких не збігається з вимовою: чітке вимовляння дзвінких приголосних у кінці слів і в кінці складів перед наступними глухими; нормативне вимовляння африкат [дж], [дз], [Гд''] та [г].</p> <p>Читання текстів, різних за комунікативним призначенням: роз'яснень (інструкцій) до навчальних та ігрових завдань, листів (особистих і колективних), повідомлень (у т. ч. в дитячих газетах, журналах), телеграм, оголошень, запрошень, привітань тощо. Читання тексту з діалогом, знаходження слів автора і персонажів.</p> <p>Виразне читання навчальних текстів підручника, сформульованих у ньому завдань,</p>	<p>Учень/учениця: <i>миттєво впізнає</i> добре відомі частотні слова з 3—5 букв та сполучення з 2—3 коротких слів;</p> <p><i>поступово переходить</i> до плавного (вільного) читання зв'язних текстів;</p> <p><i>розпізнає</i> мету висловлювання в реченнях за розділовими знаками та їх загальним змістом і <i>правильно інтонує</i> їх у процесі читання;</p> <p><i>добирає</i> правильну інтонацію для речень зі звертаннями та однорідними членами</p> <p><i>дотримується</i> орфоепічних норм під час читання слів, вимова яких не збігається з написанням (слова з ненаголошеними [е], [и], дзвінкими приголосними в кінці слова і складу перед глухими, слів з африкатами [дж], [дз], [Гд''], проривним [г]);</p> <p><i>усвідомлено читає</i> тексти-інструкції, листи, повідомлення, оголошення, запрошення тощо; <i>бере участь</i> у читанні діалогічних текстів; <i>орієнтується</i> у графічному оформленні слів персонажів та автора;</p> <p><i>виразно читає</i> навчальні тексти різних типів і жанрів;</p> <p><i>розуміє і запам'ятовує</i> правила, інструктивні завдання до навчальних вправ і виконує їх;</p>	<p>Розвиток миттєвого впізнавання знайомих складів, слів, словосполучень. Удосконалення техніки читання текстів різного характеру в цілому.</p> <p>Виховання інтонаційно виразного читання і усного мовлення. Розвиток діалогічного мовлення. Корекція просторового орієнтування на основі орієнтування в тексті. Розвиток уважності в процесі орфоепічно правильного читання слів різного звуко-буквеного складу. Удосконалення орфоепічно правильної вимови українських слів. Розширення поля зору у слабозорих, удосконалення дотикового сприймання у сліпих учнів. Розвиток усвідомленості мовчазного читання. Розвиток смислової здогадки.</p>

<p>читання і запам'ятовування правил та користування ними в усному і писемному мовленні. Читання вголос і мовчки. Обговорення змісту прочитаного</p>	<p><i>читає</i> вголос у темпі: на кінець I семестру — 65-70 слів за хвилину; на кінець II семестру — 75-80 слів за хвилину; <i>відповідає</i> на запитання за змістом прочитаного, <i>бере участь</i> в обговоренні змісту</p>	
<p>4. Писемне мовлення (17 годин протягом року)</p>		
<p>Складання і записування 1 або 2-3 зв'язаних між собою речень за певними орієнтирами, поданими вчителем або в підручнику, робочому зошиті.</p> <p>Складання і записування запитань за змістом прочитаного, на задану тему та відповідей на запитання.</p> <p>Робота з деформованим текстом— упорядкування частин тексту, окремих речень, добір заголовка тощо.</p> <p>Написання переказів (розповідний текст) за колективно складеним планом, з опорою на допоміжні матеріали (ключові слова та сполучення слів тощо), дотримуючись тричасинної структури висловлювання. Письмове висловлювання про прочитаний твір, епізод переглянутого фільму, ситуації з життя класу або сім'ї та ін.</p> <p>Використання виражальних засобів мови в писемному мовленні.</p> <p>Висловлення власної думки у письмовій формі.</p> <p>Складання записки, яка містить пояснення</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>самостійно складає</i> речення (окремі та зв'язані між собою) за поданими ілюстраціями, за спостереженнями, опорними словами, на зазначену вчителем тему; <i>будує і записує</i> 2-3 запитання за змістом <i>формулює</i> письмові відповіді на запитання, поставлені однокласниками, вчителем; <i>самостійно впорядковує</i> деформований текст: <i>переставляє</i> частини за логікою загального змісту; <i>вилучає</i> зайві речення, що не відповідають темі, <i>добирає</i> заголовок, <i>додає</i> кінцівку тощо; <i>письмово переказує</i> текст розповідного змісту (початковий обсяг 50—70 слів), відтворюючи використані автором виражальні засоби мови; <i>складає</i> письмове висловлювання (близько 60 слів) на основі вражень від прочитаного твору, переглянутого фільму, ситуації з життя класу, сім'ї та ін.;</p> <p><i>використовує</i> виражальні засоби мови; <i>висловлює</i> своє ставлення до того, про що пише; <i>складає</i> записки, привітання, запрошення,</p>	<p>Корекція й удосконалення правильної постави під час письма.</p> <p>Розвиток самостійності письма.</p> <p>Автоматизація рухів руки під час письма.</p> <p>Формування правильної граматичної будови речень.</p> <p>Розвиток логічно послідовного зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток логічного мислення.</p> <p>Збагачення активного словникового запасу.</p> <p>Розвиток зв'язного, змістовного описового мовлення.</p> <p>Формування умінь „читати” ілюстрації та рельєфні малюнки (у сліпих учнів).</p> <p>Розвиток зв'язного писемного мовлення на основі відтворення прочитаного і прослуханого тексту.</p> <p>Удосконалення структурної побудови</p>

<p>певного факту; привітання, запрошення; написання листа другові. Обговорення письмових робіт у парах, невеликих групах.</p> <p>Удосконалення змісту і форми написаного тексту (відповідність темі; наявність у тексті складових частин; логічність і послідовність викладу думок; усунення одноманітних конструкцій речень, невиправданих лексичних повторів)</p>	<p>листа другові;</p> <p><i>помічає</i> в роботі товариша позитивні сторони та дає поради щодо вдосконалення роботи, орієнтуючись на пам'ятку, підготовлену вчителем;</p> <p><i>знаходить і виправляє</i> у власному тексті помилки (орфографічні, граматичні і стилістичні), орієнтуючись на пам'ятку, підготовлену вчителем</p>	<p>зв'язного висловлювання.</p> <p>Розвиток самостійного писемного мовлення.</p> <p>Активізація використання всіх збережених аналізаторів.</p> <p>Розвиток логічного мислення.</p> <p>Удосконалення техніки і грамотності письма.</p> <p>Розвиток ділового мовлення.</p> <p>Удосконалення культури спілкування під час складання різних видів ділового мовлення.</p> <p>Розвиток орфографічної та стилістичної пильності.</p> <p>Розвиток уважності до власного мовлення і мовлення інших учнів.</p> <p>Розвиток мовленнєвої і творчої активності.</p>
<p>II. Мовна змістова лінія</p> <p>1. Мова і мовлення (3 години і протягом року)</p>		
<p>Розширення відомостей про мову як засіб людського спілкування. Державна і рідна мова. Культура усного і писемного мовлення. Слова ввічливості, їх уживання в різних ситуаціях</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>пояснює</i> значення мови в житті людей; <i>розрізняє</i> поняття <i>державна</i> (українська) і <i>рідна мова</i>;</p> <p><i>знає</i> основні ознаки культури усного і писемного мовлення;</p> <p><i>володіє</i> словами ввічливості, різними формами звертання до тих, з ким спілкується</p>	
<p>2. Текст (9 годин і протягом року)</p>		

<p>Розширення уявлень про текст та його будову. Уявлення про змістовий зв'язок між частинами тексту.</p> <p>Спостереження за найголовнішими ознаками художніх, науково-популярних та ділових текстів.</p> <p>Тема і мета висловлювання у текстах різних типів — розповідях, описах, міркуваннях. Заголовок тексту.</p> <p>План тексту. Поділ тексту на логічно завершені частини за планом і без нього. Складання плану прочитаного тексту. Абзац. Роль абзаців у тексті. Необхідність дотримання абзаців при оформленні творчих завдань, переказів.</p> <p>Засоби змістового зв'язку між реченнями в тексті (слова <i>він, вона, воно, цей, ця, це, той, та, те</i>; лексичні повтори, близькі за значенням слова), вироблення уміння використовувати їх у власних висловлюваннях.</p> <p>Складання текстів-описів, художніх та науково-популярних (без уживання термінів), за поданими зразками, з урахуванням ситуації мовлення. Побудова тексту-міркування.</p>	<p>Учень/учениця: <i>визначає</i> в тексті його основні складові — зачин, основну частину, кінцівку; <i>відновлює</i> деформований текст із переміщеними частинами;</p> <p><i>володіє</i> словами ввічливості, різними формами звертання до тих, з ким спілкується наукові (правила, визначення), науково-популярні та ділові тексти; <i>визначає</i> тему (про що цей текст) та мету (чого він вчить, для чого створений) у текстах різних типів; <i>добирає</i> заголовок відповідно до теми тексту; <i>впізнає</i> за характерними ознаками художні, наукові (правила, визначення), науково-популярні та ділові тексти; <i>визначає</i> тему (про що цей текст) та мету (чого він вчить, для чого створений) у текстах різних типів; <i>добирає</i> заголовок відповідно до теми тексту; <i>бере участь</i> у колективному (<i>під керівництвом учителя</i>) складанні плану прочитаного тексту; <i>впізнає і визначає</i> кількість абзаців у тексті; <i>дотримується</i> абзаців при списуванні тексту, в оформленні творчих робіт, переказів; <i>пояснює зв'язок</i> між абзацами та планом тексту; <i>впізнає і визначає</i> кількість абзаців у тексті; <i>дотримується</i> абзаців при списуванні тексту, в оформленні творчих робіт, переказів; <i>пояснює зв'язок</i> між абзацами та планом тексту <i>зв'язує</i> два сусідні речення в тексті за допомогою слів <i>він, вона, воно, вони, цей, ця, ці, потім, тоді та</i> ін.; <i>використовує</i> синоніми для зв'язку речень у</p>	<p>Розрізнення художнього і ділового мовлення.</p> <p>Розвиток правильних способів організації пізнавальної діяльності у зв'язку з спостереженням текстів різних стилів, обстеженням предметів за допомогою дотику, слуху, залишкового зору та інших збережених аналізаторів.</p> <p>Формування розумових операцій порівняння, аналізу, узагальнення.</p> <p>Розвиток образного і логічного мислення.</p> <p>Розвиток зв'язного усного і писемного мовлення.</p> <p>Попередження вербалізму в мовленні учнів, формалізму в засвоєнні знань.</p> <p>Збагачення активного словникового запасу.</p> <p>Розвиток логічного мислення і логічно послідовного мовлення.</p> <p>Розвиток граматично і стилістично правильної організації усних і письмових висловлювань.</p> <p>Удосконалення культури спілкування і писемного мовлення Розвиток в учнів різних типів усного і писемного мовлення.</p> <p>Удосконалення орієнтування в побудові текстів різного типу.</p> <p>Розвиток образності і влучності в доборі лексики.</p> <p>Удосконалення обстежувальної діяльності.</p>
---	--	--

Складання текстів-інструкцій	<p>тексті; <i>складає і записує</i> художні і науково-популярні описи за поданим зразком; <i>будує</i> текст-міркування за зразком та поданим зачином (про вчинки людей, події з життя сім'ї, стосунки між однолітками тощо); <i>складає</i> тексти-інструкції щодо виготовлення окремих предметів, проведення рухливих рольових ігор, догляду за домашніми тваринами, кімнатними рослинами та ін.</p>	<p>Розвиток причинно-наслідкового мислення під час міркувань на різні теми, зв'язного викладу думок. Розвиток інтересу до рідної мови. Розвиток точності і стислості мовленнєвого оформлення текстів пояснювального змісту. Формування й удосконалення графічних навичок, акуратності, розбірливості й грамотності письма. Виховання поважного, доброзичливого ставлення до своїх друзів і родичів. Закріплення етичних норм та культури спілкування.</p>
3. Речення (7 годин і протягом року)		
<p>Закріплення й узагальнення вивченого про речення в 1-2 класах. Речення, різні за метою висловлювання та інтонацією (розповідні, питальні, спонукальні; окличні та неокличні). Інонування речень під час голосного читання, зв'язних висловлювань та усного діалогу. Використання різних типів речень у висловлюваннях, створених на основі навчальних ситуацій. Розділові знаки в кінці речень. Звертання, розділові знаки при них. Виділення звертань в усному мовленні паузами, а на письмі — розділовими знаками (<i>практично</i>). Використання у ролі звертань форм кличного відмінка: <i>друзе, Ольго, Василю, Наталко, Наталю, Маріє Петрівно</i>. Головні члени речення (підмет і присудок). Зв'язок слів у реченні. Поняття про словосполучення.</p>	<p>Учень/учениця: <i>розрізняє</i> на слух і на письмі розповідні, питальні і спонукальні речення; <i>впізнає</i> окличні речення на слух та на письмі за розділовим знаком у кінці; <i>правильно інтонує</i> речення, різні за метою висловлювання та вираженням експресії (почуттів); <i>складає усно і записує</i> речення, різні за метою висловлювання та вираженням почуттів; <i>правильно вживає</i> розділові знаки в кінці різних за метою висловлювання речень; <i>виділяє</i> звертання в усній формі інтонацією, а на письмі розділовими знаками — комами, знаком оклику; <i>використовує</i> форми кличного відмінка (до вчителя, однокласників, працівників школи, членів родини)</p>	<p>Усвідомлене формування в учнів практичних навичок побудови речень з різною метою висловлювання. Удосконалення правильного інтонування різних видів речень. Розвиток монологічного і діалогічного мовлення. Формування орфографічних знань і умінь. Розвиток розумових операцій: аналізувати мовні явища; виділяти головне; класифікувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Розвиток умінь самостійно працювати з підручником.</p>

<p>Головне і залежне слово у словосполученні. Різні способи вираження підмета і присудка (<i>лише практично</i>). Встановлення смислових і граматичних зв'язків між словами в реченнях.</p> <p>Побудова речень (простих і складних, зі звертанням та однорідними членами) за зразком та схемами.</p> <p>Поширення речень за питанням і схемами.</p> <p>Перебудова речень: об'єднання двох простих речень в одне просте з однорідними членами; об'єднання двох простих речень в одне складне (за зразком)</p>	<p><i>визначає</i> в реченні головні члени (підмет і присудок— його основу); <i>виділяє</i> словосполучення у групі підмета і групі присудка; <i>визначає</i> другорядні члени речення (без поділу їх на види);</p> <p><i>встановлює</i> з допомогою і під керівництвом учителя смислові і граматичні зв'язки між словами у простому неускладненому реченні з підметом-іменником і присудком-дієсловом за допомогою питань від головного слова до залежного (<i>практично, без термінів</i>): <i>росте</i> (на чому? де?) <i>на грядці</i>; <i>поспішає</i> (до чого? куди?) <i>до класу</i>;</p> <p><i>складає і поширює</i> прості речення за поданими схемами; <i>перебудовує</i> за зразком два прості речення в одне просте з однорідними членами (<i>Діти вчаться писати. Діти вчаться малювати. —Діти вчаться писати і малювати.</i>); <i>об'єднує</i> за зразком два прості речення в одне складне (<i>Сьогодні брат працює на фермі. Тато готує ґрунт під посіви. — Сьогодні брат працює на фермі, а тато готує ґрунт під посіви</i>)</p>	<p>Формування загальнонавчальних умінь: розуміти мету роботи, дотримуватись зазначеної у вправах послідовності виконання, планувати свою роботу, доцільно використовувати час на її виконання, перевіряти й оцінювати зроблене.</p> <p>Удосконалення орфографічної пильності.</p>
<p>4. Слово. Значення слова (7 годин і протягом року)</p>		

<p>Значення слів, пряме і переносне значення, випадки багатозначності, найуживаніші омоніми (<i>без терміна</i>).</p> <p>Синоніми та антоніми, добір синонімів з метою увиразнення висловленої думки та уникнення не виправданих повторів одного й того самого слова. Роль синонімів у тексті. Ознайомлення з деякими найпоширенішими фразеологізмами. Розвиток умінь помічати в тексті незнайомі слова, з'ясовувати їх значення</p> <p>Добір слів для якнайточнішого вираження думки під час усного та писемного мовлення.</p> <p>Культура мовленого слова: розрізнення літературної лексичної норми та ненормативної лексики (вульгаризмів, суржику, русизмів тощо) на прикладах спостережень за мовленням учнів</p>	<p>Учень/учениця: <i>виявляє</i> в тексті слова із прямим та переносним значенням, багатозначні слова, найуживаніші омоніми (омофони — <i>коса</i> (дівчини і знаряддя праці); омоформи — <i>моя мати</i> — <i>мати книжку</i>; омографи (<i>книжки</i> і <i>книжки</i>) — практично, у процесі навчальної роботи, без уживання термінів;</p> <p><i>добирає</i> синоніми й антоніми до загально-вживаних слів; <i>використовує</i> їх в усному і писемному мовленні (навчальних творчих роботах); <i>пояснює і вживає</i> у власному мовленні опрацьовані за підручниками фразеологізми, зокрема, прислів'я; <i>пояснює</i> значення слів, опрацьованих у попередній навчальній діяльності; <i>користується</i> прийомами тлумачення слів (добір синонімів, опора на морфемну будову тощо) та тлумачним словником;</p> <p><i>добирає</i> слова для точного вираження думки в усному і писемному мовленні; <i>виявляє</i> у навчальних текстах, у мовленні товаришів по класу, у власному мовленні хибні, примітивні слова; <i>замінює</i> їх літературними, нормативними</p>	<p>Розвиток розумових операцій аналізу, порівняння, співставлення, узагальнення та ін.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів групами споріднених слів.</p> <p>Спостереження за багатозначністю слів, формами їх вживання.</p> <p>Розвиток спостережливості та пам'яті.</p> <p>Розвиток в учнів точності й влучності вживання слів під час побудови власних висловлювань.</p> <p>Розвиток умотивованого пояснення лексичного значення слів під час вживання різних префіксів.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p> <p>Формування умінь застосовувати вивчені способи перевірки написання слів під час самостійних робіт.</p> <p>Формування правописних знань і орфографічних умінь.</p> <p>Уточнення лексичного значення слів з різними суфіксами.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів.</p> <p>Розвиток в учнів спостережливості під час визначення різниці або спільності в значенні слів з різними префіксами і суфіксами.</p> <p>Удосконалення словотворчих засобів мови.</p> <p>Розвиток усного і писемного мовлення.</p> <p>Удосконалення звуковимови слів з ненаголошеними голосними е, и в корені слова.</p> <p>Формування орфографічних умінь.</p>
--	---	--

		<p>Розширення словникового запасу для здійснення перевірки правильного написання слів.</p> <p>Удосконалення вимови дзвінких приголосних звуків у корені слів.</p> <p>Розвиток розумових операцій аналізу, співставлення, узагальнення та ін.</p> <p>Розвиток навичок роботи з підручником з української мови та орфографічним довідником.</p> <p>Розвиток практичних умінь, творчої активності, самостійності у виконанні граматичних завдань.</p>
5. Будова слова (30 годин і протягом року)		
<p>Поняття про закінчення й основу слова. Роль закінчення як частини слова, за допомогою якої змінюється форма слова (на прикладах із різних частин мови). Закінчення як засіб зв'язку слів у реченні. Визначення закінчення способом змінювання слів за питаннями. Частини основи: корінь, префікс, суфікс.</p> <p>Корінь. Спільнокореневі слова і форми слова. Аналіз будови слова.</p> <p>Чергування голосних [о], [е] з [і] та приголосних [г], [к], [х] -> [ж], [ч], [ш] -> [з'], [ц'], [С] у коренях слів.</p> <p>Вимова і правопис слів з ненаголошеними [е], [и] в корені слова, які перевіряються наголосом.</p> <p>Поняття «орфограма».</p> <p>Вимова і правопис слів із ненаголошеними [е],</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>змінює слова за питаннями; <i>виділяє</i> змінну частину, визначає основу; <i>знаходить, визначає</i> закінчення у слові, поданому в кількох формах; <i>пояснює</i> роль закінчення у зв'язках слів у реченні;</p> <p><i>знаходить, визначає</i> корінь у ряді спільнокореневих слів;</p> <p><i>визначає</i> префікс, суфікс у ряді слів з одним і тим самим префіксом, суфіксом;</p> <p><i>розрізняє</i> під керівництвом учителя спільнокореневі слова і форми того самого слова;</p> <p><i>аналізує</i> в навчальній роботі під керівництвом учителя слова за будовою;</p> <p><i>правильно вимовляє</i> слова з ненаголошеними голосними звуками [е], [и];</p>	<p>Розвиток розумових операцій аналізу, порівняння, співставлення, узагальнення та ін.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів групами споріднених слів.</p> <p>Спостереження за багатозначністю слів, формами їх вживання.</p> <p>Розвиток спостережливості та пам'яті.</p> <p>Розвиток в учнів точності й влучності вживання слів під час побудови власних висловлювань.</p> <p>Розвиток умотивованого пояснення лексичного значення слів під час вживання різних префіксів.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p> <p>Формування умінь застосовувати</p>

<p>[и] в корені слова, що не перевіряються наголосом. Робота з орфографічним словником.</p> <p>Поглиблення знань про дзвінки та глухі приголосні (парні й непарні). Вимова і правопис слів із дзвінками приголосними в кінці та середині слів перед глухими. Правило перевірки правопису слів типу <i>просьба, боротьба, кігті, нігті</i>.</p> <p>Префікс. Словотворча роль префіксів. Творення слів з найуживанішими префіксами, складання з ними словосполучень і речень. З'ясування значення слів із різними префіксами.</p> <p>Префікси, співзвучні з прийменниками (спостереження за звучанням і написанням).</p> <p>Правопис префіксів <i>роз-, без-</i>. Спостереження за збігом однакових приголосних звуків на межі префікса і кореня (<i>беззубий, беззвучний, беззмістовний, роззолочений, роззуватись, роззиратись</i>). Практичне ознайомлення з написанням префіксів <i>з- (с-)</i>. Спостереження за значенням слів з різними префіксами (у словосполученнях, реченнях, тексті).</p> <p>Апостроф після префіксів перед <i>я, ю, є, ї</i>. Перенос слів із префіксами.</p> <p>Суфікс. Спостереження за роллю суфіксів на прикладі спільнокореневих слів, які належать до однієї і тієї самої частини мови.</p> <p>Творення слів з найуживанішими суфіксами, введення їх у речення, текст. Спостереження за збігом однакових приголосних на межі кореня</p>	<p><i>знає</i>, що таке «орфограма»; <i>знаходить</i> слова з орфограмами, <i>перевіряє</i> їх;</p> <p><i>користується</i> орфографічним словником для перевірки написання слів із ненаголошеними [е], [и], що не перевіряються наголосом;</p> <p><i>знає</i> правило вимовляння дзвінких приголосних звуків у кінці слова і складу перед глухим і <i>дотримується</i> його у мовленні; <i>користується</i> правилом перевірки написання слів із сумнівними приголосними, що піддаються асиміляції (<i>про[зь]ба, моло[дь] ба, кі[x]ті, ні[x]ті</i>).</p> <p><i>утворює</i> нові слова від заданої основи за допомогою префіксів;</p> <p><i>пояснює</i> значення префіксів у словах з опорою на введення їх у словосполучення, речення;</p> <p><i>розрізняє</i> у процесі навчальної роботи співзвучні префікси і прийменники (наприклад, <i>без сорому— безсоромний, на письмі— написаний</i>) на слух і на письмі. <i>знає</i> і <i>дотримується</i> в навчальній роботі правила вимовляння і правопису префіксів <i>роз-, без-, з-, с-</i></p> <p><i>дотримується</i> правил правопису слів з апострофом після префіксів, переносу слів із префіксами у процесі виконання навчальних вправ;</p>	<p>вивчені способи перевірки написання слів під час самостійних робіт.</p> <p>Формування правописних знань і орфографічних умінь.</p> <p>Уточнення лексичного значення слів з різними суфіксами.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів.</p> <p>Розвиток в учнів спостережливості під час визначення різниці або спільності в значенні слів з різними префіксами і суфіксами.</p> <p>Удосконалення словотворчих засобів мови.</p> <p>Розвиток усного і писемного мовлення.</p> <p>Удосконалення звуковимови слів з ненаголошеними голосними е, и в корені слова.</p> <p>Формування орфографічних умінь.</p> <p>Розширення словникового запасу для здійснення перевірки правильного написання слів.</p> <p>Удосконалення вимови дзвінких приголосних звуків у корені слів.</p> <p>Розвиток розумових операцій аналізу, співставлення, узагальнення та ін.</p> <p>Розвиток навичок роботи з підручником з української мови та орфографічним довідником.</p> <p>Розвиток практичних умінь, творчої активності, самостійності у виконанні граматичних завдань.</p>
--	--	--

і суфікса (<i>сонний, денний, осінній</i>). Поділ таких слів для переносу. Спостереження за значенням слів із суфіксами (у реченнях, текстах)	утворює нові слова, що належать до тієї самої частини мови за допомогою поданих суфіксів (<i>ручка, рученька, ручище; чорний, чорнявий, чорненький, чорнящий</i>); пояснює в навчальній роботі значення, якого надають словам найуживаніші суфікси, зокрема суфікси зменшення, здрібнілості, пестливості	
6. Частини мови. Загальне поняття (4 години)		
<p>Спостереження за словами, що відповідають на питання <i>хто? що? який? яка? яке? які? що робить? що роблять? скільки? котрий? котра? котре? котрі? де? коли? як?</i>, а також за службовими словами, до яких не можна поставити питання (<i>і, та, на, від, до, але</i> тощо). Розпізнавання таких слів.</p> <p>Логічні вправи на розрізнення слів за родовими і видовими ознаками та за смисловими групами у межах кожної частини мови.</p> <p>Спостереження і добір спільнокореневих слів, які належать до різних частин мови, розрізнення їх за питаннями, значенням, роллю в реченні та за граматичним і смисловим зв'язком з іншими словами (в межах словосполучень і речень)</p>	<p>Учень/учениця: <i>ділить</i> на групи слова, які відповідають на питання різних частин мови (серед них числівників, прислівників (<i>без уживання терміна</i>), які розрізняються за родом, числом (іменники, прикметники), стоять у формі того чи іншого часу (дієслова); <i>будує</i> сполучення зі слів, що є різними частинами мови, використовуючи службові слова: <i>пішли до лісу; хлопчики і дівчатка;</i> <i>розрізняє</i> слова за родовими і видовими ознаками: птахи: <i>лелеки, зозулі, синиці, горобці;</i> дерева: <i>дуб, клен, яблуня, вишня;</i> кольори: <i>червоний, фіолетовий, зелений</i> тощо; <i>добирає</i> групи спільнокореневих слів, що належать до різних частин мови, <i>вводить</i> їх у словосполучення і речення (<i>дуб, дубовий, задубіти; сміх, смішний, усміхатися</i>)</p>	<p>Формування граматичних понять на основі формальних і смислових ознак мовних категорій.</p> <p>Формування абстрактного поняття про предмет і групи слів-назв предметів.</p> <p>Організація учбової діяльності на основі додання доступних для учнів труднощів.</p> <p>Активізація розумової діяльності учнів, привчання вникати в зміст виучуваного матеріалу.</p> <p>Конкретизація уявлень про власні і загальні назви, живі та неживі істоти.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів.</p> <p>Формування конкретних мовних фактів та їх узагальнення.</p> <p>Розвиток міцності знань, умінь і навичок.</p> <p>Упередження вербальності уявлень.</p>
Іменник (12 годин)		

<p>Загальне поняття (питання, значення, роль та зв'язок з іншими словами в реченні за допомогою закінчень та прийменників).</p> <p>Іменники, що означають назви істот (<i>хто?</i>), та іменники, які означають назви неістот (<i>що?</i>). Власні і загальні іменники. Велика буква у власних іменників.</p> <p>Формування поняття предметності на прикладах іменників, які означають опредмечені якості, дії.</p> <p>Вживання іменників у прямому і переносному значеннях.</p> <p>Рід іменників: чоловічий, жіночий, середній. Віднесення слова до одного з родів.</p> <p>Змінювання іменників за числами (однина і множина).</p> <p>Практичне ознайомлення з відмінками іменника (назви відмінків, відмінкові питання).</p> <p>Спостереження за змінюванням іменників за відмінками.</p> <p>Спостереження за влучним уживанням іменників-синонімів, іменників-антонімів у тексті, розмірковування про їх роль. Вибір із даних слів тих, що найбільше відповідають меті й типу висловлювання. Вправи на заміну в тексті недоречних лексичних повторів</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>має уявлення про іменник як частину мови; <i>впізнає</i> в тексті й <i>самостійно добирає</i> іменники; <i>ставить</i> питання до іменників, що належать до різних родів; <i>будує</i> сполучення іменників з іншими словами, використовуючи для зв'язку закінчення і прийменники; правильно <i>ставить</i> до них питання; <i>розрізняє</i> власні і загальні іменники, <i>добирає</i> відповідні приклади; <i>вживає</i> в письмових текстах власні іменники з великою буквою; <i>відносить</i> до іменників за поставленим питанням <i>що?</i> опредмечені якості, дії (<i>зелень, добро, плавання, напис</i>); <i>розрізняє і пояснює</i> у процесі навчальної роботи іменники у прямому і переносному значеннях</p> <p><i>визначає</i> рід іменників, <i>ставить</i> питання і <i>відносить</i> іменник до одного з родів;</p> <p><i>змінює</i> іменники за числами; <i>визначає</i> число іменників;</p> <p><i>знає</i> назви відмінків і відмінкові питання; <i>змінює</i> іменники різних родів за відмінками з орієнтуванням на зразок, навчальну таблицю; <i>добирає</i> найуживаніші (1—3) синоніми та антонім до кожного із заданих іменників; <i>вживає</i> синоніми й антоніми в усних і письмових висловлюваннях; <i>бере участь</i> в удосконаленні навчальних і власних текстів за допомогою синонімів</p>	<p>Формування розуміння зв'язку між змістом і формою слова.</p> <p>Навчання учнів (практично) правильно зв'язувати іменники з іншими словами, відповідно до змісту речення вживати потрібні форми іменників.</p> <p>Формування логічного уявлення про органічний і неорганічний світ.</p> <p>Розвиток логічного мислення і мовлення.</p> <p>Формування в учнів розуміння абстрактного значення загальних іменників, які не можна сприйняти органами чуттів (<i>простір, час, аналіз, ганьба, радість</i> та ін.).</p> <p>Формування орфографічних навичок.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів загальними назвами.</p> <p>Формування в учнів понять одиничності та множинності.</p> <p>Уточнення конкретності та абстрактності іменників в однині (<i>Україна, Іван, молоко, глибина, старість, сівба, товариство</i> тощо).</p> <p>Упорядкування граматичної організації висловлювання.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів іменниками-синонімами й антонімами.</p> <p>Розвиток образного зв'язного усного і писемного мовлення.</p>
---	---	---

Прикметник (12 годин)		
<p>Загальне поняття (питання, значення, роль у реченні).</p> <p>Встановлення зв'язку прикметників з іменниками за допомогою питань від іменника до прикметника.</p> <p>Вживання прикметників у прямому і переносному значеннях.</p> <p>Прикметники-синоніми, прикметники-антоніми. Використання їх у зв'язних висловлюваннях.</p> <p>Спостереження за вживанням прикметників у загадках.</p> <p>Вибір з-поміж поданих прикметників тих, що найточніше характеризують персонажів, події, явища.</p> <p>Спостереження за влучним уживанням прикметників у тексті, зокрема в описах, розмірковування над тим, з якою метою вони дібрані автором.</p> <p>Спостереження за вживанням прикметників у загадках.</p> <p>Вибір з-поміж поданих прикметників тих, що найточніше характеризують персонажів, події, явища.</p> <p>Змінювання прикметників за родами у сполученні з іменниками. Родові закінчення прикметників: <i>-ий, -ій, -а, -я, -е, -є</i>. Розпізнавання форм прикметників за родовими закінченнями та іменниками, від яких залежать прикметники.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>має уявлення про прикметник як частину мови; <i>впізнає</i> прикметники в реченні і тексті; <i>пояснює</i> роль прикметників у мові і мовленні; <i>будує</i> сполучення прикметників з іменниками; <i>встановлює</i> між ними граматичний зв'язок за допомогою питань (<i>нове пальто — пальто (яке?) нове; у новому пальті — у пальті (якому?) новому</i>); <i>пояснює</i> пряме і переносне значення прикметників у процесі виконання навчальних вправ;</p> <p><i>добирає</i> до поданих прикметників 1—3 синоніми та антонім; <i>використовує</i> їх в усному і писемному мовленні, зокрема в описах; <i>складає</i> прості загадки про предмети за допомогою прикметників, що характеризують предмети-відгадки;</p> <p><i>бере участь</i> у колективних навчальних вправах з удосконалення речень, текстів шляхом додавання (добору) прикметників до іменників;</p> <p><i>бере участь</i> у колективних навчальних вправах з удосконалення речень, текстів шляхом додавання (добору) прикметників до іменників;</p> <p><i>складає</i> прості загадки про предмети за допомогою прикметників, що характеризують предмети-відгадки;</p> <p><i>змінює прикметники</i> за родами; визначає рід прикметників за закінченням, поставленим питанням; за родом іменників, з якими вони зв'язані;</p>	<p>Розширення в учнів кола граматичних понять.</p> <p>Використання збережених аналізаторів для визначення якостей і властивостей предметів.</p> <p>Запобігання вербалізму уявлень про якості і властивості предметів і речей, явищ природи.</p> <p>Збагачення словникового запасу прикметниками прямого і переносного значення, синонімами та антонімами.</p> <p>Розвиток образного усного і писемного мовлення.</p> <p>Формування умінь розрізняти змістові відтінки слів, вжитих в текстах різних жанрів.</p> <p>Формування емоційно-оцінного розуміння близьких за значенням слів, їх багатозначності.</p> <p>Розвиток спостережливості та уваги до художніх засобів виразності, образності в текстах, які читаються.</p> <p>Розвиток змістовності, логічності, виразності, граматично правильної побудови переказу прочитаного, почутого, побаченого.</p> <p>Розвиток інтересу до самостійної творчої мовленнєвої діяльності з використанням різних зображувальних засобів рідної мови.</p> <p>Виховання звукової культури мовлення: корекція вимови слів, їх наголошування</p>

Змінювання прикметників за числами у сполученні з іменниками	змінює прикметники за числами у сполученні з іменниками; вводить їх у речення	відповідно до норм орфоепії української мови
Дієслово (16 годин)		
<p>Загальне поняття (питання, роль у реченні). Зв'язок дієслова з іменником у реченні.</p> <p>Вживання дієслів у переносному значенні. Спостереження за влучним добором дієслів автором тексту для змалювання подій, явищ. Вибір із даних дієслів тих, що найвиразніше передають думку, відповідають меті й типу висловлювання. Удосконалення висловлювань шляхом добору дієслівних синонімів. Час дієслова.</p> <p>Змінювання дієслів за часами. Розпізнавання часових форм дієслів у тексті. Використання їх у власних висловлюваннях.</p> <p>Правило написання не з дієсловами. Використання дієслів з не у монологічному та діалогічному мовленні</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>має уявлення про дієслово як частину мови; впізнає дієслова в реченні, тексті, ставить до них питання; пояснює їх значення у мові і мовленні; зв'язує з іменниками; добирає до поданого дієслова 1-3 синоніми, антонім; пояснює в навчальній роботі дієслова, вжиті у переносному значенні; бере участь у колективних навчальних вправах з удосконалення текстів шляхом добору дієслів-синонімів;</p> <p>розрізняє часові форми дієслова; ставить питання до дієслів різних часових форм; змінює дієслова за часами у формах доконаного і недоконаного виду (без уживання термінів) за допомогою питань: <i>що робить? що зробить? що зробив?</i></p> <p>розпізнає часові форми дієслів у тексті; вживає дієслова з не в усному і писемному мовленні, в різних ситуаціях спілкування (в суперечках, дискусіях, застереженнях, виправдовуваннях, порадах, повчаннях)</p>	<p>Розширення в учнів кола граматичних понять.</p> <p>Формування граматично правильної побудови речень.</p> <p>Закріплення умінь переказувати прочитане із заміною однієї особи на іншу, відповідно змінюючи форму дієслова.</p> <p>Розвиток граматично правильного зв'язного мовлення: уникання одноманітності у використанні дієслів з різним семантичним значенням.</p> <p>Розвиток монологічного і діалогічного мовлення: використання дієслів з часткою не в різних ситуаціях спілкування.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів дієсловами-синонімами й антонімами.</p> <p>Розвиток точного й влучного зв'язного мовлення.</p> <p>Конкретизація уявлень про різні форми словесного позначення станів людини, руху, мислення, мовлення тощо.</p> <p>Розвиток пізнавального інтересу до слова, його походження, до словотворення.</p>

7. Повторення вивченого за рік (4 години)		
Виконання навчальних і контрольних завдань	Учень/учениця: використовує здобуті протягом навчального року мовні знання і мовленнєві вміння у процесі виконання навчальних і контрольних завдань	Удосконалення самостійного усного і писемного мовлення. Формування прагнення до застосування отриманих знань у самостійних усних і письмових висловлюваннях.
8. Фонетика і графіка. Правопис (протягом навчального року)		
<p>Українська абетка (алфавіт). Букви на позначення голосних і приголосних звуків. Способи позначення м'якості приголосних на письмі.</p> <p>Робота з орфографічним та іншими навчальними словниками.</p> <p>Правопис слів із ненаголошеними голосними [е], [и] в корені слова, що перевіряються наголосом.</p> <p>Правопис слів із ненаголошеними [е], [и] в корені слова</p> <p>Правопис слів із дзвінками приголосними в кінці слова та складу перед глухими.</p> <p>Правопис слів із дзвінками і глухими приголосними, що піддаються уподібненню за дзвінкістю-глухістю.</p> <p>Правопис префіксів <i>роз-</i>, <i>без-</i>, <i>з-</i> (<i>-</i>). Вживання апострофа після префіксів на приголосний перед буквами <i>я, ю, є, ї</i>.</p> <p>Правила переносу слів із префіксами та з апострофом після префіксів. Подвоєння</p>	<p>Учень/учениця: <i>відтворює</i> усно український алфавіт; <i>називає</i> букви на позначення голосних і приголосних звуків, парних дзвінких і глухих приголосних; <i>правильно називає</i> всі літери; <i>розташовує</i> слова за алфавітом, орієнтуючись на другу літеру; <i>користується</i> орфографічним та іншими навчальними словниками (тлумачним, перекладним та ін.); <i>застосовує</i> правила перевірки написання слів із ненаголошеними голосними [е], [и] в корені, що перевіряються наголосом; <i>користується</i> орфографічним словником для перевірки написання слів із ненаголошеними [е], [и], що не перевіряються наголосом; <i>тише</i> слова із дзвінками приголосними в кінці слова і складу перед глухими відповідно до літературної вимови; <i>застосовує</i> правило перевірки букв на позначення дзвінких і глухих звуків, що піддаються уподібненню (<i>молотьба, просьба, легко, нігті</i>); <i>дотримується</i> правил правопису префіксів</p>	<p>Розвиток чуттєвої основи письма (слуху, зору, кінестезій, моторики).</p> <p>Розвиток координованості рухів руки під час письма.</p> <p>Розвиток просторової орієнтації на парті, в зошиті, на дошці.</p> <p>Удосконалення дрібних рухів пальців руки, моторики в цілому.</p> <p>Формування навички самоконтролю рухових дій в процесі письма.</p> <p>Розвиток навичок аналізу форми букви за елементами.</p> <p>Диференційований та індивідуальний підхід до удосконалення графічних навичок письма учнів у зошиті та на дошці.</p> <p>Виправлення та поступове подолання недоліків письма учнів.</p> <p>Формування культури записів та оформлення письмових робіт і зошиті.</p> <p>Виховання самостійності, охайності письма, наполегливості у виконанні</p>

<p>приголосних на межі префікса і кореня, кореня і суфікса. Правило переносу слів із подвоєними буквами.</p> <p>Велика буква у власних іменниках. Правило написання не з дієсловами. Розділові знаки в кінці речень.</p> <p>Звертання. Розділові знаки при них.</p> <p>Списування навчальних друкованих і рукописних текстів із дотриманням правил оформлення письмових робіт.</p> <p>Письмо під диктування: навчальні диктанти, матеріалом для яких є слова, речення, тексти. Контрольний диктант.</p> <p>Слова, значення, вимову і написання яких учні мають запам'ятати: абрикос, адреса, айстра, автомобіль, агроном, акваріум, апельсин, апетит, асфальт, банкір, бензин, бетон, бібліотека, велосипед, верблюд, вогнище, вокзал, горизонт, гриміти, грім, депутат, дециметр, директор, електрика, кипіти, кишеня, колектив, комбайн, комбайнер і комбайнер, комп'ютер, коридор, космонавт, криниця, кукурудза, метал, минулий, очерет, пиріг, президент, пишениця, радіо, сантиметр, секунда, спасибі, тривога, фермер, хвилина, черемха, черешня (49 слів)</p>	<p>роз-, без-, з- (с-), вживання апострофа після префіксів на приголосний звук, пере- носу слів із префіксами, з апострофом після префіксів; <i>правильно записує</i> слова зі збігом однакових приголосних звуків на межі морфем (<i>беззахисний, осінній</i>) та <i>переносить</i> їх із рядка в рядок; <i>записує</i> власні іменники з великої букви; <i>пише</i> окремо не з дієсловами; <i>дотримується</i> правил вживання розділових знаків у кінці речень, різних за метою висловлювання та інтонацією; <i>виділяє</i> на комою, знаком оклику; <i>стискує</i> текст із підручника, робочого зошита обсягом 50—70 слів із дотриманням правил правопису і каліграфії; <i>звіряє</i> записане зі зразком; <i>виправляє</i> допущені помилки; <i>записує</i> під диктування текст (50-70 слів), складений зі слів, що пишуться за фонетичним принципом, за правилами, вивченими в 1-3 класах і визначеними програмою для самостійного застосування, а також слів, визначених програмою для запам'ятовування</p>	<p>завдань учителя і виправлення власних помилок.</p> <p>Розвиток чуттєвої основи письма рельєфно-крапковим шрифтом (слуху, дотику, кінестезій, моторики руки).</p> <p>Розвиток просторового орієнтування на парті, в приладі для письма.</p> <p>Удосконалення дотикової чутливості пальців обох рук.</p> <p>Формування навичок самоконтролю, умінь самостійно виправляти неправильно витиснену букву.</p> <p>Розвиток аналітико-синтетичної діяльності під час наколювання дзеркальних букв.</p> <p>Попередження помилок письма (переколів, недоколів, змішування місця крапок тощо).</p>
<p>9. Графічні навички письма. Техніка письма. Культура оформлення письмових робіт (протягом року)</p>		

<p>Для учнів зі зниженим зором Закріплення гігієнічних правил письма, засвоєних в 2 класі.</p> <p>Закріплення письма великих і малих букв у порядку ускладнення їх форми; дотримання належної висоти, ширини, довжини частин букв; вживання пунктуаційних знаків.</p>	<p>Учень-учениця: <i>самостійно контролює</i> виконання гігієнічних та технічних правил письма; <i>дотримується</i> під час письма правил посадки за столом (партою), розташування зошита для письма на парті, користування ним під час записів та ін.; <i>більш плавно здійснює рухи та координує</i> їх під час письма у рядку; <i>правильно розташовує</i> записи на просторі сторінки зошита; <i>правильно пише</i> рядкові та великі букви, дотримуючись належної форми;</p>	<p>Розвиток чуттєвої основи письма (слуху, зору, кінестезій, моторики). Розвиток координованості рухів руки під час письма. Розвиток просторової орієнтації на парті, в зошиті, на дошці. Удосконалення дрібних рухів пальців руки, моторики в цілому. Формування навички самоконтролю рухових дій в процесі письма. Розвиток навичок аналізу форми букви за елементами.</p>
--	--	--

<p>Удосконалення навички безвідривного поєднання елементів рядкових літер (<i>н, р, ф</i>) у написанні складів і слів. Поступове прискорення швидкості письма.</p> <p>Поступовий перехід до письма у сітці в одну лінію.</p> <p>Оформлення письмових робіт. Користування умовними позначеннями та лініями в процесі вивчення мовних явищ.</p> <p>Письмо на дошці</p> <p>Для сліпих учнів Закріплення гігієнічних правил письма: правильно сидіти за партою, користуватися приладом для письма шрифтом Брайля, грифелем, контролювати процес власного письма. Вироблення стереотипності рухів обох рук під час письма.</p> <p>Прискорення швидкості рельєфно-крапкового письма. Подальший розвиток техніки списування шрифтом Брайля з підручника.</p>	<p><i>безвідривно поєднує</i> елементи рядкових букв під час написання слів; <i>прискорює</i> темп письма в міру своїх індивідуальних можливостей;</p> <p>правильно, акуратно <i>оформляє</i> письмову роботу в сітці зошита в одну лінію; <i>підкреслює</i> умовними лініями частини мови, умовно <i>позначає</i> в слові морфеми, <i>будує</i> графічні схеми слів і синтаксичної структури речень; <i>дотримується</i> правил письма на дошці: паралельності рядків, однакової висоти літер; тримає крейду трьома пальцями</p> <p>Учень-учениця: <i>самостійно контролює</i> виконання гігієнічних та технічних правил письма в приладі;</p> <p><i>пише</i> справа наліво, дотримуючись дзеркального способу наколювання букв; <i>контролює</i> пальцями лівої руки рухи грифеля всередині клітинки і вздовж рядка; поступово <i>прискорює</i> темп письма шрифтом Брайля в міру своїх індивідуальних можливостей; <i>списує</i> з підручника різні тексти, дотримуючись відповідних правил списування; <i>користується</i> умовними позначеннями вчителя тих помилок, яких припускається;</p>	<p>Диференційований та індивідуальний підхід до удосконалення графічних навичок письма учнів у зошиті та на дошці. Виправлення та поступове подолання недоліків письма учнів. Формування культури записів та оформлення письмових робіт і зошитів. Виховання самостійності, охайності письма, наполегливості у виконанні завдань учителя і виправлення власних помилок.</p> <p>Розвиток чуттєвої основи письма рельєфно-крапковим шрифтом (слуху, дотику, кінестезій, моторики руки). Розвиток просторового орієнтування на парті, в приладі для письма. Удосконалення дотикової чутливості пальців обох рук. Формування навичок самоконтролю, умінь самостійно виправляти неправильно витиснену букву. Розвиток аналітико-синтетичної діяльності під час наколювання дзеркальних букв. Попередження помилок письма (переколів, недоколів, змішування місця</p>
--	--	---

<p>Навчання плоского письма Повторення букв плоскодрукованого шрифту за системою Геболяда.</p> <p>Вивчення плоского рукописного шрифту. Зображення елементів букв.</p> <p>Письмо рукописних рядкових і великих букв у порядку ускладнення їх накреслення у наступній послідовності:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) и, ш, г, п, т, й, і, ї; 2) р, у, л, м, ц, щ, ь; 3) о, а, ю, ф, д, я, б; 4) с, є, е, г, ч, в; 5) х, ж, з, к; <p>– великі букви:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) И, Ш, Ц, Щ, І, Ї, Ч, Л, М, А; 2) О, С, Є, З, Х, Е, Я; 3) Ж, У, Н, К, Ю, Р, В, Ф; 4) Г, Ї, П, Т, Б, Д. 	<p>Учень-учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> – впізнає і знаходить серед інших букви плоскодрукованого шрифту, які зображено рельєфно на спеціальній таблиці або виготовлено з дроту, у вигляді аплікацій; – друкує букви і слова у приладі Геболяда зліва направо, користуючись прямокутником з 9 крапками; – сприймає на дотик і записує паличку пряму, із заокругленням вниз і вгору, кружечок, овал, півовал; – пише рядкові і великі букви плоским шрифтом за зразком, по пам'яті; – розпізнає на дотик рукописні букви плоскодрукованого шрифту; – записує друкованим і рукописним шрифтом за системою Геболяда вивчені букви, склади та прості слова з них, невеликі речення (з 2-3 слів). 	<p>крапок тощо).</p> <p>Розвиток уваги, спостережливості, пам'яті, дотикової чутливості.</p> <p>Формування уявлень про різницю кількості крапок в клітинках шрифтом Брайля (6) і системи письма за Геболем (9).</p> <p>Виховання правил письма за системою Геболяда.</p> <p>Формування техніки письма за системою Геболяда.</p> <p>Удосконалення дрібної моторики та гнучкості пальців, рухів різної амплітуди руки під час письма.</p> <p>Розвиток уваги і слухової пам'яті, слухового сприймання.</p> <p>Розвиток дотикового сприймання.</p> <p>Розвиток просторового орієнтування.</p> <p>Удосконалення фонематичних уявлень, звукового аналізу слів.</p> <p>Диференціація фонем, подібних за акустико-артикуляційними ознаками, розрізнення окремих елементів у складних звукових комплексах.</p> <p>Попередження аграматизмів у писемному мовленні учнів.</p> <p>Виховання самостійності виконання навчальних завдань.</p>
--	--	---

III. Соціокультурна змістова лінія

1. Тематичні групи слів, що називають державу, її столицю, державну символіку, реалії життя народу (протягом року)

<p>Держава Україна, її столиця.</p> <p>Характерні особливості державних символів України.</p> <p>Рідний край: місце розташування на території України (Закарпаття, Буковина, Крим та ін.), природа, вулиці і майдани, пам'ятні місця.</p> <p>Національні символи України — верба, калина, вишитий рушник, вишиванка, писанка та ін.</p> <p>Історичне минуле України доби Київської Русі.</p> <p>Відомі люди України минулого і сьогодення</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>знає і розповідає</i> про походження назви держави і її столиці;</p> <p><i>описує</i> усно Прапор і Герб України; <i>знає напам'ять</i> Державний гімн; <i>розповідає</i> усно про рідний край, його природу;</p> <p><i>записує</i> власні назви рідного міста чи села (назви вулиць, майдану, річки тощо); <i>записує</i> свою домашню адресу; <i>розповідає</i> про українські національні символи (верба, калина, вишитий рушник, вишиванка, писанка та ін.);</p> <p><i>знає і розповідає</i> про Київську Русь, найвідоміших її князів (Ярослава Мудрого, Володимира Великого, княгиню Ольгу та ін.);</p> <p><i>знає</i> імена окремих найвідоміших українських письменників, поетів, художників та ін.</p>	
---	--	--

2. Фольклорні твори великої і малої форм (протягом року)

<p>Читання й інсценування уривків із українських народних казок, визначення позитивних і негативних персонажів, головної думки казки.</p> <p>Відгадування, вивчення і складання загадок.</p> <p>Вивчення дитячих пісень, колискових, колядок, щедрівок, посівалок, ознайомлення з особливостями їх уживання. Ознайомлення з народними прикметами.</p> <p>Читання й аналіз доступних народних приказок</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>Вивчення дитячих пісень, колискових, колядок, щедрівок, посівалок, ознайомлення з особливостями їх уживання. Ознайомлення з народними прикметами.</p> <p><i>виразно читає, розповідає і бере участь</i> в інсценуванні українських народних казок; визначає позитивних і негативних персонажів, головну думку казки; <i>відгадує</i> доступні загадки, <i>знає напам'ять</i> окремі з них; <i>робить</i> спроби самостійно складати найпростіші загадки про конкретні предмети, називаючи їх</p>	
---	--	--

	ознаки; <i>знає напам'ять</i> дитячі пісні, колискові, колядки, щедрівки, посівалки і <i>використовує</i> їх під час дозвілля, ігор, свят; <i>знає і пояснює</i> найпоширеніші народні прикмети; <i>пояснює</i> значення найпрозоріших народних приказок, <i>використовує</i> їх у власному мовленні	
3. Особливості національного мовленнєвого етикету. Правила мовленнєвої поведінки під час спілкування (протягом року)		
<p>Ознайомлення з українськими формулами мовленнєвого етикету розмовного стилю. Використання українських формул мовленнєвого етикету з урахуванням віку і статусу особи, з якою відбувається спілкування.</p> <p>Ознайомлення з дотриманням правил етикету у громадських місцях</p>	<p>Учень/учениця: <i>знає і доцільно вживає</i> українські формули мовленнєвого етикету розмовного стилю; <i>знає, свідомо вживає і правильно записує</i> відповідні українські формули мовленнєвого етикету вітання, прощання, прохання, вибачення, запрошення у спілкуванні з людьми різного віку, статусу, родинних стосунків тощо;</p> <p><i>знає і дотримується</i> правил етикету у громадських місцях</p>	
4. Соціальні ролі (протягом року)		
<p>Ставлення до членів сім'</p> <p>Стосунки у школі.</p> <p>Правила етикетної поведінки у громадських місцях (кінотеатрі, музеї, поліклініці, на шкільному святі).</p> <p>Правила поведінки на природі. Ставлення до природи</p>	<p>Учень/учениця: <i>уникає</i> конфліктних ситуацій зі старшими і молодшими членами родини; <i>прагне допомагати</i> своїм рідним; <i>радіє</i> успіхам і <i>співпереживає</i> невдачі однокласників; <i>бере участь</i> у класних і шкільних заходах; <i>ставиться</i> з повагою до вчителів, технічного персоналу школи;</p> <p><i>дотримується</i> правил етикетної поведінки в кінотеатрі, музеї, поліклініці, на шкільному святі; <i>використовує</i> відповідні формули мовленнєвого етикету; <i>цікавиться</i> рослинним і</p>	

	тваринним світом; <i>турбується</i> про природу рідного краю (допомагає птахам узимку тощо); <i>поводиться</i> на природі так, щоб не завдавати їй шкоди	
IV. Діяльнісна змістова лінія		
1. Формування навчально-організаційних умінь і навичок (протягом року)		
Організація робочого місця. Організація навчальної діяльності. Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу	Учень/учениця: <i>самостійно і своєчасно готується до уроку; підтримує порядок на робочому місці; визначає під керівництвом учителя мету навчальної діяльності; орієнтується у тривалості часу, відведеному на виконання різних видів завдань; планує послідовність виконання завдання; дотримується встановленого порядку під час виконання самостійних завдань; виконує всі настанови вчителя; слухає й аналізує відповіді однокласників; співпрацює з ними у парі, у невеликій групі</i>	
2. Формування навчально-інформаційних умінь і навичок (протягом року)		
Робота з підручником. Користування додатковими навчальними посібниками. Спілкування у процесі навчання	Учень/учениця: <i>орієнтується в методичному апараті підручника (у змістовому навантаженні основних позначень); знаходить потрібний за змістом матеріал; працює з дидактичним, роздатковим матеріалом, у зошитах із друкованою основою; користується навчальними словниками; говорить у належному темпі, з відповідною</i>	

	інтонацією; <i>виділяє</i> нові факти, розпізнає невідоме; <i>відтворює</i> послідовність подій; <i>встановлює</i> причиново-наслідкові зв'язки у змісті прослуханого чи прочитаного тексту; <i>ставить</i> запитання до тексту, до пояснення вчителя, однокласникам під час опитування; <i>переказує</i> прочитане; <i>зв'язно й послідовно описує</i> побачене, почуте; <i>висловлює</i> власні міркування на доступні теми	
3. Формування навчально-інтелектуальних і творчих умінь та навичок (протягом року)		
Виконання мисленнєвих операцій. Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових умовах (обставинах)	Учень/учениця: <i>виділяє</i> у предметах, мовних одиницях істотні ознаки, <i>розрізняє</i> серед них головні і другорядні; <i>порівнює</i> предмети, мовні одиниці за різними ознаками; <i>робить</i> висновок-узагальнення з допомогою вчителя; <i>добирає факти</i> , які підтверджують висловлену думку або суперечать їй; <i>застосовує</i> мисленнєві операції, мовні знання і мовленнєві вміння у творчих завданнях	
4. Формування контрольно-оцінювальних умінь і навичок (протягом року)		
Перевірка і самоперевірка усних висловлювань і письмових робіт. Оцінювання результатів навчання	Учень/учениця: <i>контролює</i> послідовність виконання завдання та його проміжні результати; <i>використовує</i> засвоєні способи перевірки орфограм; <i>знаходить і виправляє</i> орфографічні та	

	пунктуаційні помилки; <i>перевіряє</i> результати навчання, застосовуючи алгоритми й пам'ятки; <i>висловлює</i> оцінні судження щодо якості усної відповіді, письмової роботи власної та однокласників.	
	<p>На кінець навчального року учень: уважно <i>слухає і розуміє</i> після одного прослуховування текст, звучання якого триває 2-3 хв.; <i>створює діалог</i> за словесно описаною вчителем комунікативною ситуацією, за малюнком ситуативного змісту (для слабозорих дітей), ініціюючи 4-5 реплік; усно <i>переказує</i> прослуханий текст обсягом 180-280 слів, тривалість звучання якого становить 2-3 хв.; <i>складає</i> невеликі за обсягом (з 5-6 речень) твори-розповіді на близькі теми з власного життя та навчання, описи знайомих предметів і явищ; <i>упорядковує і записує</i> деформований текст; <i>розрізняє</i> типи зв'язного мовлення: розповідь, опис, міркування; <i>добирає</i> до тексту відповідний темі заголовок; <i>знає</i> місце в тексті зачину, основної частини, кінцівки; <i>поділяє</i> текст на частини за поданим планом; <i>пов'язує</i> в тексті речення за допомогою вивчених способів зв'язку; <i>списує</i> текст (обсягом до 30 слів) з підручника; <i>знає і застосовує</i> під час письма вивчені правила правопису; <i>пише під диктовку</i> текст обсягом 40-50 слів,</p>	<p>На кінець навчального року учень: <i>використовує</i> всі збережені аналізатори для сприймання й усвідомлення граматичного матеріалу; <i>здійснює</i> з допомогою вчителя, аналіз, співставлення, узагальнення, класифікацію мовних одиниць, граматичних понять і категорій; <i>чітко вимовляє</i> під час усного мовлення всі звуки, орфоепічно правильно – слова українською мовою; <i>висловлюється</i> змістовно, логічно послідовно, виразно, вживаючи вивчені граматичні категорії, слова-синоніми та антоніми, слова в прямому і переносному значеннях з різних частин мови; <i>орієнтується</i> в зошиті, приладі для письма шрифтом Брайля, в підручнику з української мови, в довідковій літературі; <i>активно спілкується</i> з однокласниками, бере участь у бесідах, ініціюючи відповідні репліки; <i>виявляє</i> творчу активність і самостійність в різних видах творчих робіт; <i>виявляє інтерес</i> до рідної мови, до походження слова, словотворення; <i>користується</i> при потребі плоско-</p>

	<p>дотримуючись вивчених правил правопису та оформлення роботи;</p> <p>самостійно <i>перевіряє та виправляє</i> виявлені помилки;</p> <p><i>розрізняє</i> голосні і приголосні звуки, тверді і пом'якшені, дзвінки та глухі приголосні;</p> <p><i>розташовує</i> слова за алфавітом, орієнтуючись на першу і другу літеру;</p> <p><i>користується</i> при необхідності орфографічним словником;</p> <p><i>визначає</i> наголос в словах, <i>розрізняє</i> склади наголошені і ненаголошені;</p> <p><i>виконує</i> морфологічний розбір простих за будовою слів</p> <p><i>розрізняє</i> вивчені частини мови за питаннями, на які вони відповідають;</p> <p><i>проводить розбір</i> речень за членами (підмет, присудок, другорядні члени без поділу на види) і частинами мови;</p> <p><i>встановлює</i> за питаннями зв'язок слів у реченні;</p> <p><i>розрізняє</i> на слух і на письмі розповідне, питальне, спонукальне речення;</p> <p><i>складає і записує</i> різні за метою висловлювання і за інтонацією речення;</p> <p><i>об'єднує</i> два простих речення в складне;</p> <p><i>впізнає</i> букви плоскодруківаного рукописного шрифту, пише друкованим і рукописним шрифтом за системою Гебольда букви і слова, друкованим шрифтом – короткі речення.</p>	<p>друкованим шрифтом (сліпий учень);</p> <p><i>використовує</i> до різних видів граматичних завдань дидактичний матеріал: готові й самостійно складені таблиці і схеми (рельєфні і плоско-друковані);</p> <p><i>виявляє</i> наполегливість у виконанні граматичних завдань, завдань вчителя, допитливість, розуміння краси рідної мови та прагнення спілкуватися нею.</p>
--	--	--

4 КЛАС

119 годин

(I семестр — 3 години на тиждень; II семестр — 2 години на тиждень)

У 4 класі завершується вивчення початкового курсу української мови. Учні мають не тільки здобути нові знання, уміння і навички в роботі над текстом, із граматики, фонетики, правопису та розвитку мовлення, а й систематизувати відомості з різних розділів мови, узагальнити і закріпити опрацьоване в 1-3 класах. Адже знання і мовленнєві вміння, набуті молодшими школярами в початкових класах, стануть основою для вивчення систематичного курсу рідної мови в основній і старшій структурних ланках загальноосвітньої школи.

Структурування курсу здійснено за принципом змістового узагальнення.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи та очікувані результати
I. Мовленнєва змістова лінія		
1. Аудіювання — слухання-розуміння усного мовлення (протягом року)		
<p>Мова як засіб спілкування і пізнання.</p> <p>Сприймання на слух текстів різних стилів, жанрів і типів, які містять не тільки прості речення, а й ускладнені однорідними членами, порівняльними зворотами та складні.</p> <p>Робота над усвідомленням фактичного змісту тексту. Запам'ятовування послідовності подій, встановлення причиново-наслідкових зв'язків, визначення виражальних засобів мови у прослуханому висловлюванні.</p> <p>Висловлювання власних думок з приводу почутого. Опрацювання навчальних інструкцій</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>розуміє</i> з одного прослуховування художній чи науково-популярний текст, час звучання якого триває до 4 хвилин (220—300 слів);</p> <p><i>висловлюється</i> з приводу змісту прослуханого;</p> <p><i>виявляє</i> у сприйнятих на слух текстах образні і влучні вислови, коментує їх;</p> <p><i>визначає</i> тему й основну думку почутого висловлювання, причиново-наслідкові зв'язки;</p> <p><i>виявляє</i> своє ставлення до дійових осіб, їхніх вчинків; <i>пов'язує, зіставляє</i> почуте із власними спостереженнями, життєвим досвідом;</p> <p><i>виконує</i> усні інструкції і настанови вчителя щодо навчальних завдань</p>	<p>Розвиток слухового сприймання і словесно-логічного запам'ятовування.</p> <p>Стимулювання пізнавальної активності в процесі виконання граматичних завдань.</p> <p>Організація закріплення знань і уявлень з опорою на наочно-образну основу.</p> <p>Розвиток аналітичної діяльності.</p> <p>Розвиток навичок групування мовних одиниць за певною ознакою.</p> <p>Привчання перевіряти правильність власних дій.</p> <p>Розвиток усвідомленого</p>

		<p>розуміння фактичного змісту прослуханого.</p> <p>Розвиток емоційно забарвленого, виразного усного мовлення.</p> <p>Збагачення активного словника Емоційно насиченою образною лексикою.</p> <p>Розвиток творчої уяви.</p> <p>Розвиток словесно-логічного мислення.</p> <p>Упередження вербалізму уявлень.</p> <p>Стимулювання інтонаційно виразного усного мовлення.</p>
2. Говоріння (протягом року)		
<p>Регулювання дихання, силу голосу, темп мовлення.</p> <p>Читання напам'ять віршових і прозових текстів.</p> <p>Відтворення, розігрування діалогу із прослуханого або прочитаного твору. Складання діалогу за малюнком, описаною ситуацією— з опорою на допоміжні матеріали і без них.</p> <p>Дотримання правил мовленнєвого етикету, культури спілкування. Переказ (детальний або вибіркового) тексту з опорою на даний або колективно складений план, опорні сполучення слів, а також без опори на допоміжні матеріали. Переказ епізоду із переглянутого фільму, розповіді, почуті в позаурочний час від близьких, знайомих.</p> <p>Висловлення своєї думки про предмет почутого, обґрунтування її, доповнення тексту на основі</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>регулює</i> дихання, силу голосу, темп мовлення залежно від ситуації мовлення і спілкування; <i>читає</i> напам'ять вірші, прозові твори, вивчені протягом навчального року; <i>бере</i> участь у відтворенні, розігруванні навчального діалогу, створенні діалогу на задану тему, за ілюстрацією (з 5-6 реплік для двох учасників без урахування етикетних реплік початку і завершення діалогу) — одним із учасників діалогу може бути вчитель; <i>дотримується</i> правил етикету, культури спілкування; <i>усно переказує</i> текст (детально або вибірково), що належить до художнього або науково-</p>	<p>Удосконалення звукової культури мовлення, інтонації мовлення.</p> <p>Розвиток пам'яті, запам'ятовування</p> <p>Удосконалення навичок відтворення змісту почутого і прочитаного.</p> <p>Розвиток діалогічного мовлення.</p> <p>Розвиток творчого ставлення до власного мовлення, мовлення інших осіб.</p> <p>Виховання культури</p>

<p>особистого життєвого досвіду (використовуються тексти— розповіді, описи, міркування).</p> <p>Повторення зразка зв'язного висловлювання, даного вчителем, внесення деяких доповнень, змін до тексту.</p> <p>Складання зв'язного висловлювання (розповідь, опис, міркування) за малюнком, описаною ситуацією, з опорою на допоміжні матеріали (поданий зачин або кінець, опорні сполучення слів, даний або колективно складений план та ін.). Вираження свого ставлення до предмета висловлювання.</p> <p>Оцінювання (з <i>допомогою вчителя</i>) сприйнятого діалогу або зв'язного висловлювання, відзначення в ньому достоїнств, пропозиції щодо доопрацювання, удосконалення</p>	<p>популярного стилю і одного з типів мовлення (розповідь, опис, міркування) — обсяг початкового матеріалу 70—100 слів;</p> <p><i>висловлює</i> власну думку про предмети, події, явища, почуті в розповіді, з переглянутого фільму, з приводу почутого; <i>доповнює</i> почуте власними спостереженнями;</p> <p><i>повторює</i> зразок короткого висловлювання (до 5 речень), поданого вчителем, вносить свої доповнення, продовження;</p> <p><i>будує</i> самостійне зв'язне висловлювання (усний твір типу розповіді, опису або міркування) - за спостереженнями в навколишньому, ілюстрацією, поданим зачином або кінцівкою, за опорними словами, за поданим або колективно складеним планом (час звучання до 3 хвилин); <i>використовує</i> виражальні засоби мови; виражає своє ставлення до висловлюваного;</p> <p><i>дає</i> загальну оцінку почутому діалогу або розповіді, опису чи міркуванню; <i>пропонує</i>, як можна його вдосконалити або доповнити</p>	<p>спілкування, закріплення правил мовленнєвого етикету.</p> <p>Розвиток власного оцінного ставлення до фактів і подій, вчинків персонажів з прочитаних і прослуханих творів та інших людей.</p> <p>.Становлення самостійного зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток умінь удосконалювати власне висловлювання за змістом, точністю і влучністю вжитих слів, граматично будовою речень і композиційною будовою текстів різних типів.</p> <p>Удосконалення оцінних суджень, узагальнень, висновків.</p> <p>Розвиток уважності до висловлювань інших осіб, чуття мови, її стилістики, влучності та образності.</p> <p>Розвиток елементарної редагувальної діяльності, оцінних суджень, навічок удосконалення почутих діалогів, висловлювань.</p>
3. Читання (протягом року)		
<p>Удосконалення навички миттєвого впізнавання найбільш уживаних слів із 4—7 букв, і сполучень коротких слів, складених із такої самої кількості знаків.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>миттєво</i> впізнає в тексті добре знайомі слова, словосполучення (у <i>нашій школі; уяви собі; кілька років; раптом хлопчик; українська мова</i></p>	<p>Удосконалення техніки читання текстів різних типів вголос і мовчки.</p>

<p>Розпізнавання окремих характерних ознак друкованого матеріалу: розрізнення очима в тексті з діалогом слів дійових осіб, виділених за допомогою тире або лапок, а також слів автора; розпізнавання з одного погляду кількості слів у реченні, складеному з 4—5 слів, зміни порядку слів у двох схожих реченнях невеликої довжини. Знаходження у книзі потрібних сторінок, параграфа, окремого оповідання тощо за змістом у кінці.</p> <p>Вправління в орієнтуванні у змісті опрацьованого тексту.</p> <p>Виявлення елементів опису, міркування у тексті розповідного типу.</p> <p>Читання вголос із дотриманням правильного вимовляння слів із тими особливостями вимови, над якими на уроках велась робота Інтенаційно правильне читання речень, різних за метою висловлювання, окличних речень</p> <p>Інтонування речень зі звертаннями, що стоять на початку, в середині, у кінці речення; речень з однорідними членами, в яких є узагальнювальні слова (за зразком, без уживання термінів).</p> <p>Читання мовчки речень (коротких абзаців), що відрізняються 1—2 словами. Усвідомлення різниці у значенні схожих, але не однакових речень. Вправління у виявленні з-поміж 2—3 речень того, що відповідає зазначеному вчителем змісту.</p> <p>Самостійне читання мовчки матеріалів, що мають комунікативне навантаження: більш поширені (порівняно з попереднім класом) інструкції до ігрових</p>	<p>тощо); <i>розпізнає</i> в тексті з побіжного погляду його окремі особливості: наявність діалогів, віршованих вставок, кількість абзаців на сторінці, кількість слів у невеликому (з 4-5 слів) реченні; <i>орієнтується</i> у змісті книжки: <i>легко відшукує</i> за змістом потрібний розділ, параграф, твір тощо; <i>орієнтується</i> в попередньо опрацьованому тексті; <i>знаходить</i> протягом 0,5-1 секунди у тексті зазначені вчителем елементи змісту під час виконання завдань із вибіркового читання (місце, час, причину дії, вчинки дійових осіб тощо); елемент опису, міркування у розповідному тексті;</p> <p><i>виразно, інтонаційно правильно читає</i> речення, різні за метою висловлювання, зі звертаннями, з однорідними членами з орієнтацією на загальний зміст та розділові знаки в середині і в кінці;</p> <p><i>робить</i> у процесі читання усвідомлені паузи, виділяє в тексті логічно значущі слова; використовує міміку, жести під час читання текстів, вивчених напам'ять; <i>помічає</i> і пояснює різницю в змісті прочитаних коротких абзаців, 2—3 речень, що відрізняються кількома словами (використовуються речення довші і порівняно важчі, ніж у 3 класі);</p> <p><i>читає вголос</i> наприкінці I семестру у темпі — 80-85 слів за хвилину; наприкінці II семестру у</p>	<p>Розвиток аналізу чого спостереження.</p> <p>Удосконалення навичок розпізнавання заданих характерних ознак друкованих матеріалів.</p> <p>Удосконалення орієнтувальної діяльності на матеріалі доступних книжок.</p> <p>Розвиток орфоепічно правильного літературного мовлення.</p> <p>Розвиток смислової здогадки.</p> <p>Становлення інтонаційно виразного читання і усного мовлення.</p> <p>Закріплення навичок читання текстів різного</p>
---	--	---

<p>і навчальних завдань. Самостійне читання мовчки тексту, що міститься у вправі підручника</p>	<p>темпі — 90-95 слів за хвилину; <i>читає</i> і розуміє інструктивні матеріали до виконання навчальних та ігрових завдань; <i>виконує</i> адекватні дії за навчальним текстом підручника</p>	<p>комунікативного призна- чення. Розвиток ділового мовлення. Розвиток діалогічного мовлення. Закріплення правил мовного етикету. Стимулювання вільного висловлювання власних думок. Формування правильного, усвідомленого читання текстів навчального характеру. Розвиток словесно-логічного запам'ятовування, самостійного застосування набутих знань.</p>
<p>4. Писемне мовлення (17 годин і протягом року)</p>		
<p>Складання і записування зв'язаних між собою речень, які описують зміст малюнка, частину інтер'єру класу, навчальну ситуацію на уроці тощо. Складання і записування запитань на задану тему та відповідей на запитання, поставлені однокласниками (вчителем). Робота з деформованим текстом: виділення відсутніх абзаців, переставляння частин тексту, вилучення речень, які не відповідають темі, додавання кінця (заключного речення), заміна недоречно повторюваних слів, забезпечення зв'язку між реченнями та абзацами тексту. Детальний та вибірковоий переказ (розповідний текст з</p>	<p>Учень/учениця: <i>складає і записує</i> 3-4 зв'язані між собою речення за змістом ілюстрації, навчальної ситуації, запропонованої вчителем; 3-4 запитання на задану тему, відповіді на запитання, поставлені однокласниками; <i>відновлює</i> деформований із навчальною метою текст, <i>удосконалює</i> його за настановами вчителя;</p>	<p>Удосконалення граматичної організації речень, застосування всіх відомих засобів зв'язку слів у реченні та речень між собою. Активізація інтонування реплік і запитань під час взаємодії з підручником, однокласниками. Формування змістовності, зв'язності писемного мовлення, його граматичної та композиційної організації.</p>

<p>елементами опису або міркування), за колективно і самостійно складеним планом, з опорою на допоміжні матеріали, дотримуючись тричастинної структури висловлювання.</p> <p>Самостійне складання письмового висловлювання типу розповіді, опису, міркування на добре відомі учням теми: про прочитаний твір, епізод переглянутого фільму, ситуації з життя класу або сім'ї та ін., використання виражальних засобів мови, виявлення свого ставлення до предмета висловлювання.</p> <p>Складання записки, яка містить пояснення якогось факту; привітання, запрошення, а також загадки, лічилки, казки.</p> <p>Обговорення своїх письмових робіт у парах, невеликих групах; відзначення позитивних сторін роботи, висловлення порад щодо їх доопрацювання.</p> <p>Удосконалення написаного</p>	<p><i>пише</i> переказ розповідного тексту з елементами опису або міркування (обсяг початкового тексту 70—100 слів) за колективно або самостійно складеним планом з опорою на допоміжні матеріали (подані зачин або кінцівку, ключові словосполучення та ін.) із дотриманням тричастинної структури висловлювання, використанням виражальних засобів мови;</p> <p><i>складає</i> самостійне письмове висловлювання (60—80 слів) типу розповіді, опису, міркування на добре знайомі учням теми: за прочитаним твором, епізодом з переглянутого фільму, ситуацією з життя класу, родини і т. ін.; використовує виражальні засоби мови; записує свою думку про предмет висловлювання;</p> <p><i>складає</i> записку з поясненням певного факту, привітання, запрошення, загадку, лічилку, коротку казку тощо з орієнтацією на читача;</p> <p><i>бере участь</i> в обговоренні письмових робіт (навчальних або учнівських) у парах, групах, <i>відзначає</i> позитивні сторони; <i>висловлює</i> поради щодо можливого удосконалення тексту, спираючись на пам'ятку, підготовлену вчителем; <i>удосконалює</i> письмовий текст</p>	<p>Становлення самостійного зв'язного, логічно послідовного писемного мовлення.</p> <p>Збагачення активного словникового запасу учнів.</p> <p>Попередження вербалізму уявлень про найближче оточення і довкілля.</p> <p>Розвиток в учнів звички обмірковувати свою думку.</p> <p>Подальший розвиток самостійного писемного мовлення.</p> <p>Удосконалення діалогового мовлення.</p> <p>Становлення самостійного оцінювання власних висловлювань та висловлювань інших учнів.</p> <p>Розвиток умінь редагувати (доопрацьовувати) написане самим учнем, уважно ставитися до робіт інших учнів.</p> <p>Подальший розвиток мовленнєвої і творчої</p>
<p>II. Мовна змістова лінія</p> <p>1. Мова і мовлення (3 години і протягом року)</p>		
<p>Мова - жива скарбниця історії народу. Неперервне поповнення словникового складу мови. Старі й нові слова в мові.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>пояснює</i> значення мови в житті народу; <i>упізнає</i> старі й нові слова в наукових і художніх</p>	<p>Виховання інтересу до історії українського народу до</p>

<p>Культура мовлення і спілкування в різних мовленнєвих ситуаціях</p>	<p>текстах;</p> <p><i>знає</i> основні ознаки культури усного і писемного мовлення; <i>володіє</i> лексичними засобами її вираження з огляду на ситуацію та учасників спілкування</p>	<p>походження укрїнського слова</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів, уточнення значення нових слів</p> <p>Виховання культури усного і писемного мовлення. .</p> <p>Формування комунікативних умінь.</p>
<p>2. Текст (9 годин і протягом року)</p>		
<p>Закріплення поняття про будову текстів різних типів. Тема і мета висловлювання. Заголовок.</p> <p>Визначення теми висловлювання у текстах-розповідях, описах, міркуваннях, формулювання основної думки.</p> <p>Знаходження та інтонаційне виділення у реченнях тексту (монологічного і діалогічного) слів, найважливіших для висловлення думки.</p> <p>Спостереження над засобами зв'язку речень у тексті. Лексичні засоби для зв'язку речень у тексті.</p> <p>Поділ тексту на частини, складання плану з допомогою вчителя та самостійно.</p> <p>Спостереження за роллю абзаців.</p> <p>Спостереження за особливостями змісту та побудови тексту-міркування: наявність певного твердження, доказів та висновків.</p> <p>Побудова тексту-міркування, добір переконливих доказів, формулювання висновку.</p> <p>Опис найпростіших трудових процесів, у яких можуть</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>знаходить</i> у тексті зачин, основну частину, кінцівку (завершення);</p> <p><i>самостійно формулює</i> тему і мету (основну думку) тексту;</p> <p><i>добирає</i> заголовок, який відповідає темі або основній думці тексту; <i>виявляє</i> в тексті слова, які містять важливі відомості тексту;</p> <p><i>зв'язує</i> два речення за допомогою особових займенників (<i>він, цей, такий</i> у різних родах і числах), слів <i>тоді, спочатку, потім, по-перше, по-друге, нарешті</i> тощо; <i>ділить</i> текст на частини за поданим планом і самостійно у процесі навчальної роботи;</p> <p><i>записує</i> кожен частину тексту з абзацу; <i>аналізує</i> в навчальній роботі тексти-міркування;</p> <p><i>виявляє</i> в текстах-міркуваннях твердження, доказ та висновок; <i>будує</i> в навчальній роботі тексти-міркування;</p> <p><i>бере участь</i> у їх удосконаленні; <i>аналізує</i> в навчальній роботі тексти-описи; <i>виявляє</i> слова, які характеризують істотні ознаки описуваних</p>	<p>Розвиток логічного мислення..</p> <p>Розвиток навичок аналітико-синтетичної діяльності.</p> <p>Становлення умінь встановлювати логічні зв'язки між змістом частин тексту.</p> <p>Формування навичок удосконалення текстів.</p> <p>Розширення уявлень про стиль різних текстів.</p> <p>Збагачення і уточнення лексики різних стилів.</p> <p>Розвиток аналітичного мислення, розумових операцій класифікації, узагальнення.</p> <p>Розвиток планувальної діяльності.</p> <p>Розвиток логічно послідовного зв'язного мовлення на основі плану, застосування різноманітних</p>

<p>брати участь самі учні.</p> <p>Складання художніх і науково-популярних описів. Вправи на порівняння художнього і науково-популярного описів.</p> <p>Вправляння у написанні замітки до стінгазети, листів (колективних та індивідуальних). Оформлення записів спостережень на екскурсії, у природі</p>	<p>предметів, явищ; <i>бере участь</i> у порівнянні однотемних текстів-описів художнього і науково-популярного стилів; <i>робить</i> спробу написати замітку до класної (шкільної) стінгазети;</p> <p><i>бере участь</i> у написанні колективного листа; <i>пише</i> особистий лист, адресований близькій людині, ровеснику тощо; веде письмові спостереження за природними явищами</p>	<p>засобів зв'язку між реченнями і частинами тексту. Удосконалення графічних навичок письма у слабозорих учнів, письма шрифтом Брайля в учнів сліпих.</p> <p>Виховання культури мовлення і спілкування.</p> <p>Стимулювання вільного, правильного висловлювання власних думок, вражень, спостережень, життєвого досвіду.</p>
3. Речення (8 годин і протягом року)		
<p>Повторення й узагальнення вивченого про види речень за метою висловлювання, про головні і другорядні члени речення. Встановлення зв'язку слів у реченнях: виділення головних і другорядних членів. Визначення, за допомогою чого зв'язуються слова (за допомогою закінчень і прийменників; тільки закінчень).</p> <p>Поширення речень словами та словосполученнями. Складання речень за зразком, за схемою. Відновлення змісту деформованих речень.</p> <p>Поняття про однорідні члени речення. Головні і другорядні однорідні члени речення. Спостереження за вживанням речень з однорідними членами в тексті. Кома при однорідних членах речення. Поєднання однорідних членів за допомогою інтонації, сполучників. Інтонація перелічування та протиставлення.</p>	<p>Учень/учениця: <i>дає визначення</i> речень за метою висловлювання; <i>розрізняє</i> на слух і на письмі розповідні, питальні і спонукальні речення; <i>розрізняє</i> серед них окличні і неокличні; <i>знаходить</i> головні і другорядні члени речення у найпростіших випадках; <i>встановлює</i> логіко-граматичні зв'язки між членами речення за допомогою питань;</p> <p><i>поширює</i> речення словами і словосполученнями; <i>складає</i> речення за поданими графічними схемами; <i>відновлює</i> зміст деформованих речень;</p> <p><i>виявляє</i> в реченні однорідні члени (головні і</p>	<p>Удосконалення практичних навичок побудови речень з різною метою висловлювання. Удосконалення логіко-граматичної діяльності. Становлення монологічного та діалогічного мовлення.</p> <p>Розвиток самостійної мовленнєвої діяльності. Удосконалення правильного інтонування речень під час читання і самостійного мовлення. Формування орфографічних</p>

<p>Складання речень з однорідними членами, поширення їх залежними словами; використання речень з однорідними членами у побудові текстів. Граматичні питання до однорідних членів речення.</p> <p>Уявлення про складне речення. Вправляння в аналізі складних речень та у складанні їх за зразком, схемою, малюнками, створеними ситуаціями</p>	<p>другорядні); <i>виконує</i> навчальні вправи з реченнями з однорідними членами; <i>поєднує</i> однорідні члени речення сполучниками <i>і, та, а, але</i> (без повторення); <i>складає</i> речення з однорідними членами, <i>поширює</i> їх залежними словами (<i>добирає</i> прикметники, що характеризують однорідні слова-іменники тощо); <i>правильно інтонує</i> речення з перелічуванням та протиставленням; <i>будує</i> речення з однорідними членами за зразком, за поданими схемами; <i>має уявлення</i> про складне речення; <i>співвідносить</i> частини складного речення із простими реченнями; <i>об'єднує</i> два простих речення в одне</p>	<p>знань і навичок.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності. Закріплення умінь самостійно працювати з підручником.</p> <p>Розвиток інтонаційної виразності читання і власного мовлення.</p> <p>Становлення в учнів самостійної мовленнєвої діяльності (інтонування, різноманітність конструкцій, граматична організація). Розвиток самостійної творчої діяльності.</p>
<p>4. Слово. Значення слова. Частини мови (3 години)</p>		
<p>Повторення й узагальнення знань і вмінь учнів про: лексичне значення слова; морфемну будову слова; розрізнення слів, що належать до гнізда спільнокореневих, і форм одного з таких слів.</p> <p>Спостереження за словами, що відповідають на питання <i>хто? що? який? яка? яке? які? що робить?</i></p>	<p>Учень/учениця: <i>знає</i> значущі частини слова: основу, закінчення, частини основи — корінь, суфікс, префікс; <i>знаходить</i> основу та закінчення у слові, поданому в кількох граматичних формах, корінь у ряду поданих спільнокореневих слів, суфікс, префікс у ряду слів із тим самим суфіксом, префіксом; <i>розрізняє</i> спільнокореневі слова та форми того</p>	<p>Конкретизація уявлень про предмети, явища, процеси, дії, стани живих істот, абстрактні поняття.</p> <p>Дальше збагачення активного словника учнів словами різного значення.</p> <p>Розвиток образного усного і писемного мовлення.</p>

<p><i>що роблять? скільки? котрий? котра? котре? котрі? де? коли? як?</i>, а також за службовими словами, до яких не можна поставити питання (<i>і, та, на, від, але</i> тощо)</p>	<p>самого слова; <i>ділить</i> на групи слова, що відповідають на питання різних частин мови (<i>серед них</i> числівники, прислівники — <i>без уживання термінів</i>)</p>	<p>Розвиток навичок диференціювання граматичних понять. Формування правописних навичок. Становлення графічно правильного письма. Розвиток орфографічної пильності. Розвиток потреби в користуванні довідковою літературою для перевірки правопису слів. Вироблення умінь застосовувати вивчені правила правопису під час самостійного письма</p>
--	--	--

	Іменник (18 годи	
<p>Розширення уявлень про лексичне значення іменника (слова з абстрактним значенням: <i>радість, сум, сміливість</i> тощо). Іменники-синоніми, іменники-антоніми, багатозначність окремих іменників. Вживання іменників у прямому і переносному значеннях. Спостереження за точним і влучним уживанням із ряду синонімів тих слів, які найбільше відповідають змісту. Рід іменників. Віднесення іменника до одного з родів. Змінювання іменників за числами і відмінками. Формування умінь ставити іменники в початкову форму. Спостереження за закінченнями іменників, що належать до різних відмін (<i>без уживання терміна</i>) у тому самому відмінку. Зміна приголосних [г], [к], [х] на [з'], [ц'], [с'] перед закінченням -і в іменниках</p>	<p>Учень/учениця: <i>відносить</i> до іменників слова з абстрактним значенням, які відповідають на питання <i>що?</i>; <i>добирає</i> до поданого іменника 2-3 синоніми, антонім; <i>розкриває</i> значення (2-3) багатозначного іменника; <i>вводить</i> його у словосполучення, речення (у процесі виконання навчальних вправ); <i>визначає</i> рід і число іменників; <i>змінює</i> іменники за числами і відмінками; <i>визначає</i> початкову форму іменника (називний відмінок однини), відмінок іменника в реченні у формі колективної навчальної роботи під керівництвом учителя;</p>	<p>Конкретизація уявлень про предмети, явища, процеси, дії, стани живих істот, абстрактні поняття. Дальше збагачення активного словника учнів словами різного значення.</p> <p>Розвиток образного усного і писемного мовлення.</p> <p>Формування правописних навичок. Становлення графічно</p>

<p>різного роду. Спостереження за явищами чергування кореневих [і] з [е], [о] в окремих іменниках жіночого роду з основою на приголосний. Закінчення іменників жіночого роду на -а в родовому відмінку однини з основою на твердий і м'який приголосний та на [ж, ч, ш]. Закінчення іменників в орудному відмінку однини: закінчення -єю в іменниках жіночого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі; закінчення -єю в іменниках на -ія; закінчення -ем в іменниках чоловічого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі); закінчення -єм в іменниках з основою на [й]. Практичне засвоєння правопису закінчень найуживаніших іменників чоловічого роду на -ар, -яр. Спостереження над паралельними закінченнями</p>	<p>змінює у процесі словозміни іменників приголосні [г], [к], [х] перед -іна м'які [з'], [ц'], [с']; голосний [і] на [о], [е]; відображає ці звукові явища на письмі (<i>нога — нозі, яблуко — в яблуці, рух — у русі</i>); (<i>ніч — печі, ніч — ночі, ночей</i>);</p> <p>вживає у процесі виконання навчальних вправ: у родовому відмінку іменників жіночого роду на -а закінчення -и, -і (<i>стіни, пісні, межі, кручі, груші</i>); в орудному відмінку однини в іменниках чоловічого та жіночого роду з основою на м'який приголосний та [ж, ч, ш] закінчення -єю (<i>землею, межею, кручею, тишею</i>); -ем (<i>конем, ножем, мечем, споришем</i>); закінчення -єю в іменниках жіночого роду на -ія (<i>лінія — лінією</i>); закінчення -єм в іменниках чоловічого роду на [й] (<i>гай — гаєм</i>); перевіряє за словником закінчення в родовому й орудному відмінках іменників на -ар, -яр (<i>вівчарем, слюсарем, школярем, але маляром, столяром</i>);</p>	<p>правильного письма. Розвиток орфографічної пильності Формування правописних навичок.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності</p> <p>Розвиток потреби в користуванні довідковою літературою для перевірки правопису слів.</p>
<p>іменників чоловічого роду— назв істот у давальному та місцевому відмінках однини.</p> <p>Форми іменників жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини</p> <p>Спостереження за закінченнями іменників у множині (таблиця відмінювання). Вправи на вживання правильних відмінкових закінчень іменників у множині. Розвиток умінь правильно використовувати</p>	<p>використовує у мовленні паралельні форми іменників чоловічого роду— назв істот у давальному і місцевому відмінках однини (<i>братові і брату, батькові і батьку, Василеві і Василю</i>); вживає: подвоєні букви на позначення м'яких приголосних перед закінченням -ю в орудному відмінку іменників жіночого роду з основою на приголосний (<i>тінню, молоддю</i>); апостроф перед закінченням -ю в іменниках з</p>	<p>Формування правописних навичок.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p> <p>Формування правописних навичок.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p>

<p>прийменники з іменниками в різних відмінках. Засвоєння літературних форм іменників у місцевому відмінку множини з прийменником <i>по</i></p>	<p>основою на [б], [п], [в], [м], [ф] (<i>любов'ю, Об'ю, верф'ю</i>); в іменнику <i>мати</i> (<i>матір'ю</i>); <i>не вживає</i> подвоєння в іменниках зі збігом приголосних в основі (<i>якістю, повістю</i>); <i>користується</i> навчальною таблицею</p> <p>відмінювання іменників у множині під час виконання вправ на практичне засвоєння відмінкових закінчень іменників; <i>правильно вживає</i> прийменники з іменниками в окремих відмінках <i>уживає</i> літературні форми закінчень <i>-ах (-ях)</i> іменників у місцевому відмінку множини (<i>по вікнах, по полях, на морях, по ночах, на горах</i>)</p>	<p>Формування правописних навичок. Розвиток орфографічної пильності.</p> <p>Становлення правильної граматичної організації ви</p> <p>Формування орфоепічно і граматично правильного усного і писемного мовлення.</p>
---	--	--

Прикметник (20 годин)

<p>Розвиток умінь упізнавати прикметники в тексті, спостереження за їх роллю у мовленні. Прикметники-синоніми та прикметники-антоніми. Уживання прикметників у прямому та переносному значеннях. Спостереження за вживанням прикметників у текстах різних стилів: художньому і науковому (<i>без термінів</i>). Змінювання прикметників за родами та числами у сполученні з іменниками. Родові закінчення прикметників. Розрізнення роду і числа прикметників у сполученнях з іменниками. Відмінювання прикметників у сполученні з іменниками (таблиця відмінювання) в однині та множині. Граматичне питання до прикметника у сполученні з іменником. Зіставлення закінчень прикметників з основою на</p>	<p>Учень/учениця: <i>відносить</i> до прикметників слова, що означають різні ознаки предметів; <i>добирає</i> до поданого прикметника 2-3 синоніми, антонім; <i>пояснює</i> і <i>вживає</i> у мовленні прикметники у прямому і переносному значеннях у художніх і науково-популярних текстах; <i>змінює</i> прикметники за числами і в однині за родами; <i>визначає</i> рід і число прикметника за родом зв'язаного з ним іменника та за характерним закінченням; <i>користується</i> таблицею відмінювання прикметників, поданою в підручнику, у процесі виконання навчальних вправ на практичне засвоєння відмінкових закінчень прикметників; <i>зіставляє</i> і розрізняє відмінкові закінчення прикметників з орієнтацією на твердий і м'який</p>	<p>Розвиток образного усного і писемного мовлення. Розвиток спостережливості та уваги до художніх засобів виразності, образності в текстах, які читаються. Формування умінь розрізняти і розуміти змістові відтінки слів у текстах різних жанрів. Збагачення словникового запасу слів прикметниками різного значення. Розвиток граматично правильної організації висловлювання. Розвиток орфографічної пильності.</p>
---	---	---

<p>твердий та м'який приголосний в однині і множині. Побудова сполучень слів і речень із прикметниками в різних відмінкових формах, введення їх у текст. Визначення відмінків прикметників за відмінками іменників.</p> <p>Побудова речень з однорідними членами, вираженими прикметниками, складних речень за зразком, за схемами з поданими сполучниками, введення їх у тексти.</p> <p>Вимова і написання найуживаніших прикметників на -<i>ський, -цький, -зький</i>. Уживання ь перед закінченнями прикметників у родовому, давальному, орудному та місцевому відмінках однини.</p> <p>Вимова і написання закінчень (-ій) у прикметниках жіночого роду в давальному і місцевому відмінках однини.</p> <p>Уживання відмінкових форм прикметників у множині. Закінчення -іу називному відмінку множини (вимова та правопис)</p>	<p>приголосний основи; <i>визначає</i> у процесі виконання навчальних вправ відмінки прикметників за відмінками іменників (на основі встановлення зв'язку слів у реченні);</p> <p><i>будує, поширює</i> прості речення однорідними членами речення, вираженими прикметниками; <i>дотримується</i> правил вимови і написання прикметників на -<i>ський, -цький, -зький</i>; <i>вживає</i> букву ь для позначення м'якості кінцевого приголосного основи у відмінкових формах прикметників (<i>синьої, давнього, братньою, літньому, у могутньому</i>); <i>правильно вимовляє і позначає</i> на письмі форми прикметників жіночого роду у давальному і місцевому відмінках (<i>зимовій, холодній, хорошій</i>); <i>дотримується</i> м'якої і пом'якшеної вимови кінцевих приголосних основи прикметників у називному відмінку множини (<i>хороші, далекі</i>)</p>	<p>Формування правописних навичок. Удосконалення розумових операцій аналізу, порівняння, групування, узагальнення.</p> <p>Розвиток граматично правильного за будовою зв'язного усного і писемного мовлення. Розвиток інтересу до творчої мовленнєвої діяльності з використанням вивчених частин мови. Правильне і точне вживання прикметників у мовленні. Формування навичок правильного правопису закінчень прикметників. Розвиток орфографічної пильності. Збагачення самостійного усного мовлення прикметниками різного значення.</p>
<p>Числівник (4 години)</p>		
<p>Загальне уявлення про числівник як частину мови. Вимова і правопис найуживаніших числівників, уживання їх у мовленні. Практичне засвоєння вимовляння і письма та відмінкових форм окремих числівників (11, 14, 16, 50, 60, 70, 80, 1000). Питання</p>	<p>Учень/учениця: <i>упізнає</i> серед слів числівники, <i>ставить</i> до них питання <i>скільки? який? котрий? котра? котре? котрі?</i> <i>правильно вимовляє і пише</i> числівники, передбачені програмою для 1—4 класів, форми</p>	<p>Розширення в учнів кола граматичних понять.</p> <p>Формування орфографічної грімотності.</p>

до кількісних і порядкових числівників. Словесні формули на означення показників часу протягом доби	родового відмінка числівників 50-80 (<i>п'ятдесяти, шістдесяти, сімдесяти, вісімдесяти</i>); <i>ставить питання</i> до кількісних і порядкових (<i>без уживання термінів</i>) числівників; <i>уживає</i> правильні форми (<i>за зразком у підручнику, поданим учителем</i>) на означення часу протягом доби; <i>будує</i> словосполучення з числівниками за зразком, підстановочною таблицею.	Розширення уявлень учнів про синтаксичну роль числівників у текстах. Удосконалення власних текстів за допомогою вживання числівників. Формування правописних навичок.
Займенник (7 годин)		
Поняття про займенник як частину мови. Спостереження за роллю різних займенників у тексті. Особові займенники. Займенники 1— 3-ої особи однини і множини. Їх значення, синтаксична роль. Відмінювання особових займенників. Уживання займенників з прийменниками. Побудова сполучень слів і речень із займенниками в різних формах. Вправи на використання займенників для зв'язку речень у текстах. Удосконалення текстів, шляхом використання займенників замість лексичних повторів		Розширення в учнів кола граматичних понять. Удосконалення способів зв'язку речень у зв'язному висловлюванні (тексті). Розширення уявлень учнів про синтаксичну роль займенників у текстах. Удосконалення власних текстів за допомогою вживання займенників. Формування правописних навичок. Розвиток елементарної редагувальної діяльності
Дієслово (18 годин)		
Повторення вивченого про дієслово (питання, значення, роль у реченні, зв'язок з іменниками).	Учень/учениця: <i>відносить</i> до дієслів слова, що означають різні дії;	Закріплення уявлень про дієслово як повнозначну

<p>Узагальнення і розширення уявлень про лексичне значення дієслів. Спостереження за дієсловами різних семантичних груп.</p> <p>Дієслова-синоніми, дієслова-антоніми, багатозначні дієслова. Вживання дієслів у прямому і переносному значеннях.</p> <p>Побудова сполучень слів зі спільнокореневими та синонімічними дієсловами різних семантичних груп, введення їх у речення, текст.</p> <p>Побудова речень з однорідними членами-присудками.</p> <p>Спостереження за роллю дієслів у текстах розповідного та описового характеру. Розвиток умінь вибирати з ряду дієслів те дієслово, яке найбільш відповідає мовній ситуації, уникати одноманітності у використанні дієслів в усних і письмових навчальних висловлюваннях різних типів.</p> <p>Неозначена форма дієслова (початкова форма).</p> <p>Спостереження за вживанням дієслів неозначеної форми у приказках і прислів'ях, порадах, інструкціях.</p> <p>Побудова порад, інструкцій. Часи дієслова.</p> <p>Змінювання дієслів за часами і числами.</p> <p>Змінювання дієслів за особами і числами у теперішньому і в майбутньому часі. Побудова речень з дієсловами різних особових форм теперішнього і майбутнього часу. Переконструювання тексту зі зміною граматичної форми (із заміною однієї часової форми іншою, неозначеної форми дієслова часовою і навпаки).</p>	<p><i>пояснює</i> лексичні значення дієслів; <i>добирає</i> дієслова до груп з різними лексичними значеннями (руху, праці, спілкування, сприймання, явищ природи тощо);</p> <p><i>добирає</i> до поданого дієслова 2-3 синоніми, антонім; <i>пояснює</i> пряме і переносне значення дієслів, 2-3 значення багатозначного дієслова, вводячи їх у словосполучення, речення, зв'язні висловлювання; <i>будує</i> речення з однорідними присудками, вираженими дієсловами, за ілюстраціями, мовленнєвими ситуаціями, графічними моделям дієслів зі значенням руху, мовлення та ін.;</p> <p><i>впізнає</i> на слух та в письмових текстах неозначену форму дієслова; <i>добирає</i> неозначену форму до дієслів, поданих в інших формах; <i>використовує</i> неозначену форму у побудові навчальних текстів-інструкцій, порад; <i>визначає</i> час дієслова у реченнях, тексті; <i>змінює</i> дієслова за особами і числами в теперішньому і майбутньому часі за зразком (таблицею); <i>вживає</i> ці дієслівні форми в реченнях і зв'язних висловлюваннях; <i>переконструює</i> навчальні тексти шляхом заміни дієслівних форм відповідно до поставленого завдання; <i>визначає</i> дієслова, які належать до I і II дієвідміни з опорою на закінчення в 3-ій особі множини; <i>використовує</i> навчальну таблицю для визначення особи дієслів теперішнього і майбутнього часу, їх закінчень у різних особових формах;</p>	<p>частину мови, що означає узагальнене поняття про дію як процес.</p> <p>Розширення уявлень про різноманітність лексичного значення дієслів (позначення трудових процесів, переміщення у просторі, роботи органів чуття, фізичних станів, станів людини тощо).</p> <p>Розвиток звички уникати одноманітності у використанні дієслів із різним значенням (мовлення, руху тощо).</p> <p>Вироблення словотворчих умінь</p> <p>Збагачення словникового запасу.</p> <p>Попередження вербалізму уявлень.</p> <p>Розвиток діалогічного і монологічного мовлення: використання дієслів з часткою не в різних ситуаціях спілкування.</p> <p>Розвиток відчуття мови, її влучності, точності, образності.</p> <p>Удосконалення граматично правильної побудови речень і власних висловлювань.</p> <p>Розвиток навичок</p>
--	---	---

<p>І і II дієвідміни дієслова. Особові закінчення дієслів І і II дієвідмін (без уживання терміна)</p> <p>Дієслова минулого часу. Змінювання дієслів у минулому часі за родами (в однині) і числами.</p> <p>Дієслова на -ся (літературна вимова і правопис). Спостереження за значенням дієслів на -ся у тексті.</p> <p>Утворення (за зразком) різних форм дієслів на -ся і вживання їх у реченнях, мовленні</p> <p>Дієслова на -ся (літературна вимова і правопис). Спостереження за значенням дієслів на -ся у тексті.</p> <p>Утворення (за зразком) різних форм дієслів на -ся і вживання їх у реченнях, мовленні</p>	<p>змінює дієслова минулого часу за родами з опорою на навчальну таблицю та за зразком; ставить дієслова минулого часу в потрібну родову форму за питанням (що робив? (-ла, -ло), що зробив? (-ла, -ло);</p> <p>дотримується літературної вимови і правопису дієслів на -ся; утворює і пояснює (за зразком) значення дієслів на -ся; вживає їх у побудові речень, у зв'язному мовленні</p>	<p>удосконалення власних текстів, висловлювань.</p> <p>Становлення точного, образного, граматично правильного усного мовлення.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p> <p>Удосконалення основних пізнавальних процесів.</p> <p>Вироблення правописних навичок.</p> <p>Формування прагнення до застосування отриманих знань у власних висловлюваннях і творчих роботах.</p>
<p>Прислівник (8 годин)</p>		
<p>Поняття про прислівник як частину мови (значення, питання, роль у реченні, зв'язок із дієсловами). Незмінюваність — основна граматична ознака прислівників.</p> <p>Прислівники, близькі і протилежні за значенням. Поширення речень (тексту) прислівниками. Побудова речень із однорідними членами, вираженими прислівниками. Спостереження за роллю прислівників у тексті. Вибір із поданих прислівників тих, які найбільше відповідають меті та типу висловлювання.</p> <p>Уживання прислівників під час побудови текстів</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>розрізняє серед поданих слів прислівники; знає їх основну граматичну ознаку— незмінюваність;</p> <p>ставить до них питання; зв'язує їх із дієсловами у словосполучення, вводить у речення;</p> <p>поширює речення найуживанішими прислівниками; добирає до поданого прислівника синоніми й антонім;</p> <p>будує речення з однорідними прислівниками; пояснює значення прислівників у тексті;</p> <p>вибирає з-поміж поданих прислівник, який найбільше відповідає змісту речення, тексту</p>	<p>Розширення в учнів кола граматичних понять.</p> <p>Удосконалення вмінь граматично і синтаксично правильно будувати власні висловлювання.</p> <p>Розширення словника лексемами з числа прислівників.</p> <p>Користування довідковою літературою: орфографічним і тлумачним словниками.</p> <p>Виховання орфографічної пильності..</p>

5. Повторення вивченого у початкових класах (4 години)		
Виконання навчальних і контрольних завдань	Учень/учениця: застосовує здобуті протягом навчання в початкових класах мовні знання і мовленнєві вміння у процесі виконання навчальних і контрольних завдань	Формування вмінь застосовувати здобуті знання і навички в процесі самостійної навчальної роботи.
6. Правопис: повторення і узагальнення вивченого (протягом року)		
<p>Українська абетка (алфавіт). Робота з орфографічним та іншими навчальними словниками. Використання орфографічного словника для перевірки закінчення іменників чоловічого роду з основою на приголосний у родовому відмінку. Правопис іменників, у яких при змінюванні кінцеві приголосні основи [г], [к], [х] перед закінченням -і змінюються на [з'], [ц'], [с']; кореневий [і] в окремих іменниках жіночого роду змінюється на [е], [о]. Правопис закінчень іменників жіночого роду на -а в родовому відмінку однини з основою на твердий і м'який приголосний та на [ж], [ч], [ш]. Правопис закінчень іменників в орудному відмінку однини: закінчення -єю в іменниках жіночого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі; закінчення -єю в іменниках на -ія; закінчення -ем в іменниках чоловічого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі; закінчення -єм в іменниках з основою на [й]. Практичне засвоєння правопису закінчень найуживаніших іменників чоловічого роду на -ар, -яр. Подвоєння букв на позначення м'яких приголосних, вживання апострофа після кінцевих основи [б], [п], [в],</p>	<p>Учень/учениця: знає напам'ять українську абетку (алфавіт); називає букви на позначення голосних і приголосних звуків, парних дзвінких і глухих приголосних; розташовує 10-12 слів у списку за абеткою (алфавітом), орієнтуючись на другу і третю літери у слові; знаходить потрібне слово у навчальному словнику; користується орфографічним словником для перевірки закінчення іменників чоловічого роду на приголосний у родовому відмінку (будинку, а не будинка; кетяга, а не кетягу); відображає на письмі явища чергування приголосних [г], [к], [х] із [з'], [ц'], [с'] та голосного [і] з [е], [о] (нога — на нозі, яблуко — в яблуці, рух — у русі), (піч — печі, ніч — ночі, ночей); вживає у процесі виконання навчальних вправ: у родовому відмінку іменників жіночого роду на -а закінчення -и, -і (стіни, пісні, межі, кручі,</p>	<p>Вправлення учнів у застосуванні вивченого.. Закріплення вмінь користуватися довідковою літературою. Виховання орфографічної грамотності. Формування орфографічної діяльності.</p>

<p>[м], [ф] перед закінченням <i>-ю</i> в іменниках жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини; відсутність подвоєння при збігу приголосних основи.</p> <p>Правопис відмінкових закінчень іменників у множині.</p> <p>Закінчення іменників у місцевому відмінку множини.</p> <p>Уживання <i>ь</i> перед закінченнями прикметників у родовому, давальному, орудному та місцевому відмінках однини.</p> <p>Написання закінчення <i>(-ій)</i> у прикметниках жіночого роду в давальному і місцевому відмінках однини.</p> <p>Правопис закінчення <i>-і</i> у прикметниках називного відмінка множини.</p> <p>Правопис найуживаніших числівників.</p> <p>Роздільне написання прийменників із займенниками.</p> <p>Вживання приставної букви <i>н</i> у займенниках 3-ї особи після прийменників.</p> <p>Закріплення правопису <i>не</i> з дієсловами.</p> <p>Правопис ненаголошених особових закінчень дієслів теперішнього і майбутнього часу (опора на наголошені форми та на форму 3-ї особи множини).</p> <p>Правопис дієслів на <i>-ся</i>.</p> <p>Практичне ознайомлення з правописом найуживаніших прислівників.</p> <p>Використання орфографічного словника для перевірки правильного написання прислівників.</p> <p>Розділові знаки в кінці речень.</p> <p>Кома при однорідних членах речення. Кома перед сполучниками <i>а, але</i> в реченнях з однорідними членами та у складних реченнях.</p> <p>Списування навчальних друкованих і рукописних</p>	<p><i>груші</i>);</p> <p>в орудному відмінку однини в іменниках чоловічого та жіночого роду з основою на м'який приголосний та [ж], [ч], [ш] закінчення <i>-ею</i> (<i>землею, межею, кручею, тишею</i>); <i>-ем</i> (<i>конем, ножем, мечем, споришем</i>); закінчення <i>-єю</i> в іменниках жіночого роду на <i>-ія</i> (<i>лінія — лінією</i>); закінчення <i>-єм</i> в іменниках <i>чоперевіряє</i> за словником закінчення в родовому й орудному відмінках іменників на <i>-ар, -яр</i> (<i>вівчарем, слюсарем, школярем, але маляром, столяром</i>);</p> <p><i>вживає</i>: подвоєні букви на позначення м'яких приголосних перед закінченням <i>-ю</i> в орудному відмінку іменників жіночого роду з основою на приголосний (<i>тінню, молоддю</i>); апостроф перед закінченням <i>-ю</i> в іменниках з основою на [б, п, в, м, ф] (<i>любов'ю, Об'ю, верф'ю</i>);</p> <p>в іменнику <i>мати</i> (<i>матір'ю</i>); <i>не вживає</i> подвоєння в іменниках зі збігом приголосних в основі (<i>якістю, повістю</i>);</p> <p><i>користується</i> навчальною таблицею відмінювання іменників у множині у процесі виконання вправ на практичне засвоєння відмінкових закінчень іменників; <i>уживає</i> закінчення <i>-ах (-ях)</i> в іменниках місцевого відмінка множини (<i>по вікнах, по полях, на морях, по ночах, на горах</i>); <i>уживає</i> букву <i>ь</i> для позначення м'якості кінцевого приголосного основи у відмінкових формах прикметників (<i>синьої, давнього, братньою, літньому, у могутньому</i>); <i>правильно позначає</i> на письмі закінчення прикметників жіночого роду у давальному і місцевому відмінках (<i>зимовій,</i></p>	
--	--	--

<p>текстів з дотриманням правил оформлення письмових робіт</p> <p>Письмо під диктування слів, речень, текстів за орфографічними правилами, вивченими в 2—4 класах. Контрольний диктант.</p> <p>Слова, значення, вимову і написання яких учні протягом навчального року мають запам'ятати: аеродром, будь ласка, ввечері, вдень, взимку, вісімдесяти, влітку, восени, вперед, вранці, вчора, гардероб, гектар, гвинтівка, до побачення, держава, дисципліна, ззаду, інженер, кілометр, ліворуч, механік, мізинець, мільйон, назад, напам'ять, океан, попереду, посередині, портрет, праворуч, п'ятдесят, п'ятдесяти, п'ятсот, революція, республіка, сигнал, сімдесяти, телеграма, телефон, температура, тепер, терпуг, трамвай, тролейбус, фанера, фартух, футбол, цемент, чернетка, шеренга, шістнадцять, шістдесят, шістдесяти, шістсот, щогодини, щоденно, щотижня, юннат, яри на (60 слів)</p>	<p><i>холодній, у хорошій);</i> <i>дотримується</i> правила написання прикметників у називному відмінку множини (із закінченням <i>-і</i>); <i>правильно записує</i> числівники 11,14,16,50, 60, 70, 80, 1000; форми родового відмінка числівників 50-80 (<i>п'ятдесяти, шістдесяти, сімдесяти, вісімдесяти</i>); <i>пише</i> займенники окремо від прийменників <i>уживає</i> приставну літеру <i>н</i> після прийменників у займенниках 3-ї особи (<i>біля нього, з нею, при них</i> та ін.);</p> <p><i>знає і дотримується</i> правила окремого написання не з дієсловами; <i>використовує</i> форми 3-ї особи множини та опорні форми дієслів із наголошеним закінченням для перевірки ненаголошених особових закінчень дієслів теперішнього і майбутнього часу (<i>ходить, бо кричить</i>); <i>дотримується</i> правила правопису дієслів на <i>-ся</i>;</p> <p><i>дотримується</i> правил правопису найуживаніших прислівників, зокрема, передбачених програмою для запам'ятовування; <i>використовує</i> орфографічний словник для перевірки правильного написання прислівників у процесі виконання навчальних вправ і творчих робіт; <i>правильно вживає</i> розділові знаки в кінці речень;</p> <p><i>уживає</i> кому при однорідних членах речення,</p>	
---	---	--

	<p>у складних реченнях (у навчальних вправленнях); <i>списує</i> текст із рукописного і друкованого текстів обсягом 50-70 слів <i>дотримується</i> правил оформлення письмової роботи, правил правопису і каліграфії; <i>зіставляє</i> написане зі зразком, <i>виправляє</i> допущені помилки;</p> <p><i>записує</i> під диктування текст обсягом 60-70 слів, який складається зі слів, що пишуться за фонетичним принципом та за правилами, вивченими в 2-4 класах і визначеними програмою для самостійного застосування учнями, а також за правилами, які були опрацьовані на уроках з допомогою вчителя; слова, передбачені програмою 1—4 класів для запам'ятовування; <i>правильно тлумачить</i>, <i>вимовляє</i> і <i>пише</i> слова, передбачені програмою для 1-3 та для 4 класу</p>	
7. Графічні навички письма. Техніка письма. Культура оформлення письмових робіт (протягом року)		
<p>Технічні навички.</p> <p>Графічні навички</p> <p>Закріплення й удосконалення письма великих, малих букв та пунктуаційних знаків.</p> <p><i>Для учнів зі зниженим зором.</i></p> <p>Закріплення гігієнічних правил письма, засвоєних у</p>	<p>Учень/учениця: <i>дотримується</i> гігієнічних та технічних правил письма; <i>вільно відтворює</i> рухи пальцями і передпліччям під час письма у рядку; <i>пише</i> правильно букви, їх поєднання, пунктуаційні знаки; <i>акуратно виправляє</i> нерозбірливі форми графем та їх поєднання; <i>безвідривно</i> поєднує елементи букв <i>х, ж, ю</i>;</p>	

<p>попередніх класах.</p> <p>Закріплення графічних і технічних навичок письма.</p> <p>Поступове прискорення швидкості письма в міру індивідуальних можливостей учнів. Письмо на дошці.</p> <p>Користування умовними позначеннями, алгоритмічними пам'ятками.</p> <p>I</p> <p>Індивідуальні особливості письма</p> <p>Оформлення письмових робіт.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>під час письма <i>виконує</i> правила посадки за партою, розташування зошита, користування ним та ін.;</p> <p><i>здійснює</i> плавні рухи руки та координує їх під час письма у рядку;</p> <p>правильно <i>розташовує</i> записи на просторі сторінки зошита;</p> <p>плавно, ритмічно <i>пише</i> в сітці зошита в одну лінію;</p> <p>безвідривно поєднує літери в словах, які мають до 6 графем (<i>вуж, день, земля, очерет</i>);</p> <p>поступово <i>прискорює</i> темп письма з безвідривним поєднанням букв, зокрема елементів букв <i>ж, х, ю</i>;</p> <p>самостійно <i>контролює</i> рухові дії руки в процесі написання таких поєднань;</p> <p><i>підкреслює</i> умовними лініями частини мови, головні і другорядні члени речення,</p> <p><i>позначає</i> в слові морфеми, <i>будує</i> графічні моделі морфеми, <i>будує</i> графічні моделі слів і речень;</p> <p><i>змінює</i> форми букв, їх поєднань, пунктуаційних знаків, зберігаючи розбірливість письма;</p> <p><i>користується</i> символічними позначеннями вчителя допущених в письмових роботах помилок;</p> <p><i>користується</i> алгоритмічними пам'ятками, інструкціями тощо під час створення текстів різних типів;</p> <p><i>оформлює</i> письмову роботу відповідно до вимог, зазначених у методичних рекоменда-</p>	
--	---	--

<p>Письмо на дошці без графічної сітки</p> <p><i>Для сліпих учнів</i> Закріплення гігієнічних правил письма на приладі для письма шрифтом Брайля, користування грифелем, обома руками, вивчених у попередніх класах.</p> <p>Прискорення темпу рельєфно-крапкового письма шрифтом Брайля.</p>	<p>даціях «Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи»;</p> <p>правильно оформляє в зошиті всі види письмових робіт <i>безвідривно поєднує</i> до 6 графем (<i>сир, вуж, день, глум; злива, земля; очерет, апетит</i> тощо) у словах вправ підручника та інших посібників;</p> <p><i>прискорює</i> письмо в межах своїх фізіологічних можливостей, зберігаючи його розбірливість та дотримуючись гігієнічних і технічних правил;</p> <p>правильно <i>оформляє</i> всі види письмових робіт;</p> <p><i>використовує</i> під час письма умовні позначення з різних сполучень крапок слова, словосполучення, речення, головних і другорядних, однорідних членів речення тощо;</p> <p>правильно <i>використовує</i> шестикрапку як знак закріплення помилково витиснених слів, речень;</p> <p><i>користується</i> знаками помилок, які вчитель виносить на поля зліва.</p> <p><i>контролює</i> своє письмо на дошці без сітки: <i>дотримується</i> лінійності письма на дошці без сітки, <i>зберігає</i> пропорційність букв</p> <p>поступово <i>прискорює</i> темп письма шрифтом Брайля в міру своїх індивідуальних можливостей;</p> <p>– перевіряє грифелем написане, не виймаючи аркуша з приладу;</p> <p>під час записів у приладі для письма <i>виконує</i> правила посадки за партою, користування приладом і грифелем, письма справа наліво,</p>	
--	--	--

<p>Удосконалення техніки списування з підручника, карток.</p> <p>Культура оформлення різних видів письмових робіт, самостійних записів у школі для сліпих дітей.</p> <p>Навчання плоского письма</p> <p>Повторення рядкових і великих букв рукописного шрифту.</p> <p><i>Для учнів тотально сліпих:</i> письмо рукописним шрифтом рядкових і великих букв (окремо і в поєднанні), речень, невеликих текстів.</p> <p><i>Для учнів із залишковим зором:</i> письмо слів і коротких речень рукописним шрифтом; читання своїх записів і короткого тексту, надрукованих крупним шрифтом.</p> <p><i>Для всіх груп учнів:</i> опанування навичкою автоматизованого запису свого прізвища плоским рукописним шрифтом; написання цим шрифтом запрошень, привітань.</p>	<p>дотримуючись дзеркальності наколювання крапок в буквах; <i>контролює</i> пальцями лівої руки рухи грифеля всередині клітинки і вздовж рядка; <i>має</i> автоматизовану навичку стереотипності рухів обох рук під час письма; <i>списує</i> різні тексти, дотримуючись відповідних правил списування для сліпих учнів;</p> <p>правильно <i>оформляє</i> всі види письмових робіт; <i>використовує</i> під час письма умовні позначення з різних сполучень крапок слова, словосполучення, речення, головних і другорядних, однорідних членів речення тощо; правильно <i>використовує</i> шестикрапку як знак закріплення помилково витиснених слів, речень; <i>користується</i> знаками помилок, які вчитель виносить на поля зліва.</p> <p><i>впізнає</i> на дотик (з використанням залишкового зору) букви плоскодрукованого шрифту на спеціальній таблиці; <i>друкує</i> букви і слова у приладі для письма шрифтом Брайля;</p> <p><i>пише</i> плоским шрифтом зліва направо букви, буквосполучення за зразком, по пам'яті;</p> <p><i>записує</i> друкованим і рукописним шрифтом слова, словосполучення, речення, невеликі за</p>	
--	---	--

	<p>обсягом тексти (з 3-5 слів); <i>пише</i> плоским рукописним шрифтом слова і речення; <i>читає</i> свої записи і короткі тексти, надруковані крупним шрифтом; <i>записує</i> плоским шрифтом своє прізвище; <i>вміє написати</i> плоским шрифтом запрошення на шкільне свято, привітання батькам, педагогам, друзям</p> <p>На кінець навчального року учень/учениця: <i>слухає і розуміє</i> після одного прослуховування усне висловлювання; <i>утворює</i> діалог з 4-5 реплік на кожного учасника; <i>переказує</i> близько до тексту, вибірково невеликий за обсягом текст (розповідь, опис, міркування); <i>складає</i> усне висловлювання, яке звучить 1-2 хв.; <i>читає вголос</i>, правильно вимовляючи слова та інтонуючи речення, різні за метою висловлювання, з однорідними членами; <i>співвідносить</i> звук і букву, <i>розрізняє</i> на слух голосні і приголосні звуки, наголошені і ненаголошені голосні, приголосні тверді і м'які, дзвінки і глухі; <i>здійснює</i> фонетичний аналіз звукового складу слова; <i>проводить</i> розбір слова за будовою: <i>виділяє</i> основу, закінчення, корінь, суфікс, префікс; <i>визначає</i> частини мови та їх граматичні ознаки; <i>розрізняє</i> вивчені частини мови за питаннями і</p>	<p>На кінець навчального учень/учениця: <i>використовує</i> всі збережені аналізатори для сприймання й усвідомлення граматичного матеріалу, під час роботи з дидактичним матеріалом; <i>самостійно здійснює</i> процеси аналізу, порівняння, узагальнення, класифікації мовних одиниць, фактів, явищ, граматичних понять і категорій, текстів; <i>має</i> добре розвинену слухову пам'ять і мовленнєву моторику; орфоепічно правильно, змістовно, зв'язно і логічно послідовно <i>висловлюється</i> українською мовою, вживаючи вивчені категорії, слова-синоніми, антоніми, переносного значення з різних частин мови; <i>орієнтується</i> в малому і</p>
--	---	--

	<p>роллю в реченні; <i>здійснює</i> морфологічний аналіз вивчених частин мови; <i>визначає</i> наголошені і ненаголошені голосні в закінченнях іменників, прикметників, особові закінчення дієслів і правильно їх пише; <i>пише</i> окремо від інших слів прийменники; не з дієсловами; правильно <i>пише</i> закінчення в іменниках на <i>ж</i>, <i>ч</i>, <i>ш</i>; закінчення <i>–ський</i>, <i>–цький</i>, <i>–зький</i>, в прикметниках; <i>вживає</i> апостроф після <i>б</i>, <i>п</i>, <i>в</i>, <i>м</i>, <i>ф</i> перед <i>я</i>, <i>ю</i>, <i>є</i>, <i>ї</i>; подвоєння м'яких приголосних в іменниках; <i>розрізняє</i> на слух і на письмі розповідні, питальні, спонукальні, окличні речення, ставить в кінці їх відповідні розділові знаки; <i>виділяє</i> в реченні головні та другорядні члени речення; <i>об'єднує</i> два простих речення в одне складне; <i>вживає</i> кому між однорідними членами, між частинами складного речення, перед <i>а</i>, <i>але</i>; <i>пише</i> рукописним плоским шрифтом своє прізвище, окремі слова і прості речення (якщо має залишковий зір), друкованим шрифтом за системою Гебольда (якщо тотально сліпий)</p>	<p>великому просторі;точно, повно, самостійно <i>виконує</i> всі рухові дії, необхідні для письма (рельєфно-крапковим, плоским шрифтом): <i>має</i> конкретні уявлення про предмети і явища довкілля, <i>наводить</i> конкретні приклади і <i>пояснює</i> лексичне значення слів, якими вони позначаються в різних ситуаціях; <i>має</i> достатній активний запас слів, яким користується в усному і писемному мовленні; усвідомлено <i>заучує</i> і <i>відтворює</i> мовні знання; <i>вільно спілкується</i> з однолітками та з іншими людьми, дотримуючись етикетних норм спілкування, використовуючи невербальні засоби спілкування; <i>виявляє інтерес</i> до рідної мови, її образності і влучності, використовує у власному мовленні усталені українські вирази, прислів'я, приказки; <i>виявляє інтерес</i> до походження і правопису слова, словосполучення, мовної творчості; <i>користується</i> довідковою та</p>
--	---	--

		<p>іншою допоміжною літературою для задоволення своїх інтересів в галузі мовознавства;</p> <p>при потребі сліпий учень <i>користується</i> плоским друкованим шрифтом або рукописним шрифтом за системою Гебольда;</p> <p><i>виявляє самостійність</i> у виконанні граматичних вправ, творчих видів робіт, використанні дидактичних матеріалів, технічних засобів навчання, новітніх інформаційних технологій;</p> <p>– виявляє акуратність, охайність, волю, зібраність, вміє мобілізуватися для виконання поставленого завдання;</p> <p>– здійснює адекватну самооцінку, толерантно оцінює мовленнєву діяльність однокласників;</p> <p>– виявляє творчий підхід до виконання завдань, ініціативу і комунікабельність.</p>
<p>III. Соціокультурна змістова лінія</p> <p>1. Тематичні групи слів, що називають державу, її столицю, державну символіку, реалії життя народу (<i>протягом року</i>)</p>		

<p>Історичне минуле держави Україна, її столиці.</p> <p>Розташування України в Європі</p> <p>Характерні особливості державних символів України.</p> <p>Українська мова як державний символ України.</p> <p>Державні свят</p> <p>Минуле і сьогодення рідного краю, його природа, люди, що прославили рідне місто чи село.</p> <p>Українські народні звичаї, традиції, обереги.</p> <p>Історичне минуле України часів Запорізької Січі.</p> <p>Відомі люди України минулого і сьогодення</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>знає і розповідає</i> про утворення української держави, засновників її столиці; <i>знає</i> про те, що Україна є європейською державою, про розташування на українській території географічного центру Європи;</p> <p><i>знає і пояснює</i>, що символізують кольори на прапорі України, герб-тризуб; <i>знає напам'ять</i> Державний гімн і <i>пояснює</i> його зміст; <i>усвідомлює і пояснює</i>, чому українська мова є державним символом нашої держави; <i>знає</i> державні свята (День Незалежності, День Конституції, День Соборності та Свободи України</p> <p><i>складає</i> письмову розповідь про походження назви рідного міста чи села, вулиці, на якій мешкає, майдану, річки тощо, про природу, відомих людей рідного краю;</p> <p><i>знає і розповідає</i> про найпоширеніші народні звичаї і традиції (зустрічати гостей із хлібом-сіллю, дарувати вишитий рушник тощо); <i>знає і розповідає</i> про українські обереги (вишиванка, вишитий рушник, підкова, часник, пучечки зілля тощо);</p> <p><i>знає і розповідає</i> про утворення і значення в історії України Запорізької Січі, найвідомі-ших гетьманів (Петра Сагайдачного, Богдана Хмельницького та ін.);</p> <p><i>знає</i> імена окремих найвідоміших українських винахідників, учених, письменників, акторів, музикантів та ін.</p>	<p>Становлення просторового орієнтування в малому просторі.</p> <p>Розвиток уваги, слухової пам'яті, дотикового сприймання.</p> <p>Удосконалення фонематичних уявлень, звукового аналізу.</p> <p>Диференціація фонем, подібних за акустико-артикуляційними ознаками, розрізнення окремих елементів у складних звукових комплексах.</p> <p>Попередження аграматизмів.</p>
---	---	--

2. Фольклорні твори великої і малої форм (протягом року)		
<p>Читання і переказування уривків з українських народних казок, характеристика персонажів, визначення головної думки казки.</p> <p>Відгадування, вивчення і складання загадок.</p> <p>Вивчення веснянок, колискових, колядок, щедрівок, посівалок, ознайомлення з особливостями їх використання. Вивчення народних прикмет. Читання й аналіз доступних народних приказок і прислів'їв</p>	<p>Учень/учениця: <i>читає і розповідає українські народні казки; дає характеристику персонажам, визначає головну думку казки, пояснює її повчальний характер;</i></p> <p><i>відгадує загадки; знає напам'ять окремі з них; самостійно складає найпростіші загадки про конкретні предмети, явища, називаючи їх ознаки;</i></p> <p><i>знає напам'ять веснянки, колискові, колядки, щедрівки, посівалки і використовує їх під час дозвілля, ігор, обрядів; знає, пояснює і перевіряє народні прикмети; пояснює значення найпрозоріших народних приказок і доступних прислів'їв, використовує їх у власному мовленні</i></p>	
3. Особливості національного мовленнєвого етикету. Правила мовленнєвої поведінки під час спілкування (протягом року)		
<p>Ознайомлення з етимологією найпростіших українських формул мовленнєвого етикету.</p> <p>Ознайомлення з особливостями національного етикету в українській родині.</p> <p>Вживання українських формул мовленнєвого етикету у громадських місцях з урахуванням віку і статусу людей, з якими відбувається спілкування</p>	<p>Учень/учениця: <i>пояснює етимологію найпростіших формул мовленнєвого етикету: добрий день (доброго дня), до побачення, спасибі, на добраніч; знає про національні традиції звертання дітей до батьків в українській родині, прагне підтримувати ці традиції у своїй сім'ї; знає і правильно записує українські формули мовленнєвого етикету; свідомо вживає їх у спілкуванні з людьми різного віку, статусу; дотримується правил етикету в громадських місцях</i></p>	

4. Соціальні ролі (протягом року)		
<p>Стосунки в сім'ї.</p> <p>Ставлення до учнів, учителів і технічного персоналу школи.</p> <p>Правила етикетної поведінки у громадських місцях (у театрі, на екскурсії, виставці, концерті).</p> <p>Культура поведінки на природі. Ставлення до природи</p>	<p>Учень/учениця: <i>поважає старших членів родини, допомагає їм; піклується про молодших членів сім'ї; радіє успіхам і співпереживає за невдачі і прикрощі своїх рідних;</i> <i>підтримує дружні стосунки з однокласниками, завжди готовий допомогти їм; уболіває за честь класу і школи; поважає вчителів, толерантно ставиться до старшокласників і учнів молодшого віку, технічного персоналу школи;</i></p> <p><i>знає і виконує правил етикетної поведінки в театрі, на екскурсії, виставці, концерті; вживає відповідні формули мовленнєвого етикету;</i></p> <p><i>цікавиться природними явищами, рослинним і тваринним світом; турбується про природу рідного краю, прагне збагатити її (садить і доглядає рослини, підгодовує птахів тощо); поводить на природі належним чином</i></p>	
IV. Діяльнісна змістова лінія		
1. Формування навчально-організаційних умінь і навичок (протягом року)		
<p>Організація робочого місця.</p> <p>Організація навчальної діяльності.</p> <p>Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу</p>	<p>Учень/учениця: <i>своєчасно готується до уроку; тримає в порядку своє робоче місце та навчальне приладдя;</i></p> <p><i>визначає під керівництвом учителя мету навчання; дотримується режиму навчальної діяльності; працює швидко і зосереджено; приступає до виконання самостійної роботи після її обдумування; раціонально розподіляє</i></p>	

	<p>час для виконання певної роботи; цінує час — власний та інших людей;</p> <p><i>виконує</i> всі настанови вчителя; <i>слухає і коментує</i> відповіді однокласників; <i>взаємодіє</i> з іншими учасниками навчальної діяльності (у парі, малій групі)</p>	
2. Формування навчально-інформаційних умінь і навичок (протягом року)		
<p>Робота з підручником.</p> <p>Користування додатковими навчальними посібниками.</p> <p>Спілкування у процесі навчання</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>орієнтується</i> в методичному апараті підручника (<i>розуміє</i> значення всіх символів, кольорових шрифтових позначень); <i>швидко знаходить</i> потрібний матеріал; <i>працює</i> з навчальними посібниками, роздатковим матеріалом;</p> <p><i>користується</i> довідниковою літературою (навчальними словниками, довідниками тощо); <i>шукає</i> нову інформацію в різних джерелах; <i>розповідає</i> чітко, послідовно; <i>міркує</i> взаємопов'язаними судженнями в ході монологічного повідомлення; <i>відтворює</i> інформацію з елементами логічної обробки матеріалу (виділення основної думки, встановлення зв'язку між відомим і невідомим матеріалом тощо); <i>спілкується</i> належним чином під час виконання групових і колективних завдань</p>	
3. Формування навчально-інтелектуальних і творчих умінь та навичок (протягом року)		
Виконання мисленнєвих операцій.	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>визначає</i> головне; <i>самостійно робить</i> висновки із пояснення вчителя; <i>користується</i> порівнянням та аналогією як засобами встановлення нових ознак і якостей; <i>кла-</i></p>	

Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових ситуаціях	сифікує і групує вивчений матеріал; <i>знаходить</i> і <i>пояснює</i> причиново-наслідкові зв'язки; <i>користується</i> прийомами осмисленого запам'ятовування (план, опорні слова); <i>висловлює</i> аргументовані критичні судження; <i>доводить</i> правильність певного судження та власної думки; <i>виконує</i> творчі завдання; <i>застосовує</i> мисленнєві операції, мовні знання і мовленнєві вміння в життєвих ситуаціях для вирішення важливих проблем	
4. Формування контрольно-оцінювальних умінь і навичок (протягом року)		
Перевірка і самоперевірка усних висловлювань і письмових робіт. Оцінювання результатів навчання	Учень/учениця: <i>використовує</i> засвоєні способи перевірки орфограм; <i>знаходить</i> і <i>виправляє</i> граматичні та стилістичні помилки; <i>контролює</i> послідовність виконання роботи за самостійно складеним планом; <i>здійснює</i> взаємопереві <i>оцінює</i> усні відповіді, письмові роботи — власні та однокласників; <i>висловлює</i> оцінні судження	